

C.L.
-RALEGH-

Waerachtighe ende grondighe beschryvinge van

het groot ende Goudt-rijck Coninckrijck van Guiana, gheleghen zijnde in America, by noorden de groote Rivière Orelliana, vanden vijfden graed by zuyden totten vijf den graed by noorden de Middellinie / in welcke beschryvinghe de rechte gheleghentheyt vande groote ende rijcke Hooft-stadt Manoa, Macureguarai, ende andere steden des selvighen Coninckrijcks/ende van het groot Souten Meyr Parime, (zijnde ontrent 200. spaensche mylen lanck) verclaert wordt: Insghelijcks wat voor rijcke Waren daer te lande eñ daer ontrent vallen; als namelick groote overvloet van Gout/costelick ghesteente/ghenaemt Piedras Hijadas, Peerlen/Balsem-olie/lanck Peper/Ginber/Suijcker/Wieroock/verscheyden Medicinale wortelen/Droogherpen/ende Gummen.

Item Zyde/Cottoen ende Brasilie houdt.

Midtsgaders de beschryvinge vande omliggende rijcke Landtschappen Emeria, Arromaia, Amapaia eñ Topago; in welck laetste de Krijghs-vrouwen (Amazones genoẽt) woonen: mette beschryvinge van 53. groote Rivieren/onder welcke Oronoque de voornaemste is/welcke sprujt ontrent 500. duytsche mylen te landewaert in/ niet verre van Quito/een vermaerde hooftstadt in Peru. Alles met groote neersticheyt ontdeckt eñ beschreven inden jaere 1595. eñ 1596.

Door den E. Heere Walter Ralegh/Ridder eñ Capiteyn over de Guarde vande Majesteyt van Enghelande/ ende den vermaerden Zee vaerder Capiteyn Laurens Keymis.

t'Amstelredam by Cornelis Claesz. op't Water / int Schrijf-boeck/ Aº. M. D. X C V I I I.

TOT DEN LESER.

M datter diverſche meeninge geweeſt hebben van de Goude Mineralen die van *Guiana* gebrocht vvordẽ,ende dat ooc een Raedts-heer van Londen, ende Officier inde Munte, heeft uyt laten gaen,dat het van geender vvaerden en is : docht het my goet een vveynighe regelen hier toe te voegen, om deſen laſteraer ende andere opinien te beantvvoorden. Het is vvel vvaer, doen vvy in het Eylandt van *Trinedado* vvaren,vvirdt ick van een Indiaen ondervveſen,dat niet verre van de Haven daer vvy anckerden, ſekere Minerale ofte Goudt-blinckende ſteenen ghevonden vvirden, dien zy achteden Goudt te vveſen,door dien dat zy daer eenighe Engelſchen ende Françoyſen gheſien haddẽ, dieſe met groote menichten vergaderdẽ ende vvech ſcheepten,hier op ſont ick 40.man uyt, dat elck eenen ſteen daer van ſoude brenghen,ick onderſochtſe ende probeerdenſe, maer ick bevondt dat het maer Marcaſita en vvas, niet te min ſommighe het niet gheloovende,en haren eygen ſin volgẽde,hebbent by hen noch behouden,ẽ na mijn vvedercomſt in veel plaetſen laten aſſaieren. In *Guiana* en heb ick noit Marcaſita geſien, vvant alle de Rotſen, Gheberchten, Steenen op de pleynen ende aen de vvatercant,zijn al doorſchynende,ende ick bevintſe geen Marcaſita,maer ſchynen Goudt-rijcke Mineralen te zijn,ende niet anders dan *El Madre del Oro*, (alſſe de Spaengiaerts noemen) dat is de moeder van't Gout, ofte by anderen, het ſchuijm van't Goudt. Van deſe Goudt-ſchynende Mineralen hebben mijn volck oock in Enghelandt ghebrocht,een jegelijck de ſchoonſte voor de beſte nemende,het vvelcke niet ghemeijn is,Dan ick en vvoude niemandt verbieden zijn begeerte ende ſin te volgen,maer ick vviſt vvel datmen 'tGoudt in manieren van corentgiens vint,alreede van de ſteene afgeſcheydẽ(als alſins in de Riviere van *Guiana* is) ofte in maniere van harde keykẽs,vvaer van ick op veel plaetſen inde bergẽ ſach, maer tijt, volck ẽ inſtrumentẽ ontbrakẽ ons.Van deſe keijckens ſach ic daer ooc veel langs de rivier, maer om de hardicheyt van de rotſen en coſten vvyſe met ons poingiaerden nau uyt cryghen. Van dit heeft eenen *Maiſter VVeſtwood*,een aſſayeur,vvoonende inde Hout-ſtraet eerſt proeve ghemaeckt, ende 'tbedroech ontrent 12000.oft 13000. ponden ſterlincx de ton.Van eẽ ander ſoorte heeft *M.Bulmar* ẽ *M.Dimock*, aſſaieurs ooc proeve gedaẽ,ẽ tbedroech ontrẽt 23000.pont ſteerlincx de ton,ẽ noch veel ander proeven te lang om te verhalen.Maer om datter altijts tgoet met tquaet vermẽgt vvort,en tſchijnt dat deſen Raedts-heer ooc niet van't beſte gecregẽ en heeft,ſo heeftet hẽ belieft de reſte te lakẽ, ẽ onſe reyſe (ſo veel in hẽ vvas)in verachtinge te brengẽ.Eenige lieten uytgaen,ſo ick ſulcke Goude mynen in *Guiana* geſien hadde, ſoude meer Gouts mede ghebracht hebben, maer hadden zy gheſien hoe't beſte met allerley harde ſteenen omringelt ende bevvaert is,en vvy ſo corten tijt,vveynich volck,ende geen inſtrumenten hadden,zy ſouden ſulcke vvoorden ſo licht niet uytgheſlaghen hebben,ende ick en ben niet ghebonden, hen rekenſchap te doen vvat ick mede gebrocht hebbe. Voorder de rivier is in Iunio,Iulio,Auguſto ẽ September niet te beſeylen,vvant den ſtroom is ſo ghevveldich, ẽ alle tgheboomte overloopende,dat ſo jemandt op die comt te geraken,gheen middel meer en is om te ontcomen, ẽ vvy hadden maer een vveynich roeyſchuyten,die ick te *Trinedado* liet bereyden,om den tocht te gaen aenvaerden, vvy hadden oock een maent van ons ſchepen ghevveeſt,die vvy niet al te ſterck van volck ghelaten hadden,ende beloofden binnen 15.

daghen vveer te keeren. Andere hebben uytgheghevĕn dat dit Goudt uyt Barbarien ghecomen vvas, en vvy het met ons nae *Guiana* voerden, de meynighe van dien vont en verstae ick niet: vvant so veel my belanght, het en is my niet aengenaem dese langhe reysen aen te nemen, ende my selven te bedrieghen, hardt te slapen, harde spyse te ghebruijcken, ende alle gevaren, sieckten ende periculen ondervvorpen te zijn, van de Sonne gebrandt te vvorden, groote sorge en arbeyt te dragen, so het niet meer nuts bracht om te troosten, dan Marcasita mede te brengen, ofte Gout uyt Barbarien dervvaerts te voerē. Maer alle vrome ende verstandighe luyden sullen beter oordelen, datmen door bedriegerye niet tot eere ofte goede fame comen can: vvant ick heb veel tijts ende veel goude croonen daer mede verquist, ende hebbet alleen ghedaen om haer Majesteyt ende mijn vaderlandt dienst te bevvysen, ende hebbe daerom al mijn leven ghearbeyt, nae de cleyne macht die ick hebbe, om die aenslaghen te vervoorderen, om die rijcke handelinghen van Spaengien te beletten, die vvelcke lichtelijck door sulcken krijgh gantsch te niet mochten comen, en den Coninck selver te vernederen, dat hy niet meer dan een ander Prince van Europa soude vvesen, vvant alle zijn incomste (so men vvel merckt) van so veel Coninckrijcken vvorden vergadert, zijnde niet te sterck, ende verre van malcanderen ghescheyden, so datse haer selven niet helpen en connen: Wāt ick met dit Keyserdom met zijn Provincien, dat ick ghevonden heb, haer Majesteyt meer machtich maken soude, dan den Coninck van Spaengien met alle zijn schatten (die hy uyt alle zijn landen, West ende Oost Indien heeft) soude by cōnen ghebrenghen: Ende so dit nu ter herten genomen vvordt ende versocht, eert de Spaengiaerts overvveldighen, ende so het haer Majesteyt bestaen vvil, ben ick te vreden haer Ghenades gunste te verliesen, jae mijn levē mede, so het selve niet meer te boven gaet, dan ick in dit verhael belooft hebbe. Nu vvil ick den Leser seynden tot het naestvolgende Tractaet, daer hy van alles ghenoech vernemen sal.

VValter Ralegh.

Beschryvinge van het Goudtrijck ende heerlijck Coninckrijck van Guiana/ nu ter tijt beseten vanden ouden Inwoonderen van Peru, ende gheregeert vanden nacomelinghen van Guaina-Capa, eertijdts een machtigh Coninck in Peru, mette beschryvinghe vanden rijcken Landtschappen van Emeria, Arromaia ende Amapaia, alles ontdeckt inden Jare 1595. door den E.H. Walther Ralegh.

Wẽ uyttocht uyt Enghelandt.

OP donderdagh/ den 6. Februarij/ in den jaere 1595. voeren wy uyt Engelandt/ eñ den naestvolgendẽ sondagh hadden wy 'tgesichte van de Noordtsche Caep van Spaengiẽ/ meestendeel voor wint hebbende/ eñ seylden de Barlinges met de rotse uyt tghesichte/ ende soo voort nae Canarien / ende vielen in Fuerte Ventura den 17. der selver maent/ daer wy twee ofte drie daghen stil bleven/ eñ verversten ons volck. Vã daer quamen wy op de Custen van Groot Canarien/ eñ so voort nae Tenerife, verwachtende aldaer tschip van 't jongh Leeuken / met Capiteijn Amys Preston ende zijn ghesellschap. Maer doen wyse nae 7. oft 8. daghen niet en vernamen / toghen wy van daer/ ende namen onsen coers nae Trinedado, alleẽlick met mijn schip/ eñ een cleijn Barcke van Cappiteijn Crosses, want wy hadden uyt tgesicht verloren de cleyne Galliasse op de Custe van Spaengien/ die met ons van Plymouth ghecomen was/ en quamen te Trinedado aen dẽ 22. Martij/ onsen ancker aẽ de punt Curiapan uytwerpẽde/ die de Spaẽgiaerden Punte de Gallo heetẽ/ eñ leyt ontrent op 8. gradẽ: wy vertoefdẽ daer 4. ofte 5. dagẽ/ en in al den tijt en condẽ wy niet met d'Indianen ofte Spaengiaerden te sprake comẽ. Op de custe sagen wy een vier/ als wy van de punt Carao na Curiapan seijldẽ: maer om de vreese van de Spaengiaerdẽ/ en dorsten geen Indianẽ ons ter sprake staẽ/ waer door ick my selfs alleens aẽ landt liet settẽ/ om beter kennisse vã 't Eylandt te hebben. Na sommige dagẽ keerdẽ wy n.o. vã Curiapan, om die plaetse te vercrygen/ die de Spaengiaerden noemẽ Puerto de los Hispanioles, ende de Inwoõders Conquorabia; maer ondertusschen bleef ick noch aen de Custe/ om bequamer gelegentheyt te crygẽ om met eenige van de Inwoõders te spreken/ om kennisse vã de rivieren/ waterẽ/ eñ havens te becomẽ. Van Curiapan quã ick na een havẽ/ die d'Indianẽ Parico noemẽ/ daer wy eẽ rivier met versch water vernamẽ/ maer gansch geẽ volck.

De reyse na Trinedado.

Vernemingẽ ende ondersoeckinghe vã de havẽs daer ontrẽt.

Soechten eenighe ghelegentheyt om met de Inwoonderen te sprekẽ.

Van daer roeyden wy nae een ander haven / dat de Indianen Piche, ende de Spaengiaerden Tierra de Brea noemen: Ondertusschẽ warender veel cleyne loopende Rivieren met soet water / ende een Rivier met sout water/daer groote menichte van Oesters op de tackẽ van de boomen waren / eñ waren sout ende wel smakende. Alle haer Oesters wassen op tacken / en niet op de grondt / het welcke in de West-Indien/ ende op meer ander plaetsen gemeẽlick ghesien wordt. Desen boom wordt beschreven by Andries Thevet, in zijn fransche Antartiqua, eñ de figuer daer by gestelt als een vremde plant / ende by Plinium in zijn 12. boeck / van zijn natuerlijcke historien. Ende in Guiana daer zijnder oock veel.

Beschryvinghe van eenen wonderlijckẽ boom.

Ontrẽt dese punt Tierra de Brea, ofte Piche, daer is sulcke menichte van Steen-peck/ dat alle de schepen van de Wereldt daer mede gheladen mochten worden: wy maecktẽ daer een proeve van aen onse schepen/ ende bevonden het uyt der maten goet/ het en smelt niet door de Sõne/ als het Peck van Norweghen doet / ende daerõ seer profytelick voor schepen die zuydtwaerts handelen. Van daer quamen wy nae Anna-perima, en passeerden de Rivier Carone, daer de Spaensche stadt lach / en soo ontmoetende onse schepen de Puerto de los Hispanioles ofte Conquerabia.

Van Steen-peck dat ontrent de havẽ Piche ofte terra de Brea ghevondẽ wort.

Dit Eylandt vã Trinedado is gelijck eẽ Schaepherders staf/ ende is enghe / aen de Noordt-cust ist berghachtich. Het aerdtrijck is uytermaten goet/ eñ wil wel Suijcker/ Gengber/ ende alle ander Indiaensche specerijen dragen. Het heeft menichte vã dieren/wilde Verckens/fruyten/visschen eñ vogelẽ. Het heeft oock tot broodt ghenoech Maiz, Cassaus, ende van alle wortelen en fruyten die in de West-Indien ghemeijn zijn. Het heeft oock veel beestẽ die in Indien niet en zijn. De Spaengiaerden bekenden dat zy daer corentgiens van Gout in de reviere vonden/maer om dat zy voorgenomen hadden nae Guiana te treeken (de Magazin van alle rijcke Metallen) en vraechde niet om yet daer meer t'ondersoecken. Dit Eylandt is van de inwoonders Cairi ghenoemt / en daer zijn veelderley volckeren. Die ontrent Parico worden Iajo gheheeten/ die te Punto Carao zijn van de Arwacas, en tusschen Carao ende Cariadan worden Salvaior ghenaemt. Tusschẽ Carao ende Punto Gallera zijn de Nepoios, ende die ontrent de Spaensche stadt/ heeten hen selven Carinepagotos. Van alle de ander volckeren / Havenen eñ rivieren gae ick voorby te sprekẽ / maer dencke hen noch te beschryvẽ/ als zy bysonder sullẽ voortcomẽ.

De gheleghentheyt eñ efatsoen van Trinidado.

In dese reviere wordt eenigh Gout ghevonden.

Ontmoetende de schepen de Puerto de los Hispanioles, ende aent landt comende/ so vonden wy daer eenen hoop Spaengiaerden die daer de wacht hielden / ende ons een teecken van vrede gevende/ sondt ick Cappiteijn Whiddon om met hen te spreken/ de welcke ick naemaels tot mijn groot verdriet liet in het selve Eylandt begraven/ doen ick wederõ keerde van Guiana, een oprecht ende cloeck man. Het scheen oft de Spaengiaerden met ons begeerden te handelen ende vrede te maken/ meer om twyfel van haer

De aencominghe tot Puerto de los Hispanioles/ daer Spaengiaerden laghen.

haer

haer eygen macht / dan om eenige andere saken/en tot meerder versekeringe / soo quamender veel tot ons. Den selfsten avont onthiepē haer twee Indianen in een cleijn Canoa/d'een van hen was een Casique, ofte heer van't volck/ Cantiman ghenoemt/ die ooc het voorgaende jaer met Capiteijn Whiddō gheweest hadde/ ende was van zijn goede kennisse. Door desen Cantiman kregē wy kennisse hoe sterck dat de Spaengiaerdē warē / hoe verre dattet totte stadt was / ende van den Stadthouder Don Anthonio de Berreo, de welcke men seyde verslaghen te wesen voor Guiana, maer ten was so niet.

Hoe de Engelsche met de Spaengiaerden handelden.

Ter wylen dat wy noch tot Puerto de los Hispanioles vertoefden/ soo quamen daer eenige Spaengiaerden om Lijnwaet van ons volck te coopen/en ander dingen die zy van doen hadden / als oock om onse schepen te besien/de welcke wy na onse manier seer wel tracteerde / waer door ick kennisse van de stant van Guiana creegh/so veel alst my moghelijck was/en so veel als zy wisten: want die aerme soldaten die nu meenighe jaeren sonder wijn gheweest hadden/maecktē wy haer met weynich wijns vrolick/en in dien goeden moet verheften zy Guiana eñ allen haren rijckdom/so dat ick van hen de weghen ende passagien vernam / my selven niet eens ghelatende oft ick derwaerts henen wou/ om het selve te ontdecken/ maer dat ick alleenlick ghecomen was om die Engelsche te ververschen die ick in Virginia ghestelt hadde.

Op wat wyse ick de gheleghentheyt van't landt vernam.

De oorsaecke vā mijn vertoevinge in dese plaetse was tweederley. Ten eersten om dat ick my wilde wreken aen Berreo, die 'tvoorgaende jaer acht van Cappiteijn Whiddons mannen verriet/ende namse terwylen dat hy wech gegaen was om E. Bonavēture te soecken. Ten anderen/om dat ick daghelijcx van de Spaengiaerts meer en meer vernam van Guiana, van zijn rivierē/passagiē/en hoe den raedtslach ende 'tvoornemen van Berreo hem quam te faelgeren/ ende in wat manieren dat hy noch docht zijn voornemen te vervolghen.

Waerom de Engelsche op dees custe so langh vertoefde.

Ter wylen dat wy dus den tijt verdreven / siet so creech ick kennisse van een ander Casique uyt de Noordtcuste van het Eylandt / hoe dat Berreo om soldaten tot Marguerita ende Cumana ghesonden hadde/ denckende (soo het hem moghelijck ware) my in't afscheyden van daer te bespringen. Want hy ordre ghestelt hadde door het gantsche Eylandt / dat gheen Indianen op lijf straf met ons en mochten handelen / ende hebbender twee om dier oorsaecken laten ombrenghen / het welcke ick naemaels vernam/ nochtans quamender alle nachten eenighe seer droeflick clagen over zijn wreedtheyt/ hoe hy het Eylandt ghedeijlt/ ende stuckswyse zijn Soldaten ghegeven hadde. Hoe hy de oude Casique, (die Heeren van't landt waren) tot Slaven gemaeckt hadde/ hoe hyse in ketenen gebonden hielt/ bedruppende hare naeckte lichamen met brandēde speck/ende meer diergelijcke tormenten/die ick naemaels al waer bevondt: want daer nae quam ick in de selve stadt / ende vondt vijf van de Heeren ofte

De Indianē wert op lijfstraf verboden met de Engelsche te handelen.

Vāde wreetheyt van Barreo/ende wat hē wedervaren is.

cleijn

cleijn Coninghen (die zy in de West-Indien Cassiqui noemen) al in een keten haest doot vā honger/ ende van tormenten verteert. Alle dees worden in haer eyghen sprake Acarwana ghcheeten / maer nu cortelingh sint de Engelschen / Fransoysen ende Spaengiaerts onder hen ghecomen zijn / noemense Capitaines/om dat zy vernemē dat de overste van elck schip met dien naem ghenoemt wordt. De vijf Capiteynes in de keten / waren ghenaemt Wannawannare, Carroaori, Marquarima, Iarroopanama, ende Aterima. Na dat ick nu bequaem voordeel vercreghen hadde / so overviel ick in den avont de Cor du guarde, eñ sont Capiteijn Calfield vooraen met 60. soldaten/ende volchde daer op met noch 40. man/eñ namen also de nieu stadt in/ die zy. S. Ioseph noemen/ want nae sommige schoten gaven zijt terstont over/ende lieten hun alle vry gaen / uytgenomen Berreo ende zynē compaengion / die ick met my aen boort bracht / ende daer na in teghenwoordicheyt vande Indianen stack ick de nieu stadt S. Ioseph in brandt.

De namen vande vijf Cassiqui.

Het innemen de stadt S. Ioseph.

Op den selvē dagh quam Capiteijn George Gifford met u Ghenades schip aen / en oock Capiteijn Keymis, die ick daer nae op de Custe van Spaengien verloor / met de Galliasse/ en diversche andere Edelluyden/die onse cleyne Armade groot voordeel deden.

De aencomste van de ander Engelsche schepen.

Daer nae haestede wy met ons voorgaēde voornemen/ en ic liet af de overste des Eylands (die daer der Spaengiaerden vyanden waren) te samen roepen/ want daer waren eenige die Berreo uyt ander landen ghebrocht hadde / en daer inghestelt om de naturele Inwoonders te vernielen en op te eten/ eñ liet haer weten door mynen Indiaenschen Tolck/ die ick met my uyt Enghelandt ghebrocht hadde/ dat ick een dienaer was van een Coninginne / een Maghet / die daer de groote Cassiqui in't noorden was/ die meer Cassiqui onder haer hadde / als daer boomen in het Eylandt warē/eñ dat zy een vyandt was teghen de Castilianen/ om hare groote tyrannie ende verdruckinghe. Dat zy alle de volckerē die ontrent haer gelegen waren/van der Spaengiaerden wreedtheyt ende verdruckinghe verloste / ende hoe zy de gantsche noordt-custe des werelts vā hen slavernye bevrijde / en my daerom gesonden hadde om hen vry te makē/ ende tlandt van Guiana tegen haren inval ende overwinninghe voor te staen eñ te beschermen. Ick toonde hen haer Majesteyts beeldt / dat zy met groote verwonderinghe eerden/ so datmense lichtelick tot afgoderye soude gebrocht hebben. Het selve en noch breeder verhael dede ick alle den volckeren die op de landtpalen woonden/ terwylen dat ick nae Guiana trock / so dat ick in die streke des Werelts haer Majesteyt seer befaemt eñ verheven gheworden is/die zy nu noemen Ezrabeta Cassipuna Aquerewana, dat so veel te segghen is/Elizabeth de opperste Princesse ende machtichste commanderesse. Daer na verlietē wy Puerto de los Hispanioles, ende keerden weder na Curiapan ende Berreo mijn ghevanghen zijnde/ vernam ick van hem

De wreedheyt van Berreo.

Onderrichtinghe tot de Inwoonderen.

Hoe zy hare Majesteyt daer eerden.

De afscheyt van Puerto de los Hispanioles.

hem (aengaende Guiana) so veel ick conde / ende soo veel hy selver wiste.

De ghetrouwichept van Berreo.

Desen Berreo is een Edelman van grootē hupse / die den Coninck van Spaengien te Milanen, Napels, in Nederlandt / ende in meer andere plaetsen seer ghetrouwelick ende cloeckelijck ghedient hadde / ende was een Edelman van groote trouwe ende een onbevreest herte: Ick tracteerde hem nae zynen staet ende waerdichept / ende soo veel als ick vermocht.

De ghelegenthept van Guiana.

Het voorgaende jaer had ick Capiteijn Whiddon uytgesonden / om van Guiana (so veel alst mogelick was) alle ghelegenthept te vernemen / want tot dien eynde had ick de reyse aenghevaert / om Guiana te ontdecken ende in te nemen: maer my was veel anders wijs ghemaeckt / als het inder waerhept selver was / want het landt is meer dan 600. Enghelsche mylen verder vande Zee / als ick van te voren gheweten hadde / het welcke ick van Berreo also te zijn verstondt / daerom hielt ick het verborgē voor mijn volck / want anders en souden zy nimmermeer het voornemen bestaen hebben. Van dees 600. Engelsche mylen creghen wy terstont 400. want wy hadden onse schepen so verre van ons inde Zee op ancker ghelaten / het welcke wy meer dedē om de begeerte tot ons voornemen te comen / dan om eenige ander redene / naedemael wy sulcke swacke ende teere vaten hadden / om ons selven over te laten voeren / want van den bodē van een oude Galliasse liet ick een Galleye maken / ende in een lichter / twee schuyten / eñ in het schips boot van het jongh Leeuken lieten wy 100. mannen / met een maents victualie daer in over brenghen / bedwonghen zijnde in de open lucht / in den reghen ende hitte der Sonne / ende op de harde plancken te ligghen: jae dat meer is / ons victualie en ander ghereetschap die wy mede droeghen / stoncken villepnigher dan eenighe gevanckenisse in gansch engelandt ghedaen mocht hebben.

Hoe't ons faelgeerden / ende vanden grooten rijcdom van Guiana.

So Capiteijn Preston wat eer tot Trinedado gecomen hadde (want de maent nu verloopen was / die wy hem belooft hadden te vertoevē al eer hy op de custen van Spaengiē conde comen) ende had het God beliest dat hy met ons gheweest hadde / ende sommighe tien daghen eer daer in gecomen hadde / eer die Rivieren noch overgheloopen waren / wy souden moghelijck tot aen de groote stadt Manoa ghecomen hebben / ofte ten minsten aen eenighe naerdere steden oft dorpen / soo dat wy een Coninclijcke wedercomste souden ghemaect hebben: maer het en beliefden Godt de Heere niet / om ons op ditmael die ghenade te verleenen: maer so het mijn deel sal wesen het selve te voorderē / ic soude geerne mijn leven daer mede willen verslyten. Ende so jemant anders daer toe soude moghen vercoren worden om het selve in te nemen / ick versekere hem / dat hy sal meer te weghen brenghen / dan oyt in Mexico van Cortez. eñ in Peru van Paraco heeft volbracht gheweest / waer van d'een ghewan het Keyserdom vā Mutezuma, d'ander van Guascar en Acabalipa,

ende wat Heer het selve verkrijghen sal / hy sal een Prince ende Heere wesen van meer Goudts / steden ende volckeren / dan den Coninck van Spaengien ofte den grooten Turck is.

De afcomste des Keysers Guiana.

Maer oft yemandt twyfelen mocht / hoe Guiana sulck een volckrijckich Keyserdom geworden is / en met so veel steden / dorpen / kercken ende schatte vereiert / docht ick het goet kennelijck te make / hoe dat den teghenwoordighen Keyser van de machtighe Princen van Peru gesproten is / van wiens landen / Policyen / verwinninghe / edificien ende rijckdommẽ Pedro de Cieza, Francisco Lopes, ende meer andere breede Tractaten gheschreven hebben. Want doen Francisco Pacaro, Diego Almagro, ende meer andere / die het Keyserdom van Peru onder hen gebrocht hadden / en lieten Acabalipa, den Sone van Guascar ter doot bregen / de welcke Acabalipa zynen outsten broeder Guascar te vorẽ had laten doodẽ / en den jonckstẽ van de sonen van Guainacapa vloot van Peru, ende nam veel duysent soldaten met hem uyt het Keyserdom Oreiones genaẽt / met de welcke ende meer andere die hem volchden / nam hy in dat deel en valley van America, dat tusschẽ den grooten stroom Amazones gelegen is / en tusschen Baraquan, dat ooc Orenoke ende Maranion gheheeten wordt.

Vande situatie van Peru ende van haer regeringhe en rijckdom.

Het Keyserdom van Guiana leyt ter Zee oostwaerts van Peru, ende leyt onder den Equinoctiael Linie / ende heeft meer Goudts dan eenich landt vã Peru, ende heeft meer ende grooter steden dan oyt Peru hadde doen het in zynẽ fleur was. Het is oock de selve rechten onderworpen. De Keyser ende alle het volck hebben de selve Religie / en de selve Policyen in haer regeringhe als zy in Peru hadden. Het is my oock van eenige Spaegiaerts voor de waerheyt ghesejt / die de Keyserlijcke stadt Manoa (die de Spaengiaerts El Dorado noemen) gesien hebben / dat zy van grootheyt en rijckdommen alle ander steden des Werelts (die de Spaengiaerts verwonnen hebben / ofte noch kennen) te boven gaet. Zy leyt op een Lack vã sout water / 200. leguas lanck / als de Zee Mare Caspium doet / ende so wy het maer en ghelijcken met Peru, van welcker groote / verheventheyt / Hof / en van Guainacapa, groot-vader tot den Keyser te Guiana, beschrijft ons Francisco Lopes in 120. Capittel van zijn algemeene historien met deser woorden. Todo el servicio de su casa, mesa, y cozina era de oro, y de plata, y quando menos de plata, y cobre por mas rezio. Tenia en su recamera estatuas buccas de oro que parecian gigantes, y las figuras al propio, y tamano de quantos animales, aves, arboles: y yervas produze la tierra, y de quantos peces cria la Mar y arguas de sus reynos. Tenia assi nesmo sogas, castales, cestas, y trores de oro y plata, rimerus de palos de oro, que paraciessen lenna raiada para que Mar. En finno avia cosa en sa tierra, que no lo tuviesse de oro contra becha y aun dizen, que tenian los lingas un vergel en una Isla corea de la Puna, donde se yuan a bolgar, quando querian mar, que tenia la ortaliza, las flores, y arboles de oro y plata, invencion y grandeza hasta entonces nunca iusta. Allendo

De gheleghetheyt der stadt Manoa / vande Spaengiaerden El Dorado genoẽt.

lendo de todo eſto tenia infinitisſima cantidal de plata, y oro por labrar en el Cuzco, que ſe perdro por la muerte de Guaſcar, ca los Indios lo eſcondieron viendo que los Hiſpanioles lo tomavan, y ambiavan a Eſpania. Dat is: Alle de vaten zijns huijs / beyde op zijn tafel ende in de keucken waren Gout ende Silver / en de allerſlechſte waren van Silver ende Coper / om meerder hardichéyt wille. Hy hadde in zijn ſale groote beelden als Rueſen van Goudt / binnen hol ghegoten / ende allerley beeſten / voghelen / boomen en̄ cruyden / nae de proportie van de groote alſe de aerde voortbrengt / ende allerley viſſchen / alſo de Meyren ende wateren van zijn Coninckrijck gheven. Hy hadde oock kiſten / cofferen en malen van Goudt / ende langhe ſtucken als ghekloven hout om te barnen. Ten leſten / daer en was niet in zijn gantſche Coninckrijck / hy en hadder het afcōterfeytſel van in Gout.

Den rijckdom deſes Conincks.

De Ingas had eenen hof van plaiſier / ontrent het Eylandt van Puna, als zy ginghen om een locht ter Zee te halen / het welcke had allerley hof-cruyden / bloemen ende boomen van Gout ende Silver / ſulck een inventie ende coſtelickheyt noyt te voren gheſien. Sonder al dit / had hy noch ontallijcke menichte van onghewrocht Gout ende Silver in Cuzco, dat nae de doot van Guaſcar naeghelaten was / want de Indianen verborghden het / naedemael de Spaengiaerden het innamen / en̄ alles nae Spaengien ſonden.

Beſchryvinghe van eenē hof / daer de boomen ende cruyden van Goudt ende Silver waren.

Ende in het 117. Capittel Franciſco Picarro dede alle het Gout ende Silver van Acabalipa weghen / na dat hy het vercreghen had / het welcke Lopes in dees naervolghende woorden verclaert: Hallaron inquenta y dos mil marcos de buena plata, y un millon, y trezjentos y veinte y ſeys mil, y quinientos peſos de oro. Dat is: zy vonden twee en vijftich duyſent marken van goet Silver / en̄ een millioen / drieentwintich hondert ende ſes duyſent ende vijf hondert ghewicht gouts.

Noch vande veelheyt van het Gout en̄ Silver.

Nu oft ſchoon dees rapportē gantſch vreemt ſchynen te weſen / nochtans en is het niet / ſo wy de veel duyſenden aenmercken die dagelicks van Peru na Spaengien ghevoert worden / want wy bevinden dat door den grooten ſchat deſſelven landts den Coninck van Spaengien alle andere Princen van Europa ſeer quelt / waer door hy oock van eenen armen Coninck van Caſtilien in weynighe jaren de allermachtichſte Monarck van die landen geworden is / ende noch dagelicx vermeerdert / daer andere Princen die goede occaſie die hen voren gheleijt is / voorby laten varen / ende laten hem zijn rijcke noch daghelijcks verbreyden / waer door hy ten leſten onwinbaer ſal worden.

Waer door de Coninck van Spaengiē ſo machtich is.

Wy bleven 4. daghen ſtil in die haven Oronoquo, ende 20. daghen daer nae lieten wy onſe ſchepē tot Curiapan ligghen. Iohannes Martines, Meeſter van de artillerye tot Ordaco, ontdecte eerſt Manua. Zijn ſucces ende uytganck wordt geſien in de Cāncelrye van Saias Iuan de Puerto rixo, waer van Berreo coppye hadde / door het welcke Berreo met de zynen goeden moet greypen / om oock tot henne voornemen

Hoe dickwils dit lant van Guiana aengeſocht is ghewéeſt.

nemen wel te connen gheraken: Want oock Oreliano, nae dat hy om Guiana te ontdecken ghereijst hadde / ende door de Rivier Amazones weder nae huijs keerende / vercreech om het selve te verwinnen ende te invaderen: maer naedemael hy ontrent de Eylanden ter Zee stirf / ende de vloot door het tempeest verdeijlt wirt / so dat het doen ongedaen bleef. Daer na Diego Ordaca vervolchden den aenslach / en vertrock van Spaengien met 600. soldaten / ende dertich paerden. Dese oock / nae dat hy op de Custen van Guiana aenghecomen was / wirt in een oproer doot gheslaghen met alle die hem gunstich waren / so dat alle zijn schepen verginghen / en seer weynige weder thuijs keerde: jae dat het noyt seker en was wat hem wedervaren gheweest is / tot dat Berreo den ancker van zijn schip in de Rivier Oronoque ghevonden hadde / so dat vele dochten dat hy op de Zee vergaen was. Ende dat Martines so verre int landt quam / tot aen de stadt des Keysers Inga, gheschiede aldus: want doen Ordace met zynen legher voor de haven van Morequito stille bleef / ende door onachtsaemheyt in brandt gheraeckte / soo wirt Martines, die oppersten bevelhebber was / om die selve oorsaecke ter doot geoordeelt / maer om dat hy van de soldaten seer bemint was / soo vercreghen zy noch / dat hy in een Canoa in zijn wapenen alleen / sonder eten soude gheset worden / ende so in de groote riviere laten drijven / het welcke God beliefde also te schicken / dat de Canoa al den stroom langhs henen ghedreven wirt / so dat het eenige van de Guianiens in den avont teghen ghedreven quam / waer over zy hen verwonderden / om dat zy noit Christen oft eenighe van dat coluer te voren ghesien hadden / ende daerom droegen zy desen Martines door 't gantsche landt tot een verwonderinghe / so dat hy ten lesten oock in de stadt Manoa quam / het hof ende den stoel van den Keyser Inga, maer den Keyser / nae dat hy hem ghesien hadde / wiste dat het een Christen was (want het niet langh gheleden was / dat zijn broederen Guascar ende Atabalipa van de Spaengiaerden t'onder gebrocht waren) ende liet hem daerom in zijn Palleijs forieren en wel tracteren. Hy leefden te Manoa 7. maenden / maer hy en mocht nerghens in't landt vertrecken / zy leyden hem oock altijts blindelincks. Doen nu Martines daer 7. maenden gheweest hadde / en begost tslandts tale te verstaen / vraechde hem den Keyser oft hy liever weder thuijs wilde keeren / ofte by hem blyven: Maer Martinez niet begerich te blyven / vercreech de gunst des Keysers om te vertrecken / ende sont veel Guianiens met hem / om hem tot de rivier Oronoque te gheleyden / ende schonck hem soo veel Goudts als zy alle draghen conden.

Diego Ordado vervolcht den aenslach.

Hoe Diego met de zyne in een oproer doot gheslaghen wirt.

Waer om Martines ter doot veroordeelt wirt.

Hoe dat Martines doort gantsche landt omgedreghen wirdt.

Hoe Martines seven maenden tot Manoa woonde / en wat hem daer nae wedervaren is.

Doen hy nu aen de Rivier ghecomen was / beroofden hem de Guianiens ende de Orenoqueponi, die op de Frontieren woonen van den gantschen schat / uytghenomen twee Flesschen / die hy vol fray ghewrocht Goudts ghevult hadde / in de welcke zy dochten dat zijn drincken was / ende met een Canoa voer hy lancx den Riviere Oronoque tot Trinedado toe / ende

toe / ende van daer tot Sant Iuan de puerto riço, waer hy langh bleef om voorts nae Spaengien te varen/maer stierf aldaer. Als hy nu in zynen uytersten noot lach / ende gheen hope meer van't leven hadde/ende t'Sacrament van zynen Biecht-vader ontfanghen hadde/liet hy zijn Gout voortsbrengē/ ende met een verhael van alle zyne reysen / gaf hy't de kercke/om datse voor hem bidden soude. Desen Martines was de eerste die de stadt Manoa el dorado noēde/als my Berreo verclaerde. Alle die vā Guiana en daer ontrēt / zijn groote dronckaerts/ waer in zy alle ander volckeren overtreffen/want als den Keyser eenighe solemnele feesten hout/ en zijn Capiteynen ende Goevernueren carouseert / soo doen zy aldus: Alle die hem bescheet doen/ worden eerst naect uytghetogen/ ende haer gantsche lichaem oversalft met eenen wittē Balsem/ onder hen Curca genoēt/ daer nae eenige vā des Keysers dienaers blasen fijn poeder van Goudt door holle pypē over haer gansche lichaem / waer door zy van den hoofde tot de voeten heel blincken / ende in deser manieren sitten zy met twintich en honderden te samē / en drincken dickwils ses oft seven daghen lanck. Hierom/ ende om de groote menichte vā Goudt/dat hy daer sach/ (want alle de beeldē in haer kercken / en alle de wapenen die zy in de oorloghe gebruijckte/ waren van Goudt)daerom hy't El dorado noemden. Nae alle desen ginck Pedro de Osua, een Ridder van Navarra wederom Guiana aen te soecken / ende nam zynen wech van Peru, ende timmerden op de Riviere Oia

Alhier stierf Martines.

De volckerē alhier zijn groote dronckaerts.

zijn schepen. Dese Rivier comt zuydtwaerts nae Quito, zy is seer groot / ende comt inde Amazones gheloopen/ waer lancks Osua met alle zijn volck uyt het landt Mutilones ghereijst quam. Ick hope dat dit Keyserdom voor haer Majesteyt ende de Enghelsche ghehouden wordt / naedemael een ieghelijck in het versoecken/ altijdts quade aventure ghehadt heeft/waer van ick een weynich(al ist luttel tot den propooste)verhalen wil. Desen Pedro de Osua had onder zijn volck tot Biscain Agari, eenen van slechten huyse een Alferez ofte vendrager zijnde. Dese/nae sekere maenden / als de soldaten door veel reysens ende hongers noot bycās verteert waren / en dat zy nergens door den Amazones eenigen inloop conden doen / soo maeckten desen Agiri een muterye ofte oproer/ hem selvē als hooft over al stellende / ende soo de overhant cryghende / soo dat hy Osua ende alle zynen aenhanck ten lesten met den sweerde om brocht / ende nam tgantsche bevel ende regeringhe op hem selven / met sulcken voornemen / om hem niet alleenelijcken tot eenen Keyser van Guiana, maer oock van't gantsche Peru, ende alle de West Indien te maken. Hy hadde aen zijn zyde seven hondert soldaten / de welcke hem beloofde noch andere Capiteynen ende vendelen tot hē te trecken / om de Steden ende alle de sterckten van Peru over te gheven : maer hy en conde gheen passagie nae Guiana op de Rivier ghevinden/ noch oock nae Peru weder keeren/ om dat de Rivier Amazones so sterc neervalt/ so dat hy bedwoon-

Hoe hem Agari aenstelde/ende hem selven tot een hooft opwierp.

bedwonghen wirt ontrent den mont van de Amazones overgeset te worden / wel duysent leguas ten minsten van de plaetse daer zy ghescheept waren/ waer lancks hy de landt custe hielt / tot dat hy te Marguerita aen quam/noordtwaerts vā Monpater, dat heden Puerto de tyranno gheheeten wordt/ om dat hy daer Dō Iuan de Villa Andreda doot sloech/ die Gouverneur was van Marguarita, eñ vader van Don Iuan Sermiento, die oock te Marguerita Goeverneur was/ doē Sir Ihon Burgh daer eerst landē/ ende stondt nae het Eylādt van Agari, ende brocht alle die geen metten swaerdt om die hem tegen stōden/ende namen eenighe onversaechde ghesellē met hem. Van daer quam hy na Cumana, en dede in aller manieren als hy te Margarita ghedaen hadde/hy verderfden alle de Custen van Caracas, de Provincien van Vensuallo en van Rio de Bache, ende nae mijn onthouden/so was het in't selfde jaer / dat Sir Ihon Hawkins seylden met den Jesus van Lubeck nae S. Iuan de Lua, want hy seyde my dat hy doen eenen quidam op die custē vernam / die rebelleerde/ ende den gantschen stroom Amazones af seylden. Desen Agari ginck voort/ ende lande na Santa Marta, ende plunderdent / alle de gene metten swaerde ombrenghende/ die hem niet wouden naevolghen/ voorgenomen hebbende het Nuevo Reyno de Granada oock te invaderen/en Pampelone, Merida, Lagerita, Iunia, ende alle de ander steden van Nuevo reyno te plunderen / ende soo voorts nae Peru in te breken: maer wert in eenen slach / in Nuevo reyno

Vāde wreetheyt Agari.

overwonnen/ende gheenen wech vindēde om wech te comen / doode hy zijn eyghen kinderen met den swaerde/hen segghende/ naedemael hyse tot gheen Princen en conde verheffen / woude hen oock niet tot Slaven vande Spaengiaerts nae zijn doot laten worden/ ende der verraders ende tyrans kinderen ghenaemt te zijn. Dit zijn de Traghedien ende eynden van Oreliano, Ordace, Martynes, Osua ende Agiri.

Hoe dat Agari zyne kinderen metten swaerde doode.

Nae dees volchde Ieronimo Ortal de Sarragosa, hy quam met 130. Soldaten/ende dede by der Zee eenen inval: maer wirt door den stroom op de Custen van Paria ghebrocht/ ontrent S. Niguell de Niviri. Op datmael versocht het oock Don Pedro de Silva, een Portugees / vanden huyse van Rigomes de Silva, want door de gunst die Rigomes met den Coninck hadde/ wirt hy uytghesonden: maer hy schoot oock verre mis van't wit / want nae dat hy met zijn vloot van Spaengien vertrocken was/ eñ inghecomen zijnde door de Riviere Maragnon, ofte den Amazones, waer hy vande inwoonders soo gansch verslaghen wert / datter maer seven en ontquamen/ende twee weder thuijs keerden.

Een inval van 150. soldaten.

Hoe dat zy vande inwoonderen gheslaghen wirden.

Nae hen quam Pedro Harnandez de Serpa, ende landede te Cumana, in de West-Indien/ ende nam voorts de reyse te lande nae Oronoque, dat 120. leguas verre is / maer ondertusschen wert hy bestreden van de Indianen Vikiri ghenaemt / en gansch verslaghen / dat van 300. Soldaten niet meer dan 18. wederkeerden. Doen Capiteijn Preston S. Iago de Leon

de Leon, (een groote stadt/verre binnen slandts gheleghen) seer licht ende behendich met zijn volck inghenomen hadde/ soo hielt hy een Edelman in zijn schip ghevangen/ een van Hervandez de Serpa zijn volck/ die met die 18. mannen ontcomen was: dese betuijchde ons wat voor opinien onder de Spaengiaerts ghehouden waren/ van den grooten rijckdom vā Guiana ende El Dorado, de stadt vā Inga. Eenen anderen Spaengiaert die ons aē boort gebrocht was/vertelde ons oock hoe dat Berreo, doen hy van de Frontieren van Guiana vertrock/ sach hy by hem hebben 40. platen puer Gout/ ēn swaerden van Guiana met Goudt ingeleyt ende ontdeet/ oock vederen van Goudt ghevlochten/ende andere meer fray proyerheden/die hy nae den Coninck vā Spaengien liet vueren.

Hoe dat Berreo 40. platē Gouts by hem hadde.

Daer nae wirt aenghenomen by Adelantado, Don Gowzales Cemenes de Casada, die een vande voorneemste was in't overwinnē van Nuevo Reyno, wiens eenighe dochter Don Anthonio de Berreo ghetrout hadde. Desen Gowzales socht de passagie by de rivier Pampamene, die vā Quito in Peru 200. leguas z.o. comt gheloopen/ waer hy ten lesten in de Amazones comt/ maer doen hy oock den inganck niet ghevinden en cost/ moest hy met verlies van grooten arbeyt en oncosten weder thuijs keeren. Desen Gonzales had zijn dochter Berreo ten huwelick ghegheven/ eenen eedt doende/ den aenslach te vervolghen tot het uyterste zijns levēs toe/ want Berreo my naemaels met eede verclaerde/dat het hem wel 300000. ducaten Gouts gecost hadde/ en noyt so verre en heeft connen comen/ als ick met mynen cleynē hoop ofte handtvol volcks/ die maer in alles hondert sterck waren. Oock en heeft niemandt te voren/noch Berreo selfs/ het landt connen ontdecken/ dan nu onlancks door het aenspreken met eenen ouden Coninck Carapana genaemt/van wien hy de rechte waerheyt vernam: want Berreo quam wel 1500. Engelsche mylē verre/ eer hy conde eenighe passagie daer van vernemen/ nochtans en conde hy daer binnen niet gheraken. Desen Berreo socht de rivier Cassanar, die daer loopt in een groote riviere Pato ghenaemt/ ende Pato comt gheloopen in Meta, ende Meta in Baraquan, die zy oock Oronoque noemen.

Wat passagie Don Gonzalues versochte.

Berreo nam zijn reyse van Nuevo Reyno de Granada, daer hy woonachtich was/ ende daer hy zijn erfgoet van Gouzales zijn schoon-vader ontfangen hadde. Hem volchden 700. paerden met veel vrouwen ende Indiaensche Slaven. Hoe alle de rivieren door malcanderen loopen/ hoe het landt met zijn frontieren leijt/ de passagie van Cemenes, en wat inganck Berreo en ick selve vercreghen heb/ sal u Ghenade alles breeder vernemen in een Caerte/die ick noch niet voleyndt en hebbe/ uwe Genade biddende/dat ghy het alsdan by u wilt houdē/ op dat de aenslaghen van andere volckeren my daer inne niet en verhinderen: want ick weet dattet in dit jaer van de Fransoysen aenghesocht sal worden: maer zy nemen sodanighen cours/ dat ick voor hen niet eens

Het vertreck van Berreo van Nuevo Reyno de Granada.

eens en vreese: Want het was my ghesept eer ic vā Enghelandt vertrock/dat Villiers den Admirael na de Rivier Amazones preparatie maecte/op de welcke Rivier de Fransoysen dickwils haer reyse aennemen/ende comen met veel Goudts weder ghe‑laden: want ick sprack met eenen Franschen Capiteijn van een schip/ dat van derwaerts quam/ doen wy van Virginia scheyden. Daer was oock dit jaer een in Helford, die van daer ghecomen was/en had 14. maenden op ancker in den Amazones ghelegen.

Van waer den handel van't Gout comt.

Ende oft schoon Guiana door desen wech niet ontdeckt can wordē/nochtans den handel van't Gout comt van daer door cleyne waterē die in den Amazones comen/ ende soo oock aen alle andere strecken: want oock de Indianen van Trinedado cryghen goude platen uyt Guiana, ē die Canibals van Dominica, die in de Eylanden woonen/waer door onse schepen jaerlijcks voorby varen na de West Indiē: en oock die Indianen van Paria, Turcaris, Chochi, Apotomios, Cumanagotos, ende alle de inwoōders ontrent de gheberchten van Paria door de Provincien van Vensuello, Maricapana, ende de Cambals van Guanipa, Assawai, Coaca, Aiai, ē meer andere daer ontrent/die ick alle met afteeckeninghe/hoe zy gheleghen zijn/ ghestelt hebbe. Dese cryghen alle haer Goudt van Guiana. Ende Thevet beschrijft/ dat de inwoonders ontrent dē Amasones omhangsels van Goudt draghen/ wantse die van Tuiana op die manier maken/so dat van Dominica tot den Amasones) die meer dā 250. leguas zijn) alle de voorneemste Indianen die Goude platen van Guiana draghen. Die op den Amasones handelen / keeren altijts weder met veel Gouts/de welcke(als voorsz. is)comt door een rivierken dat in den Amasones comt ghevallen / welck rivierken passeert voorby de landen Tisnados ofte Carepuna.

Van de krijghbare vrouwen Amazones.

Ick ondersocht ende bevraechde al de oudtste/ ē die meest versocht hadden/ van alle de rivieren tusschen dē Oronoque ende de Amasones, ende was seer begerich om de waerheyt eens te hooren van die krijghbare Vrouwen/ om dat het van sommighe ghelooft wirdt / en van sommighe niet. Ende al ist dat ick van mijn voornemen wat gae/ so moet ick nochtans verclarē wat my van dees vrouwen voor de waerheyt vertelt is/ want ick sprack met een Cassiqui ende Heer in de rivier / die oock verder gheweest hadde. Dese vrouwen ligghen aen de zuydt zyde van de Rivier in de Provincie vā Topago, ende haer meeste stercte ende retours zijn in de Eylanden ten zuyden/aen den inganck wel 60. mylen van den mont des Riviers. Dese Vrouwen die ontrent Guiana woonē/ comen maer eens s'jaers by haer mannen / eē maēt lanck / de welcke so veel als ick vernemen conde / in April was.

Hoe Berreo zijn reyse na Guiana begaen is.

Om wederom tot den aenslach van Berreo te comen/ die (als voorsept is) ginck van Nuevo reyno, met 700. paerden en ander ghereetschap lancks de rivier Cassanar ghenaemt/die nae Nuevo reyno uyt het geberchte by de stadt van Tenuia loopt. Van dit selve geberchte comt oock de Riviere Pata, ende

dees

dees beyde loopen in den grooten Rivier Meta, ẽ dese Rivier Meta comt uyt het gheberght geresen/ dat ontrent Pampelone in Nueuo reigno de granada leyt / dese als oock de Riviere Guaiare die van tgeberght Timaua valt comen al in den Riviere Baraquan gheloopen / en om datse daer so tsamen comen/ verliesen zy daer haer namen. Dese Rivier/ Baraquan noch legher comende/wordt Orenoque ghenaemt : Aen de ander syde van tgheberchte Timaua comt Rio grande, en loopt in de zee by Sancta Marta. Doen nu Berreo den Rivier Cassanar voorby was / quam hy in den Rivier Meta, maer zijn Ruyters liet hy lancx den Oever marsseren / ende als sy mosten overgheset worden/soo had hy daer schuyten toelaten maecken / en soo quamen zy den stroom van Meta af/ende soo voorts in de Rivieren Baraquan. Soo haest hy nu in desen grooten ende machtigen Rivier was in gecomen / begost hy daghelicx van zijn volck/ beyde Mannen ẽ Peerden te verliesen/want het seer snel is ẽ heeft veel sandtplaten ende scherpe hooghe rootsen ende Eylandekens / ẽ na datse een jaer lanck/ meest op desen rivier ghereyst hadden/ als oock te lande/ werden sy daghelicx al weyniger in't getal / ende nochtans al desen tijt lanck/en conde hy gẽ passagie van Guiana vernemen/ tot dat hy gecomẽ was op de uyterste frontieren van Amapaia, daer hy met zijn volck overgereyst hadde: Van hier tot dẽ Rivier Caroli, wast acht dagen reysens/ d'welck het uyterste was dat hy opt gheweest is.

Hoe Berreo inde rivier Meta quã.

Onder dit volck van Amapaia is Guiana seer verheven/en weynige in drie maendẽ tijts / (van de ses maenden die Berreo daer geweest had) woudẽ met hem handelen. Dit lant Amapaia is oock rijck van Gout/als my Berreo betuychden/ẽ die van Guiana daer ick mede te doen had/ ende is gheleghen op den Oronoque. In dit lant verloor Berreo 60. van zijn beste Soldaten ẽ meestendeel van zijn Peerden/die hem noch op de reyse over geblevẽ waren/ ten lesten door tsamen conunghen met de inwoonders makten sy vrede onder elck anderen / ende beschoncken Berreo met vijf beelden van fijn Goudt/ met noch andere costelijckheden/de welcke / soo hy my swoer/so fray ghewrocht waren dat hy neyt in Italien/Spangien ofte Nederlant desgelijcken ghesien en hadde : ende was versekert soo haest sy den Coninck van Spangien ter handt souden comen/dat hyer over verwondert soude zijn / naedemael datse van sulck volck/en sonder Ysere instrumenten gewrocht waren/die oock geen sulcke middelen hebben als onse Goutsmits doen. Het particulier volck van Amapaia die hẽ dit Gout schonc/ wert Anabas ghenaemt : ẽ de rivier Oronoque is ontrent 12. Engelsche mylen van daer / ẽ leyt ontrent acht hondert Engelsche mijlen van daer zy in de Zee loopt.

Het landt Amapaia seer Goudt rijck.

Dese Provincie van Amapaia leyt seer legh/ẽ is seer morassich ontrent den rivier/ waer van hier ẽ daer roode waterkens comen uytgeloopen/ die vol fenynighe wormen ende slanghen zijn/ soo dat de

Hoe Berreo nae't landt Amapaia reysde.

Roode fenynighe wateren.

Spaengiaerts niet eens 'tperijckel daer van te voren wetende / wirdē gansch met boose bloetgangen vervuijlt/ende de paerden vergheven/so dat in de 6. maenden tijts die zy daer bleven / niet bovē 120. soldaten ende gheen Vee meer overghehoudē en hadden: Want Berreo hoopten Guiana 1000. engelsche mylen naerder ghevonden te hebben / als hy dede/ waer door zy grooten hongher ende ghebreck ledē/ ende met allerley sieckten ende miserien diemen verdencken mocht/geplaecht waren. Ic ondervraechden hen alle in Guiana, die nae Amapaia reijsden/ hoe dat zy met dat root ofte bruijn water handelden/ als zy derwaerts reijsden: Zy seyden my dat zy gewoon waren op den middagh haer potten eñ kruijcken te vullen/als de Son int midden van den Hemel is:want voor ofte naer daer van te drincken seer quaet was/ende ter middernacht sterck vergif. Ick vernam van henlieden datter veel rivieren onder hen waren/die de selve naturre hebben. Van dit landt maeckten hem Berreo wech / so haest als 'tbegin van den somer begost te ghenaken / ende socht op de frontieren van Oronoque aen de zuydtzyde eenen inganck te maken/ maer hy en cost door geen middelen erghens daer in gheraken:wanter op een rye so hooghe ende schrickelijcke bergen waren/ die van de Oost zyde/ daer den Oronoque in vloeyt tot aen Quito in Peru toe strecken/ hy en cost daerom oock gheen victualie ofte ammunitie aenbrenghen over die hooghe ende spitsighe berghen/ die allesins met bosschen/doornen ende prickelen so dick omeingelt waren/dat het onmoghelick was/ daer door te cruypen: ende om dat hy gheen vrienschap met het volck en hadde / noch gheenen Tolck om met hen te handelen/ende dat oock de Cassiqui ende Coninghen van Amapaia, de Guianiēs van zijn voornemen te voren gheseyt hadden: hoe hy het Keyserdom van Guiana socht te overwinnen ende te plunderen/ op hope van de groote menichte van't Gout dat daer was / soo dattet hem tot grooten naedeel wirt. Daerom hy door de monden van veel groote rivieren passeerden/die alle in den Oronoque loopē/ beyde van't zuyden ende noorden / de welcke alle te verhalen te lanck soude wesen. Want Berreo betuijchde my datter hondert rivieren in den Oronoque comen gheloopen/ beyde van't zuyden eñ noorden/waer van de minste was so groot als Rio grande, dat daer loopt tusschē Papayan en Nuevo reyno de Granada, ende dese Rio grando wirt gherekent onder de groote rivieren des Werelts. Maer Barreo en kende de namen van gheen van dese rivierē/ uytghenomen de Riviere Caroli, noch en wist oock niet uyt wat landen zy quamen / noch oock in wat Provincien zy henen liepen / want hy gheen middelen en hadde om hem met de Inwoonders te bevraghen/ende nam daer oock gheen groote achtinghe op / om dat hy ongheleert was / het Oosten van het Westen niet wetende te onderscheydē. Maer nochtans van alle die Rivieren kreegh ick noch eenighe kennisse/ende noch van veel anderen door mijn eyghen versoeck / want door bevraginge

Wanneer zy haer potten ende kānen met water vullen.

Berreo ghetuijcht vande menichfuldighe rivierē die inde Oronoque vloyen.

van

van d'een kreegh ick wat / ende van een ander de reste: want ick eenen Indiaenschen Tolck hadde/ die veellerley talen conde spreken / ende was van Guiana gheboren.

Onderfoeckinghe van de oudtste ende verre ghereyste luyden.

Ick liet alle de oude mannen / ende die verst ghereyst hadden / soecken / ick ondervraeghde d'een en d'ander / soo dat ick kennisse kreegh van de gheleghentheden van alle de Rivieren ende Coninckrijcken/van de Oostersche Zee af / tot aen de frontieren van Peru, ende vande Riviere Oronoque zuydtwaerts / tot aen die Riviere Amazones ende Maragnon, ende de landen van Maria Tambal, ende van alle Coninghen / Capiteynen / Landen / Steden ende Dorpen/ hoe zy in tijdt van vrede ende orloghe ghestelt waren/ ende wie onder malcanderen vrinden ende vyanden waren / sonder welcke voorwaer ick en acht dit landt niet winnelijck te wesen. Want om de oneenicheyt tusschen Guascar en Atabalia verwon Pacaro 'tlandt Peru: ende om den haet die de Traucallians teghen Mutezuma droeghen/ was Cortez. verwinner van Mexico, sonder het welcke zy van hen voornemen souden mis gheraeckt hebben/ en oock van de groote rijckdom daer zy na poochden.

Wat Berreo wedervaren is/ende van de wijsheyt van den Coninck Carapan.

Als dit Berreo soo alles wedervoer / gaf hy den moet gansch verloren / en verwachtede niet beters dan als zijn voorgaenders ghehadt hadden / tot dat hy noch quam in een lande Emeria ghenaemt/ nae het Oosten/ waer den mont vā de Rivier was/ daer vont hy een goet vriedelick volck / ende tlandt vol van allerley victualie. De Coninck wirt ghenoemt Carapana, een man seer wijs/ cloeck/ ende vā goeder experientien/ende was ontrent 100.jaer out/ in zijn jonckheyt was hy nae Trinedado van zijn Vader ghesonden/ om den binnelandtschen krygh die onder hen was / die in de dorpē van het Eylādt Pairco ghesproten was / daer had hy in zijn jonckheyt veel Christenen/beyde Fransoysen eñ Spaengiaerden ghesien / ende ginck oock dickwils met de Indianen van Trinedado tot Marguarita en Cumana in de West-Indien (want die landen altijdts van Trinedado gespijst waren) so dat hy seer ervaren ende verstandich wirt / het een landt van het ander onderscheydende / zijn macht met der Christenen macht over een legghende/ende hy was alletijt vredelick wie daer oneenich was / ende om den vrede was zijn landt altijdts overvloedich. Hy hielt oock altijdts vrede met zijn naeghebueren de Canibai oft Canibali, en handelde met alle landen.

Den ouderdom des Conincks.

Hoe Berreo goede kennisse van Guiana tot Carapana kreegh.

Als nu Berreo in de stadt van Carapana gecomen was/ bleef hy daer met zijn volck (dat gansch verslaghen was) ses weken stil/ en vernam van de passagien van Guiana, van haren grooten rijckdom ende verheventheyt / maer om dat hy nu gansch onmachtich was om voorts te trecken / docht hy op een ander jaer zijn fortuijn beter te versoecken/ als hy van alles wel versien soude zijn / ende zijn macht versterckt hebben / want hy groot secours uyt Spaengien was verwachtende / ende had zynen Velt-hooft man Don Anthonio Xemenes in

nuevo Reyno ghelaten/om hem terstont nae te volghen / soo haest als hem de wete soude ghedaen worden/datse eenen inganck in Guiana ghevonden hadden: eñ daerom liet hy hem selven in een Canoa voeren door de inloopende wateren van den Oronoque nae Trinedado / ende van Trinedado quam hy nae de frontieren van Paria, ende soo voorts na Marguarita, ende vertelt hebbende den Gouverneur Don Iuan Sermiento van zijn voornemen/ende van de rijckdommen van Guiana, vercreegh van hem 50. soldaten / belovende hem terstont weder na Carapana te keeren/en so voorts na Guiana. Maer Berreo en meijndent niet eens/ want hem de middelen ombraken / om sulcken aenslach te aenvaerden / eñ daerom vertrock hy weer van Marguarita na Trinedado, van waer hy zynen oppersten Luytenant ende Sergiant Major wederom te rugge sont/om den allernaesten wech te vernemen / en die van de frontieren in liefde ende vriendtschap te trecken/ sonder het welcke hy nerghens soude connen passeren ofte met victualie gespijst worden. Den voorsz. Coninck van Carapana sont de Gesanten van Berreo nae eenen Coninck/ ghenaemt Morequito, hem verseckerende datter niemandt en was die soo veel van Guiana en wiste/als hy: en dat zijn woonstede maer vijf daghen reysens en was van Mercureguari, de eerste borghelijcker stadt van Guiana.

Hoe den Coninck van Carapana de gesanten van Berreo nae den Coninck Morequito sonde.

Hoe Berreo ende Vides beyde nae Guiana staen.

Nu sal zijn Ghenade verstaen / dat desen Moroquito een van de machtichste Heeren ende Coninghen van de frontieren van Guiana was/ende had drie jaeren te voren tot Cumana en Marguarita in de West Indien met veel groote platen Goudts gheweest/ die hy daer ghebrocht hadde / om met ander dinghen te wisselen / die hem in zijn landt ontbraken / en wirt dagheliicks te gast ghenoyt van alle de Governueren die daer ontrent waren/ ende bleef twee maenden onder hen / vande welcke doenmael eenen Vides, Gouverneur van Cumana, vercreegh van Moroquito zynen leydts-man nae Guiana te reysen / verleydt zijnde met die costelijcke juweelen ende beelden van Goudt/die hy met hem daer ghebrocht hadde/als oock om de groote fame ende verhevenheyt die El Dorado onder hen hadde: waer op Vides terstont nae Spaengien sont om volck/ soeckende Guiana te verwinnen / niet eens wetende vande voorgaenden aenslach van Berreo, die (als hy selver betuijchde) voor Vides het vanden Coninck vercreghen hadde: Maer doen Vides van Berreo vernomen / ende alreede eenen inganck int landt vercreghen hadde / ende dat zijn begeerte nu voorghecomen was: scheen het dat Vides socht Berreo (soo veel hem moghelijck was) te verhinderen/ hem door zijn Seignorie niet willende laten passeren/ veel min te victualieren ofte te gheleyden: So dat Vides ende Berreo doodelijcke vyanden wirden/om dat Berreo Trinedado in zijn macht vercreghen hadde / ende dat hy oock van Berreo in zijn reyse vã Guiana voorcomen was: hoe het is en weet ick niet/maer Morequito hiel hem gheveijnsdelick/ ende verdroech de Spaengiaerden daer / ende liet

Wt wat oorsaecke Vides om assistentie na Spaengien sant.

Hoe dat Berreo ende Vides doodtlijcke vyanden wirden.

eenen

Hoe dat de Coninc Morequito een Moninck door zijn lãdt liet passeren om Guiana te bespieden.

eenen Moninck (die om Guiana ginck te bespien) door zijn landt passeren/ende gaftse geleyde tot aen de eerste borgelijcke stadt / Mercureguarai genaemt/ en van daer cregẽ zy wederom geleyt tot Manoa de groote stadt vã Inga, eñ voorsiẽ zijnde van alle dingen/die van grooter waerden warẽ in Guiana, (als hen Carapana geleert hadde) quamen zy binnen elf daghen tot Manoa.

Hoe de 10. Spaẽgiaerts doot geslagẽ wirde/ende hoe hẽ Berreo daer over ontsettede.

Na dat nu dese 10. Spaẽgiarden wedergekeert waren/eñ gereet om te vertrecken van de custe Aramia, overviel hen het volck van Morequito, eñ sloegense alle doot / uytghenomen een die over de rivier swom / eñ namen van hen 40000. gewichts gouts. Berreo dit vernemẽde / ontsettede hẽ zynen moet/ eñ sont daerõ alle zijn macht na Armaia, om te wreken aen Morequito ende zijn volck. Morequito het selve vermoedende/ vloot over den Oronoque, ende door de landen Samia eñ Wikiri, eñ quã na Cumana, daer hy seer vry docht te wesen met Vides de Goeverneur. Maer Berreo om hem seijndende in des Coninex name/en zijn dienaers hem subitelick (eer men iets quaets vermoede) in het huys van eenen Fashardo gesien hadde / so datse hem niet versteken en conden/ en dorste hem Vides loochenẽ/ om datter eenen H. Vader van zijn volck verslaghen was. Morequito boodt Fashardo eẽ grootẽ hoop Gouts om hem los te laten / maer den armẽ Guianiẽ was aen alle zyden verraden / ende den Velt-hooftman van Berreo overghelevert/ ende terstont gherickt ende onthalst.

Hoe het Coninckrijck Morequito gheplundert wirde.

Nae de doot van Morequito, gingen de soldaten van Berreo en plonderden zijn gantsche rijck/ ende namender veel ghevanghen / onder de welcke Topiawari, die oom van Morequito oock was / die nu ter tijt Coninck van Arameia is (wiens soon ic met my in Enghelandt ghebrocht heb) een man van grooter wijsheyt en policyen / hy is over zijn hondert jaren oudt/ en noch sterck van lichame. De Spaengiaerts leyden hem 13. daghen in ketens/ eñ maeckten hem haer voorleyder van plaetse tot plaets/ tusschen zijn landt ende Emereia, het Provincie van Carapana, maer was ten lesten verlost om 100. platen Gouts / ende sekere steenen / Pedras Huadas ofte Milt-steenen ghenamt. Ende om dat Berreo Morequito heeft laten om bringhen / en om de wreedtheyt die hy in Aromaia bedreven heeft/ soo heeft hy de liefde vande Orenoqueponi ende de omligghende landen gantsch verloren/ende en derf met verder zijn soldaten senden dan tot Carapana, die de haven van Guiana ghcheeten wordt: maer door de hulpe van Carapana cost hy noch varder handelen / soo dat hy bestelden thien Spaengiaerden/ altijts in de stadt Carapana te blyvẽ/ eñ dees 10. doorsochten tgantsche landt / so wel om Mynẽ als andere handelingen eñ profytẽ.

Hoe zy den Neve van Morequito tot een Christen gemaeckt hebben.

De Spaengiaerdẽ hebben ooc eẽ Neve van Morequito gecregẽ / diẽ zy Don Iuan gedoopt hebbẽ / waer vã zy groote hope hebben/seer neerstigh zijnde om hẽ in die Provincie te settẽ. Dese Spaẽgiaerts hebbẽ voor eẽ gebruijc in Canoas na de riviere van Baremia, Pawroma ende,

Dissequebo te passeren/ die op de suijdtsyde zijn vã den mont van den Oronoque, daer sy Vrouwen eñ Kinderen van Canaballes coopen: want het daer sulckẽ Heydensvolck is datse om 3. oft 4. yseren bylen de sonen en dochteren van haer Broeders ende susters/ jae haer eyghen dochters vercoopen/ waer van de Spaengiaerts grote profijt doen/ want syse in de West-Indien voor veel croonen weer vercoopen.

Van eenighe handelingen die de Spaẽgiaerts op die rivieren dryven.

De Hooghbootsman vã mijn schip Io. Douglas, nam een Canoas dat vol volcks was om te vercoopen/ van de welcke de meestendeel los quamẽ/ nochtans van die hy aenbrocht was daer een so schoonẽ Vrouperscoon als ick oyt in Engelant gesien heb/ en daer na noch veel/ die (dattet om haer brunicheyt niet en waer) met eenige van gansch Europa vergheleken mochten worden. Sy handelen oock in die rivieren met broot van Cassaui, waer van sy een hondert pont ghewichts voor een mes vercoopen/ dat sy weer te Marguarita om veel pesos Gouts vercoopen. Sy hebbender oock groote menichte van Cattoen/ van Bresilihoudt en van Bedden die sy Hamacos ofte Brisilische bedden noemẽ/ de welcke de Spaengiaerts in sulcke heete landen ghebruijcken om op te slapen / als wy oock selve deden doen wy daer waren. Doen nu Berreo door dese handelinghe/ veel rantsoenen van veel Guianiens / ende door wisselinge van ysere bylen ende messen/ eenen grooten schat van Gout vergadert hadde/ als van platen/ beelden/ voghels ende Arenden/ waer mede

Hoe Berreo zynen Velt-meester nae Spaengien sant/ met veel costelijcheyt om't volck aen te locken.

hy zynen Velt-heer nae Spaengien sont / om soldatẽ daer mede aen te nemen / en om hen alle die costelickheden te toonen/ om datse te vierigher souden wesen tot den aenslach. Hy hadde ooc den Coninck veel fray ghewrochte beelden van menschen / beesten/ visschen en voghelen ghesonden / niet twyfelende oft men soude den Coninck oock daer toe brenghen/ dat hy hem meerder hulpe soude seynden/ nademael dat dit landt noyt van te voren ghewonnen ofte gheplundert was / ende daerentegen het Gout dat de Spaengiaerts in West-Indien uyt de Mynen haelden/ moest met grooten arbeyt en oncosten ghescheiden. Hy sondt oock boden nae zynen Sone in Nuevo reyno, om dat hy daer alle de macht die hem moghelick was/ op soude nemen/ ende dat zy souden comen lancks de Rivier Oronoque na Emeria, de Provincie vã Carapana, om hem daer te ontmoeten. Hy hadder oock uytghesonden nae S. Iago de Leon, op de Custen van Caracas, om daer paerden ende muylen op te coopen.

Als ick nu gheleert ende verstaen hadde/ hoe Berreo zijn vorighe aenslaghen te werck ghestelt hadde / so vertelde ick hem dat ick voor my ghenomen hadde om Guiana te sien/ en 't was de oorsaecke van mijn comste tot Trinedado, als het oock was: want om dieswille had ick 't voorgaende jaer Ia. Whiddõ uytghesonden / om kennisse daer van te krygen/ waer mede Berreo selfs doenmael oock sprack / die doen so neerstigh was in het ondersoecken van het landt van Guiana. Hierom wirt Berreo gãtsch verslaghen

Waerom de autaur selver de reyse aenghenomen hadde / eñ de vermaninge van Berrio.

slaghen eñ bedroeft/en gebruijckte allerley redenen om my het selve af te raden / mijn Edelluyden oock verseckerende dattet verloren arbeyt soude wesen/eñ datse veel miserien souden lyden/so zy voort voeren.

Wat waerschouwinge my Berreo dede.

Ten eersten hy verseckerde my dat ick de rivier niet mijn schepen niet soude connen in comen/ op datter so sandich ende ondiep was/ wāt zijn volck met de Canoas/die maer 12. duymen diep gingen/ altijdts op de grondt quamen te gheraken. Hy voorseyde ons oock dat het volck ons niet te sprake soude comen: maer souden vliedē / ende so wyse vervolchden haer eyghen steden verbranden: eñ den wech verre was/de winter voor handen / ende so de waterē begosten te vlopē/ dattet onmogelijck waer dē stroom te vinden/ende dat wy niet voor half dē tijt victualie met onse cleyne schuyten souden connen mede draghen: ende tgeen dat ons den moet meest wech nam/om dat hy seyde / dat de Coningen en Heeren van die frontierē van Guiana gansch verlooft hadden met gheen Christenen te willen handelen/ wāt het haer eyghen verderf soude wesen / ende dat de Christenen om de minne des Gouts hen sochten te verstooten / ende gantschelijck t'onder te brenghen ende te vernielen.

Vā der Enghelschen eyghen versoeck om eenen inganck te crijghen.

Ick bevont alle de woorden van Berreo meest waer te wesen / nochtans om tversoeck selver daer van te hebben/ sont ic ten eersten Cappiteijn George Gifford, mynen Vice-Admirael / met Cappiteijn Calffields schip oostwaerds / om den mont van een Rivier (Capuri genaemt) te soecken/wiens inganck te ontdecken ic te voren Cappiteijn Whiddon en Io. Dowglas ghesonden hadde/ende vonden met vloet 9. voeten waters/ maer met de ebbe maer vijf/ende ick hadde hen voorseyt / datse aen de cant souden ancker werpen / en versoecken hoe verre zy met hoogh water costen comen / maer zy arbeyden al te vergheefs/ want twater al verloopen was/ eer zy de sandt-platen conden passeren / het welcke wy ten tweedemael noch eens bevonden/ so dat wy bedwongen waren onsen aenslach te verlatē / oft onse schepen te aventueren 400. enghelsche mylen achter ons te laten / ende met onse schips-booten met een jacht / ende twee ghemeyne schuyten al ons volck en victualie te vueren / waer van ick twyfelde / om dat de Sone van Berreo met alle zijn volck ontrent desen tijdt soude afcomen. Ick sont eenen/ genaemt Kingh, boodtsman van het jongh Leeuken/met het schips boot/ om eenen anderen stroom van de Bay Guanipa (die oock Amana ghenoemt wordt) te gaen gronden / versoeckende oft mogelick waer met ons schepen te passeren: maer doen hy ontrent den mōt van Amana ghecomen was / bevont hy het als alle andere/eñ en dorste niet langher doorsoecken/want het wirt hem van eenen Indiaen/die hem gheleyde ghesept/dat de Canibals van Guanipa met veel Canoas op hem souden comen/ die met fenynighe pylen schotē/en so hy niet haest wederom keerde / souden zy alle verloren zijn.

Vande grondinghe van sekere wateren.

Ondertusschen 'tquaetste vreesende / liet ick alle de timmerluyden die wy hadden / een Galliasse ter

neder

weder houden / datse maer vijf voeten diep soude gaen/als wy in den rivier te Capuri versocht hadden/ende liet bancken stellen om te roeyen/eñ twijfelende van Kings wederkomste/ sondt ick Dowglas met mijn boot om hem te hulp te comen/ ende ooc breeder ondersoeck te maken van de diepte van die wateren/want het is voor seker gehouden/dat wat Boot ofte schip daer in valt / en can (om den grooten stroom die daer loopt) niet wel weer uytghecomen/om datter oock den oosten windt soo recht in waeyt: het selve heeft Ihan Hampton vā Pleymouth geseyt / die meest van alle Engelsche versocht heeft/ en van dees opinie zijnder veel die derwaerts ghehandelt hebben na Trinedado. Ick sont daerom met Ihan Dowglas voor Piloot een oude Cassique van Trinedado, die ons oock van te voren seyden/ dat wy by den stroom vande Bay niet wederkerē en souden/maer dat hy een by water wiste/dat binnen lants na het oostē liep/waer by hy docht datmen in den riviere Capuri weer conden comen / en so binnen vier daghen weder thuys keeren: Ihan Dowglas ondersocht die Rievieren en bevont vier seer bequame inganghen / waer van de minste soo groot was als dē Thames tot Wolwich, maer in de bay derwaerts was het heel legh/ en maer ses voeten waters: So dat wy sonder alle hoop warē met onsen schepen eenichsins daer over te moghen comen/ende daerom gansch voor ons genomen hadden/met den bodem van onse Galliasse / daer wy 60. man in lieten/eñ in den Boot van't jongh Leeuken ende een lichter daer wy 20. man in deden/ende in den Boot van Capiteyn Calffield lietē wy noch thien man/ ende ick in de mynen oock tien/dat wy tsamen hondert Man waren / ende en costen niet langer dā voor een maent tijts victualie mede draghen/hier in mosten wy slapen/eñ ons eten coken.

Breeder ondersoeck/eñ hoe zy de reyse aengenomen hebben.

Capiteyn Gifford had met hem M. Edw. Porter, Capiteyn Einos en noch acht met hē/ met alle haer Victualie/Wapenen en provisien. Capiteyn Calffield had in zijn boot mijn Cosijn Bushed Georges, ende noch acht tot hem: ick had in de Galliasse soo van Edelluyden ende Bevelhebberen/Capiteyn Thijn, mijn Cosijn Ihon Greenuile, mijn Neve Ihon Gilbert, Capiteyn Whiddon, Capiteyn Keymis, Edward Haucok, Capiteyn Clark, Luytenant Hewes, Tho. Vpton, Capiteyn Faci, Ieroine Ferrar, Antho. Wels, Will Cannock ende ontrent 20. Man meer.

Den namen der Edelluyden eñ Capiteynen.

Wy en costen van Berreo gheenen anderen wech vernemen/dan door de inloopende wateren/ soo ver in den wint dat het ons onmoghelijck was te vercryghen/want wy mosten soo veel Zees over seylen/als tusschen Calis en Douer is/ eñ de stroom eñ wint waren so ons machtich tegen/ dat wy bedwonghen werden met onse cleyne Booten voor windt te nemen/ en so werden wy ghedreven in de leechten vande bay Guanipa, om van daer dē mont van eenighe Rivieren / die Ihon Douglas te vooren ghevonden had te cryghen / wy hadden oock met ons eenen Indiaenschen Piloot / van een Rivier Baremia na tsuyden van den Orenoque, tusschen

Conden van Berreo niet meer vernemen,

den

den Oronoque ende den Amazones, wien wy te voren zijn Canoas ghenomen hadden die met tbroot Cassani van Baroma na Marguerita af quam om aldaer te vercoopen: Desen Arwacan beloofde my inde groote Rivier Oronoque te brengen/maer in der waerheyt van daer wy inquamen en wist hy selver niet af/want hy het in 12, jaren te voren niet gesien en had/doen hy noch jonc en van weynich verstant was/ende so ons Godt geen ander hulp verleent en hadde/mochten wy wel een gansch jaer in desen Labirintho ofte Doolhof van rivieren gedoolt hebben/eer wy noch eenighen wech soude hebben connen vinden/eñ voornemelijck doen wy de ebbe ende vloet voor by waren / het welcke in vier daghen geschiede: Want ick ben versekert datter int gantsche Aertrijck diesghelijcken stroom van samen loopende Rivieren ende wateren niet en gaet / want sy malcanderen soo dickwils doorloopen/ datmen niet en weet welckmen nemen sal: Ende doen wy by de Son ofte Compas ginghen/ verhoopende daer mede recht te varen / soo ginghen wy rontom/ ende quamen onder een menichte van Eylanden/ende elck Eylant met sulcke hooge boomen omringelt/dat men nerghens sien en cost/ende dit was al ghecomen van eenen Rivier die wy in gevaren waren/waer van wy geenen naem vernemen en costen/en daerom noemdẽ wy hem de Red crosse, dat is t'root cruys/om datter noyt voor ons eenighe Christenenen gheweest waren. Den 22. May/als wy daer op roeyden/ vernamen wy van verre een cleyn Canoas met drie Indianen/die wy met mijn jacht (daer acht Mannẽ op roeyden) onderhaelden/ eer sy den rivier in costen comen/ eñ alle dat volck dat op den oever onder de boomẽ stonden/saghen vreemt op/eñ bleven staen kijcken/seer twijfelende/wat die drie wedercomẽ mochtẽ / maer doen sy vernamen datmense geen ghewelt en dede/ noch en gingen in haer Canoa,noch yet daer uyt en namen/soo quamen sy dicht aen den oever ghe loopen eñ wouden met ons handelen / eñ als wy naer haer quamen/bleven sy stil staen/ende quamen aen t'lant door een cleyn waterken/ dat van haer hedder stadt in de Rivier loopt.

Menichte van Eylanden/die alle met boomen beset waren.

May 22.

Hoe zy met ons sochten te handelen

Als wy nu daer aen den Oever wat vertoefden/ soo woude onse Indiaenschen Piloot Ferdinando in een Dorp gaen / om wat vruchten te gaen halen/ en van haren artificialen Wijn drincken / als oock het lant te besien/eñ om den Heer daer van op een ander tijdt te kennen / ende nam zijn Broeder met hem/maer soo haest sy int dorp ghecomen waren/ woude de Heer van het Eylandt de handen aen hẽ slaẽ/om datse een vreemde Natie in haer lãt ghebrocht hadden/om dat de verderven: de Piloot nochtans door zijn rasheyt ontquam haer handen eñ liep na de plaetse daer wy vertoefden/ roepende dat zijn broeder doot gheslagen was / terstont sloegen wy de handen aen een oudt man/die ons naest was / hem verseeckerende / soo wy onsen Piloot niet wederom en creghen / souden hem onthoofthebben.

Hoe de Piloot Ferdinando lande/ eñ wat hem overquam.

Desen ouden man was seer gewillich 'tverlies van den anderen Piloot te betalen/ ende riep met luyder stemme/ datse den Piloot niet souden misdoen/ niet te min zy vervolchden hem / ende jaechden hem nae met haer groote dogghen/ ende met sulcken geroep/ dat het inde bosschen eē groot getier maeckte: maer ten lesten kreech hy de watercant/ en sprongk in het water/ ende quam tot ons ghesw ommen half doot van vervaertheyt. Maer het was ons groote gheluck dat wy dien ouden Indiaen ghecreghen hadden/ om dat hy daer een ingheborene was/ ende de Rivieren ende weghen beter als een vremde wist/ want anders in der waerheyt en souden wy den wech tot Guiana, noch oock wederom tot ons schepen opt connen gecomen hebbē. Want na sommige dagen en hadde Ferdinando gheen langer kennisse daer van / jae den ouden man selver stont dickwils in twyfel wat rivier hy nemen wilde. Het volck dat in dees ghebroken ende verdroncken Eylanden woont/ worden ghemeenelijck Tivitivas ghenaemt/ ende zijn tweederley/ de een Ciawani, ende de ander Warawite.

Hoe datse senen Piloot nae jaeghden ende hē noch ten lesten ontquam.

De groote rivier Oronoque ofte Baraquan heeft neghen stroomen ofte aderen/ die alle uyt zijn mont noordtwaerts loopen/ ende seven zuydtwaerts die in de Zee loopē/ en ondertusschen met 16. omdrayingen: heeft veel Eylanden/ ende eenigh gebroken landt so groot als het Eylandt Wight, eenige grooter/ en eenige cleynder. Van den eersten stroom aēt noorden/ tot den lesten aen't zuyden / is ten minsten 100. leguas / so dat hy wijt is aen dē inloop ter Zee niet min dan 300. engelsche mylen / het welcke ick veel grooter achte/ als dien van dē Amazones. Alle de geen die den mōt vā de rivier op bysondere stroomen bewoonē zijn de Tinitivas, over de welcke twee Heeren zijn / die altijts teghen malcanderen krijgh voeren: de Eylandē die op de rechter handt liggen/ wirden Palamos ghenaemt / en op de slincker hant Hirorotomaka, ende de rivier door de welcke Ihon Dowglas vāde Amana Capuri wederkeerde/ heeten zy Macuri.

Beschryvinge vande rivieren.

De Tinitivas is een frap volck/ schoon/ cloeck ten oorlogh/ eñ met sulcken uytspraeck begaeft/ als ick noch opt eenich volck gehoort hebbe/ t'zy wat landt dat het zy. Indē somer hebbēse haer huysen op het landt als ander volckerē: inden winter woonen zy op het geboomte / daer zy seer cōstich haer wooningen inne maken/ als het in de spaensche historiē vā de West-Indien beschrevē staet / dat tvolck van de leghe landen ontrent Vralia oock tselve doen: want tusschen Mey eñ Septēber wordt dē Oronoque 30. voeten hooger / soo dat het 20. voeten boven tlandt staet/ uytgenomen eenige hooghten ten midden int landt/ eñ om dieswil moeten zy so handelen. Zy etē ninimermeer van iet dat geset oft ghesaeyt wort/ eñ en bearbeyden haer landt niet / maer zijn te vreden met tgeen dat hen de nature voorts brengt. Zy gebruijcken de topkēs van Palmitos voor haer broot/ slachten gedierten eñ visschen. Zy hebben oock allerley ghevogelt / eñ allerley fruyten op de boomē in haer

Vande maniere vant volck Tinitivas/ die alle ontrent de rivierre Oronoque liggē.

De Oronoque vloeyt 20. voeten boven't landt.

Wat zy ghebruijcken tot haer voetsel.

Seltsame voghelen.

haer bosschē. Zy hebbē der sulc seltsame voghelē/ die
ick nergens meer ghesien ofte gelesen en hebbe. Die
volckeren Cupari eñ Macureo, die lancks den oever
van Oronoque woonen/ zijn al meest schiptimmer-
luyden van Canoas, zy maken oock schoone huysen/
die zy te Guiana om Gout/ en te Trinedado om Tu-
bacco vercoopen/ eñ om veel van haer twerck te ne-
men/ gaen zy alle ander volckerē te boven. Zy heb-

De conditie der volckerē.

bender een vochtighe locht/ eñ gebruijckē een harde
spyse. Zy doen grooten arbeyt om tgedierte eñ vis-
schen te vangen. Zy zijn tschoonste en manlijckste
volck/ dat ick mijn leven in Indiē oft in Europa oyt
ghesien hebbe. Zy plegen tegen alle de ander landē
te oorlogen/ en meestendeel met de Canibali, soo dat
niemandt van de ander landen daer ontrēt hen op
de rivieren sonder groote macht dorst begevē: maer
nu cortelinck zijn zy in vrede met hen gebueren ge-
comē / en houdē de Spaēgiaerts voor haren groot-

Ghebruijck der dooden.

sten vyandt. Als haer oversten sterven/ so gebruijc-
kense groote beweeninge / en als zy nu dencken dat
tvlees verrot eñ van't been ghevallen is/ so graven
zy hem wederom op/ eñ hangen hē in zijn huijs/ eñ
bedecken de cruijn van't hooft met vederen van al-
lerley colueren / eñ hangen alle zijn goude platē om
de beenē van zijn aermē en voeten. Het ander volck
dat Arwacas genaemt is / die aen't zuyden van den
Oronoque woonen (waer van onsen Indiaenschen

Stampē eñ eeten de beenderen van haer Heeren eñ Vrouwē.

Piloot was) zijn seer verbreyt. Dese stāpen de been-
deren van haer Heeren / Vrouwen eñ maeghschap
tot pulver/ eñ drinckēt in al haer dranckē. Doē wy
nu van de haven van de Ciawani scheydē / quamen
wy de rivier op met de Vloot/ en als het leegh water
was/ wirpen wy ancker uyt/ en quamen so voorts.
Op den derden dagh / nae dat wy de rivier ingeco-

Hoe onse Galleye aenden grondt gheraeckte.

men waren / quā onse Galleye op den gront so vast
te steken / dat wy dochtē/ ons voornemen had daer
gheeyndt geweest/ en dat wy 60. van onse mannen
daer onder tvolck hadden moeten laten blyven:
maer sondaeghs smorgens wirpen wy den ballast
buyten boort/ en met op en neer loopen cregent wy
weer vlot/ en quamen so voort. Na 4. dagen quamē
wy in so schoonen rivier/ als ick mijn leven ghesien

De rivier Amana/ een uytnemende schoone rivere.

hebbe / dien zy den grooten Amana noemden / die
recht liep/ eñ niet met sulcke crom om hoeckē als de
andere. Maer doen de vloet van de Zee ons begost
te laten/ so cregen wy den val van de rivier / eñ den
stroom so gheweldich tegen/ dat wy met gantscher
macht alle moestē royen / ofte so wijs weder te rug-
ge keeren als wy gecomen waren / daerō en vonde
ick geenen beteren middel/ dan om mijn volck wijs
te maken/ dat het maer 3. ofte 4. dagen meer te doen
en was/ eñ daerom badt ickse datse cloeckmoedich en
wesen/ een jegelick zijn ure niet keeren doēde/ so wel
de Edelluyden als de andere. Alle dagē quamē wy
schoone rivieren voorby/ eenige van't oostē/ anders
van het westen in dē Amona vallende/ die ic in mijn
Caerte afgeteeckent heb/ met hē beginsel eñ eynde.
Doen nu dees 3. ofte 4. dagen voorby waren / so be-
gost ons volck den moet verloren te geven / om dat
het so uytnemēde heet was / en aen elckē cant vā de

rivier sulcke hooghe boomẽ warẽ / datse de locht van ons hielden / eñ den stroom quã dagelicks geweldiger. Daerom gheboot ick mynen Piloot/dat hy hen alle daegh soude wijs maken / dattet nu een eyndt soude zijn/het welcke soo langh duerde / dat al ons broodt eñ drincken op was/eñ hadden ons selver so vermoeyt eñ in de Sonne verbrant/dat ic in twyfel stont oft ick voorts varen woude ofte niet / wãt hoe wy naerder de Linie quamen / hoe het noch heeter wirt/eñ en hadden maer 5. gr. daer van/ eñ hoe verder dat wy noch streden te comen / hoe de victualie meer verminderde/eñ de groote hitte ons meer crachteloos maeckte / alsmen de meeste cracht van doen hadden: en Capiteijn Giffords en Capiteijn Calfields victualie was al op/ so dat wy gãtsch tot wãhoop gecomen waren:maer ick beloofdense dat wy alleenelick eenẽ dagh haddẽ te reysen tot die plaetse daer wy ons selven van allen nootdruft verñẽ souden/ eñ so wy weder wouden keeren / van hongher moesten sterven/en so eenẽ spot wordẽ der gantscher werelt. Lancks den oever van de rivier was groote menichte van allerley vruchtẽ/seer lieffelijck om etẽ/ en sulcke diversheyt van allerley bloemẽ en boomẽ/ datmen tien Herbarische boecken daer mede soude gevult hebben. Wy versadichden ons selvẽ menichmael met de fruyten van't landt / en oock dickwils met vogelen eñ visschẽ: want anders het soude ons quaet ghenoech geweest hebben. Wy schoten altemet voghelen met ons vier-roers / en so brochtẽ wy den tijdt om.

Menichte van allerley boomen/met seer schoone vruchten behanghen.

Onsen oudẽ Piloot/ die wy van Ciawani met ons genomen haddẽ/maecte ons wijs/so wy op de rechter handt een rivier wouden invarẽ met ons schuyten/eñ onse Galleye in de groote rivier op ancker laten liggen / soude ons aen een dorp van de Arwacas brengen/ daer wy groote menichte van brood/ hoederen/visschen/ eñ s'lands wijn overvloedich soude connen crygen / eñ so wy des middaeghs van daer voeren / dat wy teghen avont weer by ons Galley conden zijn. Ick was seer blyde dit te hoorẽ/en nam sonder vertoeven mijn boot met 9. musketiers/ende de Cappiteijns Gifford eñ Calfield ooc een deel in den haren/eñ voerẽ so den mont van de rivier in: eñ om dat hy ons geseyt hadde dattet so naer was/namen wy geen victualie mede. Als wy nu 3. uren geroeyt hadden/ verwonderden wy ons/ dat wy nergens eenich teecken van wooningen vernamen / eñ vraechden daerom den Piloot waer ontrent 'tdorp lach:hy seyde dattet noch wat verder was:maer na 3. uren/ doen de Son byeants onder ghegaen was/ begosten wy te vermoeden / dat hy ons derwaerts geleyt hadde om te verraden/ als hy ooc nae beleet/ dat die Spaengiaerden die van Trinedado ghevloden/en die oock in Emeria met Carapana ghebleven waren / soude in een dorp ergens ontrent de rivier te samẽ gecomẽ zijn. Eñ doẽ het nu ter nacht begost te gaen / vraechden wy hem waer de plaetse nu was/hy seyde noch een weynigh voorder/maer wy vernamẽ nergens niet/ende ons volck was so moede / datse haest ghestorven souden hebben/ende wy

Hoe de oude Piloot de Engelsche socht te verraden.

waren

waren nu ontrent 40. Enghelsche mylen van onse Galley/die wy op Ancker haddẽ laten liggen. Ten lesten wy hadden voor ons genomen onsen Piloot te hanghen/eñ het soude gheschiet hebben/hadden wy den wech so wel by nacht te rugge geweten/ so dat onsen eygen noot dede genoech voor zijn leven: Want het was so doncker als een hel/ eñ den rivier begost alle uren enger te wordẽ/eñ die boomẽ wiessen soo dicht aen alle syden/dat wy met ons swaerden een passagie daer door mosten maken/want de tacken 't water gansch bedecktẽ. Wy hadden groot verlangen na t'dorp/want wy hooptẽ een maeltijt daer te hebben/om dat wy dien morgẽ in onse Galley so corten ombijt gemaeckt hadden/ eñ het doen acht uren in den avont was/so dat onse magen seer begosten te hongerẽ/ eñ wy waren noch in twijfel/ oft wy voortan wouden varen ofte weder te rugge keeren/ want wy hadden van onsen Piloot altijts meer eñ meer quaet vermoeden/ maer den ouden Indiaen ons altijts versekerende dat het maer een weynich verder was/ende ten lesten na allen onsen swaren arbeyt/saghen wy van verre een licht/ende het was een ure na middernacht/ terstont roeyden wy derwaerts/eñ hoordẽ de honden bassen. Doen wy daer Landen/vonden wy seer weynich volcks: want de Heer van die plaetse was met eenighe Canoas 400. Engelsche mylen na den mont van Oronoque gereyst/om met Gout te handelen/en Vrouwen van de Canibals te coopen.

Hoe wy voor ghenomen, hadden onsen ouden Piloot te hãghen.

Hoe de reyse noch al even wel ghelucte nae't dorp.

Wy cregen in zijn huys veel broots/visch/hoenderen ende Indiaenschen dranck/ende rustede dien nacht/ smorghens handelden wy met die gheen die tot ons quamen/eñ daer naer keerde wy weder na onse Galley/en brochten een deel broots/visch ende hoenderen met ons.

Aen beyde syden vã den rivier sagẽ wy tschoonste lantdouwe datmẽ ter werelt vinden mocht: daer wyte vorẽ anders niet dan bosschẽ en doornẽ gesien en haddẽ/ sagen wy hier de schoonste Vallayẽ wel van 20. Enghelsche mylen in de lengde/ tgras was cort en groen/ ende in veel plaetsen hier en daer met boomen verciert/al oft sy metter const ghestelt eñ geplant waren/eñ doen wy noch verder roeydẽ/ sagen wy de dieren met grooter menichten aen den Oever comen eten/ al of sy tam gheweest waren. Wy sagẽ daer ooc allerley gevogelt van verscheyden coluere in grooter menichte / wy sagen in den rivier allerley vreemde visschen/ van wonderlicke groote/eñ ooc een ontallijcke menichte van die leelicke slangen /Lagartos ghenaemt. Ick hadde een Negro een fray jongelinck/die van ons Galley uyt spranc om na den mont van dẽ rivier te swemmẽ/ ende wert van een Lagerto verslonden dat wijt saghen. Ondertusschen ons geselschap/ dat by de Galley ghebleven was/ dochten dat wy alle verloren gheweest hadden/ ende sonden daer om uyt Capiteyn Whiddon met den Boodt van't jongh-Leeuken/om ons op den Rivier te volghen / want wy belooft hadden s'daeghs te voren voor den avondt weert t'huys te wesen.

Beschryvinghe vande lieffelijcke landouwe in't wederkeeren.

Hoe een Negro verslonden wiert van een slanghe.

Wy

Wy hadden wel 80. Engelsche mylen op ende neer gheroept/ daer na keerden wy na den grooten Rivier om voorts na onse Galeye te comen/ende doen wy nu op't leste waren / en ons victualie ombrack/ ende Capiteyn Gifford al aen boort van de Galley ghecomen was/ maer de andere het landt soeckende om een vier te maken/ saghen wy subytelijck 4. Canoas die de Rivier af quamen/ en wy waren seer verblijt/ende Capiteyn Gioffrd dede zijn volck met ganscher macht daer na toe roepe/maer twee quamen aen landt/ende een yeghelijck nam zijn vlucht na de bosschen/de twee ander cleynste Canoas ontquamen ons terwijlen dat wy die twee vervolchden/die aen t'landt laghen/ wy en wisten niet/ ofte het broot/dat sy gheladen hadden/na de West-Indien te Marguarita ghebracht was/ die dees Indianen Arwacas noemen. In die twee cleyne Canoas waren drie Spangiaerts / en hadden ghehoort hoe haren Gouverneur te Trinedado gevaren was/en hoe wy voor ghenomen hadden de reyse om nae Guiana te gaen / den eenen was een Cavellero, den anderen een Soldaet / den derden eenen Assaiuer/ als ons d'Capiteyn tot Arwaca namaels vertelde.

Saghen vier Gallepen/ de welcke wy nae jaeghde.

Ondertusschen en was ons niet aenghenamer naest Gout/dan groote menichte versch broot / het welcke wy in dees Canoas overvloedich vonden/ ende doen en vraeghde mijn volck niet meer hoe ver datse noch mosten gaen. Doen nu Capiteyn Gifford met de twee Conoas tot de Galley aẽ boort ghecomen was / nam ick terstont mijn jacht met een dosijn schutters/en voerẽ aen lant/ daer die van de Canoas eerst uytgheloopen waren / ick sont Capiteyn Gifford en Capiteyn Thin aen de een syde/ en Capiteyn Calffild aen de ander/om hen (die in de bosschen ghevloden waren) na te jaghen/en als wy door de Boomen cruypten / saghen wy daer eenen Indiaenschen Corf/ ende het was den Corf van de Assaieur/want ick vonter in Quicsilver/Salpeter/ ende diversche ander dingen om de metalen te assaieren/ende t'Poeder van eenich Gout dat hy gefineert had/want in die Conoas die ontcomen waren groote menichte van Gout was: Ick liet terstont meer volck aenhalen/en boodt 500. pondt sterlincks die geen/die eenige van de drie Spangiaerden soude connen vanghen: maer wy arbeyden te vergeefs/want sy hen in de cleyne Canoas (die ontcomen waren) begheven hadden/wy vonden nochtans eenighe Arwacas in de bosschen verborghen/ ende warẽ Pilooten van de Spangiaerts die haer Canoas roeyden/van de welcke ick de voorneemste voor mynen Piloot behielt / ende met my na Guiana brocht/waer van ick vernam in wat lande de Spangiaerden meest arbeyden om Gout/ maer ic en liet het eenen yeghelijcken niet weten. Want doen de wateren begosten te rysen ende de Rivierẽ over te loopen/ende hen soo subytelicken te verheffen/dat wy niet moghelijck waren eenighe mynen t'ondergravẽ/want het water daer terstont in liep/ ende t'landt soo overvloeden (als voorseyt is) dat de rijcken hen in rootsen van harde steenẽ onthouden

Hoe zy de Indiaensche Canoas vervolchden.

Een verhaal doen zy in Guiana waren/ hoe zy om de groote waterẽ weer moesten keeren.

den mosten/wy en hadden oock gheen instrumenten tot ons werck: daerom docht ick het niet goet daer langer te vertoeven om dat oock andere volckeren daer van niet weten en soudē/ en in onse aenslach verhindert te worden/ eñ onsen Piloot ontnomen te zijn/so dat wy tot schande gansch souden gecomē hebben: Want der Indianen die doen onse vrienden waren/ souden wel alsdan haest onse vyanden gheworden hebben. Ende oft ons yemandt soude verwijten (alst oock ghedaen is) dat wy soo lang uytwarē en niet meer met ons gebrocht haddē: ic woude wel dat hy daer eens het groot geraes van de Rivier aenschout hadde/ hoe subytelijck hy begost op te vloeyen/ en haddē daer over de maent gheweest/ ende niet eens van onse schepen eenighe tijdinghe in al dien tijt vernomen/ die wy niet al te sterck (wel 400. Engelsche mylen) van ons gelaten haddē/ so dat alle de bergen van Gout/ eñ vol costelicke steenē geweest warē so soude hy nochtās weerom moeten ghekeert hebben. Want alle de Rivieren die in dē Oronoque liepen/ daer wy smorghens nau over de schoenen gingen/ op eenen dach so gewassen waren/ datmen tot aende schouderen int water ghegaen souden hebben: ende het Gout met de naghelen uyt te halen/ soude meer Opus laboris dan ingenij gheweest hebben. Jck soude wel meer gewrocht Gout met my connē gebrocht hebben; maer ick schoot na een ander merck/ als den tegenwoordighen profijt te vercrijghen.

Beschrijvinghe vande Rivier Oronoque.

Desen Arwacas die ick tot mijn Piloot genomen had/ vreesde dat wy hem souden op eten/ ofte laten dooden: Want de Spangiaerts hadden de Indianen wijs ghemaeckt dat wy menschen eters ofte Canibales waren/ nademael wy niet gheene van hen ter sprake conden comē op den ganschen wech na Guiana, noch oock in Guiana: Maer doen de Mannen en Vrouwen ons saghen/ en wy hen eten gaven/ ende een yeghelijck van hen wat vreemts schonckē dat zy te voren noyt gesien en hadden/ begosten sy ons goede gunst te bewysen/ ende het bedroch der Spangiaerden te merckē/ die (als sy ons selver betuyghden) haer Vrouwen ende Dochters ontweldichdē/ eñ gebruycktense tot haer begeertē. Maer ick betuyghe voor den levendighen Godt/ dat ick niet en wete ofte gheloove/ dat yemant van mijn volck haer Vrouwen (het sy met ghewelt oft anders) opt bekent heeft/ nochtans saghen wyer met honderden seffens/ wy haddender in onser macht die ionck ende seer fray van lijve waren/ die onder ons sonder eenich quaet vermoeden gansch naeckt quamen.

Van't bedroch der Spāgiaerden/ eñ watse de Indianen wijs maectē.

Daer en was niet daer wy meer haer liefde mede vercreghen/ als door dit: Want ick en liet niemant van mijn volc so veel als een Pina ofte Potato wortel sonder hen te vreden te stellen nemen/ noch en wonder gansch niet hebbē/ dat yemant haer vrouwen ofte Dochteren eens aen souden raken. Waer door ick vercrech dat sy ons beminden eñ eere aen deden/ eñ hem over haer Majesteyt verwonderden. Nochtans om dat het onmogelick was voor

De goede ordinantie der Enghelschen.

het ghemeyn volck/ (als wy tot den Indianẽ huysen quamen) haer selven van stelen te onthouden/ het welcke ick oock altijts niet voorcomẽ en conde/ daerom liet ick allesins/daer wy vertrocken mynẽ Indiaenschen Tolck hen ondervraghen/wat mijn volck hen ontnomen had / het welcke ick hen dede wedergheven/ ende den man straffen die't gedaen hadde/ oft ick liet se betalẽ tot het uyterste dat sy eysten. Sy verwonderdẽ haer na dat sy gehoort hadden/hoe wy de Spangiaerts te Trinedado gedoot hadden/want sy te voren dochten/ dat gheen Christenen voor hen hadden connen bestaen: Ende sy waren noch meer verwondert/doen ickse liet seggẽ/ dat haer Majesteyts Armade ende Vloot hadse in haer eyghen landt verwonnen ende verslagen.

Hoe zy mi met de reysen broots varen na dat zy de Canoas met broodt ghenomen hadden.

Doen wy nu broots ghenoech uyt de Canoas gecreghen hadden / eñ een deel corven met Wortelen die seer wel smaeckten/ eñ ons wel versiẽ haddẽ:gaf ick een Canoa aen eenen Arwacas, de welcke eenẽ Spangiaert toegehoort had / eñ na dat ickse al los gelaten had / uytgenomẽ den Capiteyn (die van de Spangiaerts Marten gedoopt was)sondt ick oock met de Canoa den ouden Ciawan, eñ den Ferdinando mynen eersten Piloot te rugghe / ende gaf hen al wat sy begeerden / en victualie soo veel als sy behoefden. Ick schreef met hen oock te rugghe eenen brief aen mijn schepen / die zy beloofden te bestellen/als sy oock deden: Daer na ginghen wy voortgaen met mynen nieuwen Piloot Marten den Arwacan, maer over eenen dach oft twee/ quamen wy weer aen de grondt met ons Galley/ ende het en scheelden niet veel/ ofte wy souden ons Galley met alle de victualie ende ghereetschap verloren hebben/ende vreesden meer als wy opt te voren gedaen hadden/ wy saten den ganschen nacht op't sant/wy en hadden oock gheen tij van de vloet om ons te helpen/daerom makten wy den Ancker aen t'landt vast/ende met voller cracht trocken de Galley daer van/ende op den 15. dach saghen wy van verren tot onse groote vreuchde de bergen vã Guiana ende teghen avont creghen wy den wint van't noorden/die seer sterck waeyde/ende brocht ons in t'ghesicht van den grooten Rivier Oronoque, van waer dese Rivier quam daer wy doen in waren: Wy sagen van verre drie ander Canoas, so ver alst ons moghelijck te sien was / nae de welcke wy terstont met ons schuytẽ eñ Jacht haesteden/maer de twee verloren wy uyt gesicht / ende de derde quam den groten Rivier in/ aen de rechterhant nae't westen/ende bleef daer uyt ons ghesichte / denckende dat wy oostwaerts wouden/nae de Provincie van Carapana, want hen de Spangiaerts daer onthouden/ende dorven niet eens na Guiana op treckẽ om dat al het volck dat daer ontrent woont haer vyanden zijn. Die van de Canoas meynden oock/dat wy die Spangiaerts waren / die vã Trinedado gevloden waren/maer doen wy op den hoeck van dẽ de Rivier quamen / daer sy in gheslopen waren/ en hen naer sijnde / vervolchden wyse ende eer sy aen landt conden raeckẽ/quamẽ wy binnẽ s'roeps/ ons

Saghen met vreuchde de bergen van Guiana.

ende door onsen Tolck lieten wy hen segghẽ wie wy waren/ en terstont quamen sy te rug aen boort tot ons/ en deylden ons mede van die Visschen en Tortugas Eyeren/ die zy vergadert hadden: eñ beloofdẽ ons in de morghenstont den Heer van dier plaetse met hen te brenghen: en dat zy ons ghewillich ten dienst woude wesen.

Hoe de Heer van't naest ligghende dorp s'morgens als hen belooft was ghecomen is

Dien nacht quamen wy voortaen / ende anckerden aen een afscheydinge van drie schoone rivieren: de een was den Rivier van Amana, lancx de welcke wy van't noordẽ quamẽ/ eñ liep na het zuydẽ/ eñ de twee andere van dẽ Oronoque, quamẽ van't westẽ eñ doorliepen hem ter zeewaerts na het oosten: wy waren daer op een schoon sant ghelandt/ en vonden daer meer dã duysent Tortugas Eyerẽ/ die seer ghesont zijn om te eten. Mijn volck was nu seer wel te vreden / want zy goede spijse hadden / ende wel versaet waren / ende om dat oock tlandt van Guiana so naer was/ datmen tgemackelijck costen siẽ. In de morgenstont quam daer tot ons/ als tbelooft was/ de Heer van die Toparimaca, met ontrent 40. Dienaers die hem volchden/ eñ hy brocht ons van zijn fruyten/ Wijn/ Broot/ Visch en vleesch/ diẽ wy ooc so wel tracteerde alst ons mogelijck was: wy schonckẽ hem dẽ Spaenschẽ Wijn (waer van wy een weynich in flesschen noch hadden) dien zy boven alle dinghen liefst drincken. Jck confereerdẽ met desen Toparimica van dẽ naestẽ wech na Guiana; hy ghelevde onse Galley ende Booten tot zijn eyghen haven / eñ brocht ons van daer anderhalf Enghelsche mijle tot zijn Dorp / daer hy eenighe van onse Capiteynẽ met zijnẽ wijn so caroesseerdẽ / dat zy redelijcken beschonckẽ waren: want het seer sterck van Peper en met sappen van Cruyden eñ vruchten ghetreert en ghesuyvert is / zy houdent in aerde Potten van 12. vamen seer suyver en claer/ eñ zijn in haer maeltijden de grootste dronckaerts ter werelt: Doen wy nu tot zijn stadt gecomen waren: vonden wy daer twee Casiques, de een was een vreemdelinc/ en hade de rivier op geweest met zijn Coopmanschap / ende zijn Schuyten met zijn Vrouwe en t'volck laghen oock in die haven daer wy geanckert waren: Eñ de andere was een lantsghenoot Toparimica: Sy laghen oock beyde in een Cottoen Hamaca, die wy Brasilli bedden noemen/ en twee Vrouwen dienden hen/ met ses bekers ende eenen cleynen schepper / om den Wijn uyt die aerde vaten te scheppen/ en soo drinckt eenen yegelijck drie Bekers vol op een mael/ en drincken hem selven vol en droncken/ als sy in haer maeltijden te samen comen.

Beschryvinghe van twee Cassiques die zy alhier vonden.

Het Dorp van desen Taparimaca was seer lustich ende plaisant/ staende op eenen cleynen berch/ seer excelent tot den prospeckt. Het hadde oock seer schoone ende lustighe Hoven rontsom hem/ een Enghelsche mijle in de lenghde/ en was omeinghelt met seer schoone Vischrijcke Wateren vol van allerley Visch. Het Dorp ofte Stadt wordt ghenaemt Arwacai, ende het tvolck van 'tlant Hepeios, ende zijn den Carapana onderworpen.

De gheleghentheyt van dit dorp.

Wy sagen daer oock seer oudt volck/ wiens zenuen eñ aderen wy sonder vlees saghen ligghen/ als oft haer beenderen maer met vel bedeckt geweest hadden. De Heer van die plaetse gaf my eenen ouden man tot mynen Piloot/ die groote ervarentheyt eñ wetenschap hadde/ende kende de rivier by dagh eñ nacht. Ende voorwaer/een yegelijck die herwaerts comt/heeft wel eenen goedẽ Piloot van doen: want hier en daer liggẽ sanden/ steenrotsen/ Eylandekẽs eñ sulcke stercke stroomen/ dat wy menichmael in groot perijckel van verdrincken waren/ ende ons Galley te verliesen. Onse ander schuyten en dorsten niet van den oever comẽ/ ofte het moeste heel schoõ weder wesen.

Vanden afscheept vã de Heeren/ ende hoe zy haer reyse noordtwaerts aen namen.

Den naesten dagh haesteden wy van daer te comen/ en hebbende eenẽ oostelijcken wint om ons te helpen/spaerden wy onse aermen van royen/ want nae dat wy in den Orenoque gecomen waren/ leyt de rivier heel oost en west vã de Zee af tot Quito in Peru toe. Men can dese Rivier wel 1000. Engelsche mylen beseylen/ ende van die plaetse daer wy hem in quamen/ canmen met Pinassen tot de vernaẽde stedẽ van Nuevo reyno de Granado ende Popaiano comen/so dat nerghens de steden van dees Indiens connen verwonnen ende inghenomen worden/ als op dese Rivier. Al dien dagh seylden wy een water op/van een Rivier die aen zijn slincker hant een eylandt hadde/ datse Assapara noemden/ 25. engelsche mylen in de lenghde/en 6. in de breede/ ende hadde aen zijn ander zyde den grooten rivier. Voorby dat middelloopende water/ daer is noch een ander eylandt in de rivier/Iwana genaemt/ eñ is twee maels so groot als het Eylandt van Wight is/ eñ tusschẽ het Eylandt en Guiana loopt noch eẽ ander water van den Oronoque,en is Arraroopana genaemt/ eñ alle dese inloopende stroomen zijn so groot/datmẽse met groote schepen beseylen mach. Ick acht de Rivier hier ontrent wel 3. enghelsche mylen breedt te wesen/ met de Eylanden die hem in veel deelen af schept.

Vande Eylande die inde groote rivier Orenoque liggen.

Doen wy nu thooft van een Eylandt vercregen hadden/het welcke zy Assapana noemen/ een weynich westwaerts aen de rechter handt/ daer openbaerde hem een ander Rivier/Europa ghenaẽt/ ende quam van't noorden in de groote Rivier ghevallen/ende voorby dien/ aen de selve zyde/ anckerden wy aen een Eylandt/Ocaywyta genaemt/6. enghelsche mylen in de lenghde/ende 2. inde breede/eñ daer lande dẽ twee Guianiens/ die wy vondẽ in de stadt Toparimaca,ende met ons ghebrocht hadden/ de welcke gingen de wete doen van onser comste/aẽ den Heer van't landt Putyma ghenaemt/ ende was een ondersaet van Topiawari, overste Heer van Arromaia, die inde plaetse van Morequito (die de Spaengiaerts ghedoot hadden) ghecomen was: maer om dat zijn stadt seer verre binnen slandts was/en quam hy dien dagh niet tot ons/ so dat wy weer den naestvolgenden nacht anckerden ontrent den Oever van een ander Eylandt/ van de groote bycans als het voorgaende/en was Putapayma genaemt/ ende had recht teghen over hem eenen seer

hooghen

hooghen bergh Occapa ghenaemt / wy anckerden liever ontrent dees Eylanden / dan aen de gemeyne Oevers / om de Tortugas eyeren / die wy daer seer overvloedich vondẽ / ende om dat wy beter onse netten om visch te vangen conden uytwerpen. De gemeijn Oevers zijn van hooghe steenighe rotsen / eñ van een blauw metallische coluer / ghelijck tstael / so dat ick achte datter ooc aderen van stael zijn. Van desen blauwen steen zijn ooc verscheyde groote bergen die op de rivier ligghen. Smorghens lichtẽ wy ons ancker / ende seylden de rivier westwaerts op / eñ corts daer na sagen wy het opẽ lant aen de rechter hant, den Oever scheen perfect root te wesen. Ic sont terstont een deel volcks met de schuyten aen landt / om datse lancks den oever souden martseren / en besien wat het voor een landouwe ware aen de ander zyde / de welcke doen zy wederõ aen quamen / seyden dat het een plat open landt was / so verre als zy van eenighen boom daer zy opclommen costen bemerckẽ. Mynẽ ouden Piloot / eẽ man van groote ervarentheyt / broeder van de Cassique tot Toparimaca, vertelde my oock / dat die waren de valleyen van Sayma ghenaemt / ende dat zy reijckten tot Cumana ende Carracas in de West Indiẽ toe / eñ datse 4. verscheyden volckeren bewoondẽ. De eerste waren de Sayma, de tweede de Assawai, de derde ende machtichste de Wikiri, van de welcke Pedro Hervandes de Serpa, (die als voorseyt is) was verwonnen en verslagen / doen hy met 300. peerdẽ van Cumana nae den Orenoque wouden comẽ / om Guiana

Hoe en smorghens nae Guiana voorts voere doen zy den Heer van het Eylandt niet en vernamen.

aen te vechten: de vierde zijn de Aroras, ende zijn so swart als de Negros, hebben swart hayr / ende is cloeck en onversaecht volck / eñ hebbẽ groot vergift in haer pylen. Daerom dede ick alle neerstichheyt om goede remedien teghen haer vergiftige pylen te soecken: want zy niet alleenelijcken een doode wont maken: maer oock den geschotenen sulcke onlydelijcke pynen ende tormenten aen doen / datse met dẽ allerjammerlickste doot diemen verdencken mach sterven moeten / zy wordẽ gansch dol ende rasende / eñ haer ingewãt barst uyt haer lichaem / zy worden so swart als peck / eñ so stinckende / dat niemant by hen gedurẽ en mach. Het geeft my seer vreemt datter noyt Spaengiaert was (al waren zy so dicwils daer mede gheschoten) die oyt tot de ware kennisse van de cure conde geraken. Niemandt oock onder d'Indianen / jae nau een onder duysent en weet het / dan alleenelijcken hare Priesters ende teeckenbedieders / die het verborghen houden / ende alleenelijcken haer sonen nae haer doot leeren. De ghemeijn medecynen die teghen tvergift dienen / worden ghemaeckt van't sap der wortelen Tapara ghenaemt. Dese lesschen oock allerhande bernende cortsen / ende heelen alle inwendighe wonden ende ghebortsten aderen / daerom was ick aende Guianiens meer dan yemandt anders verbonden / want Berreo seyde my dat hy noyt tot de kennisse van de cure en cont gheraecken / ende zy leerden my de beste van allen / als oock tot andere vergiften. Eenighe van de Spaengiaerts wirden ghenesen met

Van eẽ boos vergift daer eenighe Indianen haer pylen mede vergheven zijn / ende remedie daer teghen.

Waer van de ghemeyne medecynen ghemaeckt worden.

oock sap / het welcke eenen ghemeynen regel is tot vergiftige wonden. Ick rade eenen jeghelijcken die dees landen bereysen sal / en van dees vergiftighe pylen ghewont wordt / dat hy hem onthoude van drincken so lange alst mogelick is / want so hy terts daer nae drinckt/ nae dat hy ghewont is gheweest/ moet sekerlijck op de staende voet sterven.

Hoe zy met de reyse voortvaren/ ende wat eylanden zy al voorby voeren/ ende hoe de Coninck van Aromaia tot hen quā.

Nu wil ick wederkeeren tot ons reyse/ de welcke wy den derden dagh volheynden / ende wirpen ons ancker uyt aen't landt / aen de slincker handt van twee gheberchten / het eene Aroami , het ander Aio ghenaemt. Wy en bleven daer niet langer dan ontrent middernacht / want wy vreesden den regē/ ende dan en souden wy niet verder hebben connen comen/ daerom stelde ick oock uyt / datmen niet eer 'tlandt van Guiana ondersoecken souden/ dan tot dat wy de rivier wederom af quamen . Den naestvolghenden dagh seylden wy voorby ee groot Eylandt/dat in't midden lach van de rivier Manoripano ghenaemt/ ende doen wy op't landt waren / saghen wy een cleijn Canoa met 8. Guianiens daer in/die ons volchden / de welcke ons quamen biddē/ dat wy in haer haven woude comen anckerē/ maer ick steldent tot mijn wedercomste uyt. Het was die Cassiqui, tot de welcken die Nopoios ghegaen waren/die met ons van Toparimaca quamen / ende op den vijfsten dagh creghen wy het Provincie van Aromaia, tlandt van Morequito, die Berreo had laten ombrenghen/ ende anckerden aen't westen van het Eylandt Murrecotimo ghenaemt / tien Engelsche mylen lanck / ende vijf breedt : ende op dien nacht was het / dat de Cassiqui van Aramiari ons voorby voer/ tot wiens stadt wy eens om victualie ghevaren waren . Den naesten dagh daer na quamen wy aen de haven van Morequito, ende anckerden aldaer / ende sonden een van onse Piloten uyt/ om den Coninck van Aromaia , (die oom van Morequito was) te soecken. Des anderen daeghs voor den middagh/quā hy van zijn huijs te voet tot ons/ het welcke 14. enghelsche mylen waren / ende was een man van 110. jaren oudt/ ende keerde weder na huijs te voet op den selfste dagh/hy brocht met hem de omligghende volckeren / met veel vrouwen ende kinderen om ons te comen sien/ende brocht met hen grooten overvloet van allerley victualie / als Veneson/Vercke-vleesch/Hoenderen/Kieckens/ Vogelen/Visschen/allerley vruchten ende wortelen/ ende groote menichten van Pinoa , die alle vruchten onder de Son te boven gaet / ende voornemelijck die gene die in Guiana wassen . Zy brochten ons oock groote menichten van haer broodt ende wijn / een van hen gaf my oock een beest by hen Cassacain, ende in Spaensch Armadillo ghenaemt / het welcke met schubben omringelt is/gelijck eenen Rinoceros , ende heeft eenen witten horen van achteren op zijn lijf so groot als eenen jacht-horen. Manardus beschrijft ons dat een weynich poeder van desen horen in de ooren ghedaen/ de doof heyt gheneest.

Vanden ouden Coninck vā Aromaia.

Brochten ons overvloet van victualie.

Nae dat desen ouden Coninck hem wat gherust hadde in een tent/die ick daerop hadde laten setten/ begost

begost ick met hem door mynen Tolck te spreken van de doot van Morequito, ende van de Spaengiaerden/ ende eer ick noch verder ginck / seyde ick hem de oorsaecke vã mijn comste / en wiens dienaer ick was/ dat ick soude de reyse aennemen/ om hen te beschermen/ ende van de tyrannie der Spaengiaerden te verlossen / ende als ick hem nu een breede Oratie dede / ghelijck als ick te voren die van Trinedado ghedaen hadde/ vã haer Majesteyts grootheyt / oprechticheyt/ ende haer liefde tot alle verdruckte volckeren/ ende van alle haer deuchden/ soo veel als ickse uytspreken / en zyse verstaen conde.

Ondervraechden den ouden Coninck van den standt van Guiana.

Begost ick terstont den ouden Coninck te vragen nae den stant van Guiana, wat het voor een landt was/ hoe gheregeert/ van wat rechten en policyen/ van wat macht/ ende hoe verre haer dominie strecte/ wie haer vrienden ende vyanden waren: ten lesten/ hoe verre het was / ende hoe men daer best ingheraken conde. Hy antwoorde my dat alle zijn landt,/ ende oock tgheen dat nae de Zee soo verre als den rivier Emeria, ende de provincie van Carapana ligghen / waren al onder Guiana: maer datse haer selven Orenoqueponi heeten / om dat zy paelden aen den grooten Rivier Orenoque, ende dat alle die volckeren tusschen de rivier ende de bergen Wacarima ghenaemt / waren oock van dien naem/ om dat aen de ander zyde van de berghen een valleye was / daer hier de oude Guianiens hen onthielden. Dese valleye in ons weder comste ginghen wy besien / ende wordt de valleye van Amariocapana ghenaemt.

De antwoordt des Conincks.

Ick ondervraechden hẽ wat volck dattet was / datter woonden voorby die valleyen aen het eijndt van de gheberchten/ hy al suchtende antwoorde eñ seyde: Doen ic noch jonck was / ende mijn vader out/ so quam daer in de groote valleyen van Guiana, een volck van so verre als de Son neder gaet/ met so groote menichte/ datmense niet tellen ofte wederstaen en conden / ende droeghen breede rocken met roode mutsen / ende waren Oreiones ende Epuremei ghenaemt/ ende hadden soo veel van het oude volck verjaecht ende uytgheroeyt / alser bladeren in de bosschen op de boomẽ soude moghen wesen / ende hadden hen selven tot Heeren over allen ghemaeckt/ tot aen den voet van het gheberchte/ Curaa ghenaemt / uytghenomen twee landen/ het eene Iwarawaqueri, ende het ander Cassipagatos, ende dat in den lesten slach die de Epuremei ende Iwarawaqueri teghen malcanderen sleeghen/ wert zynen oudtsten Soon (die vercoren was om hulpe tot de Iwarawaqueri te brenghen) daer met alle zijn volck / ende oock met alle zyne vrienden doot gheslaghen eñ vernelt/ ende dat hy nu maer eenen Soone meer in het leven en hadde. Hy seyde my oock / dat dese Epumerei een groote Stadt ghemaeckt hadde / ende was ghenaemt Marcureguarai, ontrent den voet van't gheberchte/ daer de groote valleye van Guiana begint / die gheen eyndt en heeft: ende hy vertelde my oock dat hen huysen seer veel vertrecks boven malcanderen hadden / eñ dat de machtige Coninc van

Het beclach des Coninex/ ende hoe hy my alle de gheschiedenisse van ouds vertelde

Oreiones en Epuremei de Landtpalē met 3000. soldaten laten bevrijden/ die hen daghelijcx roofden/ en plonderden/ maer na eenighe jaren herwaerts sint de Christenen die Landen sochten te overvallen/ hebben sy vrede gemaeckt/ ende handelen met ons uytgenomen de Iwarauaquari, en de Cassiqui Pagatos die op de rivier Caroli ligghen/ dien wy noch na ginghen besien/ ende houden den Spaengiaert voor haren ghemeynen vyandt.

Hoe den ouden Coninck weer van daer scheyde.

Na dat hy ons nu alles gheandtwoordt hadde/ begeerde hy verlof om weer thuijs te trecken/ segghende dat hy noch verre te gaen hadde/ ende hy was out ende weeck/ ende wert daghelijcks van de doot aenghevochten. Ick badt hem dien nacht by ons te blyven: maer ick en cost niet vercrygen/ maer hy seyde my tot mijn wederkeeren van boven in't landt/ soude hy wederom tot ons comen/ ende ondertusschen voor ons besorghen van alle het beste dat zijn landt voort bracht. Den selven avont keerden hy weder tot Orocotona, zijn stadt/ soo dat hy dien dagh 28. Engelsche mylen ghegaen hadde/ eñ was seer heet weder/ zijn landt oock tusschen den 4. ende 5. graedt van den Equinoctiael. Desen Topiawari wordt voor den wijsten van de Orenoqueponi ghehouden/ ende in mijn wederkeeren/ hiel hem selven in sulcken ontsach/ en sprack met sulcken verstande/ dat ick my gansch verwonderden/ naedemael hy gheen gheleertheyt en hadde om hem te behelpen.

Hoe den ouden Coninck (zijnde 100. jaer out) 28. engelsche mylen op eenen dagh.

Des anderen daeghs smorghens verlieten wy oock de haven/ ende seylden ten westen de rivier op/ om de wijt beroemde rivier Caroli te gaen sien/ ende om dat ick verstaen hadde/ dat hy na alle de machtighe volckeren streckte/ die vyanden van de Epuremei waren/ ende waren den Keyser Inga onderworpen. Den selfsten nacht anckerden wy ontrent een Eylandt Catuma ghenaemt/ dat 5. ofte 6. engelsche mylen inde lenghde streckt/ ende des anderen daeghs quamen wy aen den mont van de Rivier Caroli, doen wyer so verre van waren/ als de havē tot Morequito, hoorden wy tgheraes van zynen grooten val/ maer doen wy hem ingecomen warē/ denckende hem ontrent 40. enghelsche mylen opgevaren te hebben/ om de Cassipagatos te gaen sien/ maer het was onmogelijck met ons jacht van acht riemen in een ure tijdts so verre te connen geroyen/ alsmen met een steen werpen conde/ wy versochtent aen alle beyde zyden/ ende oock in de middel/ maer het hielp niet/ ende nochtans is hy so breedt als den Thaems tot Waelwich, so dat wy aen dē Oever ons moesten begeven/ ende sonden den Orenoqueponi, die met ons van Morequito ghecomen was/ aen de inwoonders/ om kennisse van ons te doen/ hoe dat wy de Heeren van Canuria, (die in dese Provincie ontrent de Rivier woonden) begheerden te sien/ eñ dat zy hen segghen souden/ dat wy vyanden waren van de Spaengiaerts/ want op desen cant van den Rivier hadde Morequito de tien Spaengiaerdē laten doot slaen die van Mano de Keyserlijcke stadt van Guiana, met 40000. pesos gouts ghelanden quamen/ ende

Hoe zy voorts nae Guiana comen.

Vandē grooten stroom die hier is.

men/ende hadden hen het Goudt ontnomen. Des anderen daeghs quam daer een Casſiqui ofte Heer Wannuretona ghenoemt) met veel volcks tot ons af/en brocht allerley provisie met hem / als de andere. Ick dede oock desen Casſiqui kennisse hebben vā mijnder comste/ als ick te voren met Topiawari gedaen hadde/ hoe dat ick van hare Majesteyt ghesonden was hen te bevryden. Ick vernam oock soo veel van hem (belanghende den stant van Guiana) als hy wiste. Ick bevont oock dat dese van Caroli, niet alleenlijck den Spaengiaerden/maer oock den Epuromei dootlijcke vyanden waren/ zy zijn oock seer machtich in Gout. Desen Casſiqui seyde my oock/ dat boven aen tbegin van de Rivier 3.machtighe volckeren waren/ daer een groot Lack was/ van waer dese Rivier af quam/ende wirden genoēt *Casſipagatos, Eparagatos, Arawagatos, ende dat zy allen met ons teghen de Spaengiaerts ende Epuremei wouden houden / ende als wy het landt over de gheberchten Curea inghecomen waren / souden wy daer het Goudt / ende allerley costelickheyt overvloedich vinden. Hy seyde ons ooc van eē volck Iwarawacari ghenaemt/daer wy te voren af gesproken hebben/ die daghelicks met de Epuremei oorlooghden/ die Marcureguarai, de eerste stadt van Guiana bewoonden/ ende waren ondersaten van den Keyser Inga.

Hoe datter een Heer met veel volcks tot ons af quam.

Op den selven tijt/een Capiteijn George, die ick met Berreo ghevanghen ghenomen hadde/ seyde my datter een groote Silver myne was ontrent dese Rivier: Maer den Orenoque, dē Caroli, eñ alle die ander Rivieren waren wel 5. voeten alreede gehooght/soo dat het onmoghelijck was met eenighe mans sterckte/ tzy met wat boot dattet soude mogē wesen/ de Rivier teghen den stroom op te roeyen.

Hoe het volc uytgesonden wort om't landt te gaen doorsien.

Daerom sondt ick eenige Capiteynen en soldaten de rivier opwaerts/te lande tot een stadt / 20. engelsche mylen voorby een valeye Amnatapoi te gaen/ ende terstont vonden zy geselschap/ die te voet noch verder woude wesen na een ander groote stadt Capurepana genaemt/ die aen dē voet van't geberchte leijt/ ende is onder een Casſiqui, Habaracon genaēt/ een neve vanden ouden Topiawari, Coninck van Arromaia, onsen voorneemsten vrient / ende dit lant van Capurepana, was aen Macureguarai gevoecht/ die een frontier stadt was van het Keyserdom. Ondertusschen marseerde ick oock aen landt met een deel volcks / om den overloop van de rivier Caroli te gaen besien/ die wy so verre hadde hooren tieren/ ende ginghen voorts tgantsche landt van Cavari te sien. Ick sondt oock Capiteijn Whiddon met een deel volcks uyt / oft zy eenighe minerale steenen lancks de Riviere soude conden ghevinden.

Door de snellicheyt der Rivieren mosten wy te lande treccken.

Wy liepen oock boven op de gheberchten/ die by de rivieren staen / ende conden daer van sien des gantschen Rivier Caroli, hoe hy in drie deelen liep 20. engelsche mylen daer van / ende saghen wel tien oft 11. overvallen in de Rivier/ eē jegelijck so hoogh boven den anderen/ als eē kercks toren/ dattet sulcken gheraes maeckten/ende met den nedervalwert

Van't overval van de rivier Caroli.

soo op sluyten/dat wy meynden dat het seer gheregent hadde / ende t'scheen in eenighe plaetsen ofter eenen grooten roock geweest waer/maer van daer quamen wy wat naerder na de Valleyen/om het beter te besien. Ick en sach noyt fraeyer Landtdow als hier/noch beter prospeckt/want de bergen laghen hier ende daer onder de Valleyen verheve/ tgras was schoon en groen / de gront was hart en santachtich seer fraey te voet of te peert te reysen/de Dieren ontmoeteden ons in alle weghen / ende de Voghelen songen met duysenden inde boomen/ alle steenen die wy op raepten schenen Gout ofte silver te zijn/waer van ick uwe Ghenade met de hulpe Godts veel verscheyden toonen sal de welcke ic denck datmen gheen beter soude connen gevinden/ ende nochtans wy en hadden niet dan onse poengiaerden eñ vingeren om die selve hier en daer uyt te trecken/ eñ de rootsen waren gansch stijf van de voorseyde mineralen/ eñ harder als keyen/ de aderen laghen twee vademen diep daer in / maer ons onbraken allerley instrumenten / so dat wy tot ons voornemen niet gheraken en conden. Van dees steenen die wy met ons namen / lieten wy eenighe tot Trinedado assaieren/van de welcke ick oock eenen Spangiaert van Carocas liet sien / die my seyde dat de ader ofte Mynne noch dieper lach/ eenige van ons volck hadden al opgheraept watter blincte soo datse Marchasita voor Gout hadden. Ick en soude oock niet dees reijse soo lichtelijck aenghenomen hebben/en had ick niet versekert gheweest/

Beschryvinghe van die heerlijcke landouwen.

Wat voor Goude mineralen zy hier vonden.

datter geen rijcker land van gout onder de Son en was: want ick was niet seer begerich om hart te slapen/waken/sorghen/sieckten/ ghestanck/ quade spijse/ende de peryckelen mijns levens / ende ander miserien die ons in dese reijse al overquamē/ onderworpē te zijn. Capiteyn Whiddō eñ onsen Chirurgijn brochten my eenighe steenen den Saphires gelijck/wat zy uytbrengen sullen en weet ick niet / ick toondense de Orenoqueponi, en zy beloofdē my dat zy my tot eenē berch brengē souden daerder groote menichten waren/ick en weet niet oft sy Christal de montaine Bristols, Diamanden, ofte Saphirs zijn: maer ick weet dat de plaetse van daer zy quamen wel bycans so verre is/ als van waer alle de edel gesteenten comen. Aen de slinckerhant van desen rivier Caroli liggen de Iwarawakeri, die vyandē zijn vā de Epuremei: eñ aen zijn begin ontrent het groote Lack Cassipa, liggen de volckeren Cassipagatos, Eperegotos eñ Arrawaogros die de Epuremei met dē keyser Inga wederstāt doē. Dit Lac Cassipa is so wijt datmē nau met een Canoa op eenē dach bereijsen can/het welcke wel 40. Engelsche mylē zijn/ daer vallen oock veel Rivieren in / soo datmen in den Somer daer veel greynen Gouts vint / als in de Lack door de Rivieren uytloopen. Voorby den Rivier Caroli leydt noch een schoon Rivier Arui ghenaemt/die oock door den Lack nae't westen in den Oronoque loopt/tusschen de Arui ende Caroli is een Eylandt uytermaten vruchtbaer eñ lustich. Naest den Arui ligghen de twee Rivieren Atoica

en

en Caora, ende laner den Caroa woont een volc/ die haer hoofden niet boven de schouders en hebben/ het welcke een fabel schijnt te wesen/ nochtans ick houdet voor waer/ want een yegheliick kindt in't landt Arromaia en Canuri het selve weten te seggen. Zy worden Ewaipanonia genaemt/ ende hebben haer oogen in haer schouderen/ eñ haren mont int midden van der borst/ en dragen haer hayr boven tusschen de schouders van achterwaerts hangende. De Soon van Topiawari, die ick met my na Engelant brocht/ vertelde my dat zy het machtichste volck te landt van allen zijn/ en gebruycken boghen en pylen drie mael soo groot als eenige van de Guianiens oft Oronoqueponi, ende een van de Iwarawakeri nam over een jare een van hen gevangẽ/ en brocht hem in Aromaia, in zijns vaders lant: ende als hy sach dat ic daer aen twijfelde / seyde hy my dat het onder hen niet vreemts en was / maer dat zy een gemeyn ende machtich volck waren/ eñ hadde binnen sekeren jaren veel honderden van zijns Vaders volck en andere van haer Nabueren verslaghen: maer het en was mijn gheluck niet yet van hen te hooren al eer ick vertrocken was/ want had ick maer een woort ghesproken/ doen ick daer was/ ick mochter een met my gebrocht hebben/ om de sake buyten twijfel te stellen. Sulck een volck was van Mandeuile beschreven/ maer wy hieldent voor fabulen/ eer de Oost-Indien ghevonden waren/ ende waer bevonden is / maer aen des saecke en is niet veel gelegen/ ick en sachse altijts niet. Als

Van een volck sonder hoofden/ de welcke Ewaipanonia ghenaemt worde.1.

Ghebruijcken boghen ende pylen drie mael grooter als andere.

ick oock namaels tot Cuimana in de West-Indien wederom ghecomen was/ quam ick met eenen Spaengiaert te spreken/ een Man van grooter ervarentheyt / en na dat hy wist dat ick in Guiana gheweest had/ ende soo ver als de Rivier Caroli ten westen/ was zijn eerste vraghe oft ick eenige Ewaipanoma (die gheen hoofden en hebben) ghesien en had/ dese die een vroom gheloofwaerdich man gheacht zijnde/ seyde my dat hy daer veel ghesien had: ic en mach den vromen Man niet noemen/ om datter hem tot nadeel niet strecken en soude/ maer hy is wel bekent aen de Soon van Monsieur Mucheron tot Londen/ ende aen Pieter Mucheron Coopman van de Nederlantsche schepen / die daer handelden/ die oock het selve aenhoorden met my. De vierde Rivier van Caroli nae't westen / is Casnero ghenaemt/ ende valt in den Oronoque aen dees zyde van Amapaia, ende is veel grooter dan den Danubius ofte eenighe van gansch Europa, het neemt zynen oorspronck van't zuyden van Guiana, daer de gheberchten die van Guiana ende de Amazones scheyden/ ende schijnt datment veel 100. Engelsche mylen mach beseylẽ/ maer om dat de winter ons so haest overviel/ hadden wy geen middelẽ oft tijt die rivierẽ te doorsoeckẽ/ eñ al ist schoon datter geẽ onderscheyt vã somer/ ofte winter is in hitte/ en coude/ eñ de boomẽ altijts groen staẽ eñ haer bladerẽ niet afvallen / maer hebbẽ altijts vruchten/ t'zy rijp ofte groen/ jae dickwils op eenẽ tijt bladeren/ bloesems/ groene en rijpe vruchtẽ dragẽ: nochtãs in dẽ winter

Beschryvinghe vande vierde rivier van Caroli ende andere rivieren.

De vruchtbaerheyt des Landts.

F vallender

vallender wreeselijcke regenen ende overloopinghe van rivieren / met groote tempeesten / donder ende blixem / waermede wy in ons wederkeer ghenoech gheplaecht waren. Aen de noordtzyde / de eerste rivier die in den Orenoque loopt / is Cari ghenoemt / ende voorby dien / aen de selfste zyde is de rivier van Limo, en tusschen dees twee / leyt het groot machtich volck van de Canibals, en haer hooft-stadt wirt na de rivier Acawacari genoemt / in dees stadt heeft men altijts een mert van vrouwen / en men cooptse voor 2. ofte 3. bijltgiens. Zy worde van de Arwacas nae de West Indien ghevoert / om aldaer vercocht te worden. Nae't westen van den Limo is de rivier Pao, en voorby dien is Caturi, en daer nae Voari eñ Capuri, die uyt de groote rivier van Meta comt / by de welcke Berreo van Nuevo reyno de Granado af quam. Aen't westen van dẽ Capuri leyt de Provincie van Amapaia, daer Berreo eens overwinterden / ende zijn volck met het regenwater van de Anebas vergheven was. Boven Amapaya na Nuevo reyno vallender in Meta, Pato ende Cassanar: nae't westen van dese / ontrent de Provincien Ashaguas, en Cateitos, zijn de rivieren van Beta, Dawney eñ Vbarro: Ende na de palen van Peru zijn de Provincien van Thamobamda en Caximalta; en aen Quito in't noorden van Peru, zijn de rivieren Guiacur en Goavar: en aen de ander zyde vande voorsz. berghen is den rivier Papamene, die daer af comt in den Maragnon ofte Amazones, voorby loopende de Provincie van de Mutilones, waer Don Pedro de Osua van zynen

Een merckt van vrouwen / diemen voor bijltgiẽs coopt / ende nae West Indien ghevoert worde.

Alferes (als voorseyt is) verradelick was vermoort. Tusschen Danway en Beta leyt een vermaert Eylandt in den Oronoque, dat nu Baraquan heet: wãt boven den Meta en wordt den Oronoque niet ghekent / maer wordt Athule ghenaemt / waer voorby geen ghelade schepen connen passeren / om datter eenen machtighen stroom neer valt / ende dit zy soo veel van dees rivieren ghenoch ghesept.

De rivier van Oronoque can men met schepen ontrent 1000. enghelsche mylen beseylen / ende met cleyne schepen wel tweeduysent enghelsche mylen. By den selven canmen tot Peru, Nuevo reyno, en Papaian comen / het leyt ooc na het Keyserdom van Inga, en na de Provincien Amapaia en Anabas, die met Gout vervult zijn / de armen die in hem loopen comen van de valleyen die tusschen het oostersche Peru en Guiana liggen / ende comt in de Zee te vallen / tusschen Maragnon en Trinedado in twee graden ende een half. Terwylen dat wy op ancker laghen / aen de Custen van Canuri, dedẽ wy alle neerstichept om kennisse van de volckeren daerom ligghende te cryghen / ende doen ick alle de volckeren wiste te onderschepden / ende wie vyanden met de Epuremei waren / die nu ter tijdt de overwinners van Guiana waren / docht ick het onnodich onsen tijdt te verslyten / om dat oock het gheraes van den Oronoque daghelicks vermeerderden / ende door den grooten reghen met schrickelijcke vloeden begost over te loopen / ende ons volck nu grootelijcks cleederen van doen hadden: want niemandt meer

Beschryvinghe van den Orenoque / eñ hoe zy weerkeerden nae den Topiawari.

cleederen

cleederen mede conde dragen/dan elc een aen zijn lijf hadde / de welcke noch wel tienmaels op eenē dagh doornat wirden / eñ wy alreede meer als eē maent van onse schepen gheweest waren/ en hadden noch al westwaerts aenghefeylt. Daerom keerden wy weder oostwaerts/ den tijdt ombrenghende/ om de riviere die ter Zee loopt te doorsoecken / want daer meest aen gheleghen was/ ende wy hem te voren niet besien en hadden. Des anderen daeghs verlieten wy den mont van Caroli, ende anckerden weder aen de haven van Morequito, daer wy te voren gheweest hadden / want voor stroom hebbende/ voeren wy (al waer het schoon in de wint) ontrent 100. enghelsche mylen s'daeghs. Soo haest als ick daer aen ancker quam/ liet ick weer om den ouden Topiawari seynden / met wien ick breeder kennisse begeerde te maken/ende oock met zijn volck te handelen/ ende badt hem dat hy yemandt van zijn volck met ons woude laten nae Enghelandt trecken / om dat hy de tale leeren soude. Nae dat hem de bode dit alles ghesept hadde/ volchde hy terstont binnen drie uren / ende brocht met hem veel van allerley volck / ende een jeghelijcken van haer hadde wat ghelađen / als oftet een groote merckt in Enghelandt gheweest waer/ ende mijn hongherich volck quam met groote hoopen onder haer corven gheloopen/ een jeghelijck nemende dat hem best behaechde. Ende nae dat den ouden Coninck hem in mijn Tente wat gherust hadde / dede ick een jeghelijck uytgaen / sonder mynen Tolck/ ende ick

Hoe wy den mont vande rivier Caroli verlieten/eñ anckerde inde haven vā Morequito.

Beschryvinghe vande comste des ouden Coninckx.

liet hem segghen/ dat ick wiste dat beyde de Epurenei ende de Spaengiaerts zijn vyanden waren/ ende van zijn volck ende landt / dat de eene Guiana alreede t'ondergebrocht hadde/ ende d'ander socht het van hen beyde te ontnemen. Daerom begeerde ick seer vriendelijcken van hem / om my (soo veel als hy wiste ende hem moghelijck was) te onderwysen/ soo wel de passagie tot het Goudt-rijcke Landt van Guiana, als oock tot de borgherlijcke stadt ende het ghecleedt volck van den Keyser Inga. Hy antwoorde ende sprack tot dese redene / ten eersten cost hy niet ghewaer worden/ dat ick van meyninghe soude zijn om voortaen nae de stadt van Manoa te gaen / want den tijdt van de jaer en diende niet / noch en cost oock niet vernemen dat ick volcks ghenoech hadde om sulcken aenslach te bestaen / ende soo ick met mynen cleynen hoop volcks soude willen voortsvaren/ so was hy verseкert dat wy alle daer begraven soude worden: want de Keyser was van sulcken macht/dat/oft wy schoon noch eens soo sterck gheweest waren / souden noch niet uytghericht connen hebben. Voorder gaf hy my desen raedt / dat ick altijdts wel bedacht soude zijn/ ende dit altijdts in mynen sin draghen (als voor hē hy wist dat hy tot ons wederōst niet leven en soude) dat ick noyt hiernaemaels soude willen bestaen/ om de stercke van Guiana door te breken/sonder de hulpe van die ander landen die haer vyanden waren: want het sonder die onmogelijck was / dat wy souden connen ghelept ofte gespijst worden / ofte iet

Hoe zy versochten van den ouden Coninck de passagie van Guiana.

Den goeden raedt des ouden Coninckx.

 met ons

met ons connen draghen: want het ons volck niet moghelijck soude zijn / om het langhdurigh trecken / ende den swaren arbeyt in sulcke groote hitte te verdraghen / ten waer dat de omliggende landen hen te hulp quamen / om victualie ende alle andere ghereetschap te draghen. Want het hem noch indachtich was / datter 300. Spaengiaerdē in de valleye van Marcureguarai verslaghen ende omghebracht waren / die vermoeyt waren / want hadden niemandt van de omligghende landen tot hen vriēden / dan over al vyanden / en hen frontierē voorby passerende / waren van alle zyden omringhelt / ende 'tvolck het langh gras in den brandt settende / versmoordense alle gader / ende verstictense door dien grooten roock / so datse haren asem niet verhalen en conden / noch haer vyanden onderscheyden ofte kēnen. Hy vertelde my oock dattet vierdagh reysens was na de stadt Mercureguarai, eñ dat die de naeste waren van de onderdanen van den Keyser Inga, eñ van de Epuremei, en de eerste stadt van't beleet eñ rijck volck / ende dat alle die platen Goudts die op de custen versprept waren / eñ tot ander landen wijt ende breedt ghedraghen / dat de selve van Mercureguarai quamen / ende warender oock ghemaeckt / maer die binnen in't landt waren / zijn verre fyner / ende van allerley beelden van menschen / viervoetighe dieren ende visschen ghefatsoneert. Ick ondervraechde hē wat hy docht / oft het moghelijck waer met 'tvolck dat ick by my hadde / soude connen die stadt innemē. Hy antwoorde my dat het mogelijck was.

Hoe sy t'samen raedt-slaechden over het innemen van de stadt.

Doē vraechde ic hē / oft hy my oor niet eenich volck van zijn landt bystant soude willen doen / hy seyde my dat hy selfs met alle de omliggende volckeren mede woude treckē ende met my vereenigē / so ons de rivier niet lettedē / op sulck een conditie dat ick met hem 50. soldaten woude laten tot mijn wederkeer. Ick seyde hem dat ick niet boven 50. cloecke soldaten met my en hadde / de ander warē maer arbeyders ende roeyers / ende dat ick gheen provisie met hen hadde te laten / van buscuyt / lopen / cleederen oft yet anders: ende dat sonder de nootsaeckelijcke dinghen tot haer beschermen / zy altijts in perijckel van de Spaengiaerts in mijn afwesen soude zijn / die de mate teghen mijn volck op vullen souden / als ick hen te Trinedado bewesen hadde. Ende oft schoon Cappiteijn Calfield, de Capiteijn Greēvile mijn neve / Ihon Gilbert, ende eenige andere begeerich waren om daer so langhe te blyven / doense dit hoorden / nochtans wist ick versekert datse omghecomen moesten hebben / want Berreo verwachte daghelicks meer volcks uyt Spaengien / ende oock alle uren zynen Soon / die met eenen grooten hoop voetvolcks ende ruyters van Nuevo reyne de Granade soude comen / ende had alreede 200. paerdē tot Valentia ende Caracas ghereet / ende ick ten allerhooghsten cost niet boven 40. van mijn volck onberen / ende en hadde oock gheen cruijt / loot / lonten / noch eenighe andere provisie / als schoppen / spaden en pickē met hen te laten om hen selven te omschāsen. Als ick hem alle dese reden eñ omstandicheden verclaert

Hoe dat Berreo daghelicks hulp was verwachtende.

verclaert hadde/ dat ick hem so veel volcks niet laten en conde/ badt hy my dat ick hem voor datmael woude onschuldich houden/ want hy gewis was/ soo haest ick van zijn custen vertrocken soude zijn/ dat de Epuremei tlandt souden overvallen/ ende hem met zijn vrienden ende volck ombrenghen/ soo hy ons gheleyde ende assistentie teghen hen dede.

Hoe dat den ouden Copiawari badt dat zy hem wilden ontschuldich houden/ en uyt wat oorsaeck.

Hy beruijchde ons oock/ dat de Spaengiaerts zijn doot sochten/ en als zy zynen neve Moroquito omghebracht ende vermoort hadden (die Heer van die provincie gheweest hadde) soo hadden zy hem oock 17. daghen in een keten ghehadt/ eer hy noch Coninck van't landt was/ ende leyden hem om gelijck eenen hont/ tot dat hy 100. platen Gouts ende eenighe ketenen van Milt-steenen voor rantsoen betaelt hadde/ ende dat zy noch dickwils op hem gheloert hebben/ sints hy Heer van't landt geweest is/ om hem te vanghen: en dat zy dan noch wreeder teghens hem ontsteken souden zijn/ soo zy hoorden dat hy alliance met de Enghelschen hadde: ende om datse aen my niet comen connen/ so soecken zy alle middelen om my uyt 'tRijck te stooten: want zy mijn neve Aparacano ghecreghen hebben/ ende hem gedoopt Don Iuan, ende zynen soon Don Pedro, die zy oock becleet ende ghewapent hebben/ waer door zy soecken my daghelicks te bevechten. Hy hadde oock een huijsvrou ghenomen/ Loviana ghenaemt/ van groote afcomste/ die van haer ghebueren zijn/ ende dat hy nu selfs out was/ ende in de handen des doots/ ende niet machtich langher te reysen/ als hy in zijn jonghe jaeren ghewoon was: daerom badt hy ons dat wy het tot 'tnaeste jaer wouden uytstellen/ waer teghen hy al het omligghende volck tot ons verhoopte te trecken/ ende het dan oock beter ghelegen soude zijn om te reysen: want ontrent desen tijdt van de jaer soude het als onmoghelijck gheweest hebben eenighe rivier te passeren: want de waters waren te hoogh gheworden/ ende noch daghelicks souden worden. Voorder vertelde hy my/ dat ick Marcureguarai niet soo haest soude soecken te overloopen: want alle de omligghende landen van Guiana teghens hem verbittert soude worden: want hy seyde/ doen ick met de Epuremei oorloochden/ verdorven zy alle onse Vrouwen/ ende ontnamen onse Dochteren/ soo dat wy voor allen onsen arbeyt gheen van haer Goudt ofte schatten begeerden/ dan onse Vrouwen weerom te crijghen. Bo jen dien claechden hy noch deerlijck (als oft een saecke van groot ghewichte gheweest hadde) dat zy voorts tien ofte twelf huijsvrouwen pleghen te houden/ ende nu bedwonghen waren met drie ofte vier te vreden te zijn/ ende dat de Heer van de Epuremei 50. ofte 100. hielde ende inderwaerheyt het was meer om de vrouwen dat zy vochten/ dan om Goudt ofte heerschappie te hebben. Want de Heeren ende overste van de landen/ soecken veel kinderen van haer eyghen lichame te verwecken/ om haer gheslachten ende naecomelingen te vermenichfuldigē/ want in hen zy haer hope eñ gansche macht stellē.

D'oorsaecke des clagens vanden ouden Coninc,

Veel

Begeerte des dienaers van den ouden Coninck/om de Epuremei te plunderen.

Veel van zijn Dienaers begeerden van my/dat ick haest wederom wilde comen/om dat zy de Epuremi plonderen mochten / ic vraechden hen waer om zy antwoorden haer Vrouwē voor ons / ende t'Gout voor u lieden: Want zy soecken de Krijgh meer om de hope van veel Vrouwen te vercrijghen/ dan om eenighe begeerte van't Gout oft haer eyghen landen weer te crijghen. Want alle het volck dat tusschen den Keyser Inga ende de Spaengiaerts leyt is seer weynich geworden/om datse dieper in't lant vlieden om de vreese van de Spaengiaerts. Na dat ick alles van den ouden Man verstaen hadde/over leyden wy/ oft het goet gheweest waer ende radelijck om Marcareguarai in te nemen / ende so voort Crijch op den Keyser Inga aengheuoert te hebben/ oft niet/maer den tijdt des jaers en alle ander nootsaeckelijcke dinghen en woudent niet toe laten: Want het ons onmoghelijck was / de Rivieren te ghebruycken/noch ons macht niet sterck ghenoech en was: Wy en dorsten oock den Winter die alreede voorhanden was langher verwachten/ofte langher van onse schepen blyven : Daerom docht ick het eenē quaden raet sulcx in desen tijt van de jaere te bestaen / oft schoon de begeerte des Gouts ons daer toe beweecht woude hebben. Want in mynen sin / het soude het verderf van ons voornemen gheweest hebben/ so haer Majesteyt noch eens het selve namaels bestaen hadden/ want waer zy verstaen hadden dat wy der Spaengiaerts vyanden waren/en van haer Majesteyt ghesonden om hen te bevrijen/soudē zy so lichtelijc hen met de Spaengiaerts tegen ons wedercomst vereenicht hebben/ als ons onderdanen ten worden / als zy mercken souden/dat wy beyde niet anders sochten dan haer Landt te plunderen : Eñ nu en wetense onse meyninge noch niet/noch van onse begeerte des Gouts daer wy meest om quamen: Ende ick ben versekert so haer Majesteyt desen aenslach soude willen bestaen/dat zy haer liever onderdanich soudē worden als de Spaengiaerts/van wiens wreetheyt de omliggende Landen al reede beproeft hebben/daer om eer ick haer Majesteyts beliefte wist/liet ick het plonderen van een stadt ofte twee liever betijen (oft schoon zy ons grooten rijckdom ghegeven souden hebben) dan de naecomende hoop gansch uytgheblust te hebben/ die van so veel hondert duysenden mocht zijn van de rijcke Coopmanschap van de Enghelschen daer door te crijghen. Ick ben oock versekert datse tot de leste Man teghen de Spaengiaerts souden blyven staen/op hope van ons gheholpen te worden/ maer so ick anders de omliggende volckeren geplaegt hadde / eñ haer Heeren gherantsoont/soude hiernamaels alles verloren gheweest hebben/ende om dat ick Topiawari (heer van Aromaia) voor ditmael vry liet/was de oorsack dat ick hen het welcke (dat hy van my begeerden) niet gelaten en cost/ ende daerom was ick te vreden om den aenslach teghen de Epuremei teghen het naeste jaer te vertoevē. Hy gaf my mede zynē eenigē soon om in Enghelandt te brengen/ en hoopten/ dat na zijn

Het geet berrouwen dat zy op dese inwoonderē hadden.

Hoe zy den sone met believen van den Coninck met hen nae Enggelandt namen.

zijn doot (want hy maer eenen corten tijdt te leven hadde) zynen Soon door ons weer int rijck gestelt soude worden: en ick liet met hem Francis Sperron Dienaer vã Capiteyn Gifford, (die begeerich was daer te blyven/en cost een Lantschap met de pen af teeckenen) en een van mijn Pagiens Hugh Goodwin ghenaemt/om de spraeck te leeren. Daer nae vraeghde ick hem wie die Goude platen wrochten/ en hoe zy het uyt de steenen smelten conden: hy seyde my dat meeste deel het Gout dat in sulcke platẽ ende Beelden gegoten was/ niet van de steenen gescheyden wordt/maer dat zijt meest vergaderen int Lack van Manoa, en in veel ander Rivieren/ daer het ghelijck greyntgiens ende cleyne steentgiens in leyt/ ende dat syer een deel Copers toe moeten doen/oft anders niet bewerckẽ en conden/eñ dat zy eenen grooten aerden pot met gaten gebruyckten/ ende als zijt Gout en Coper samen ghemengt hadden/ stelden zy pijpen ande gatẽ/ ende al so met des menschen asem versterckten zijt vier tot dattet metael begost te loopen/ en so in steenen ofte aerde formen/goten zy allerley Beelden. Waer van ick u Ghenade twee soorten ghesonden hebbe /meer om het fatsoen daer van te toonẽ/dan om de waerdije: want ick niemandt mijn begeerte van Gout gaf te kennen/om dat wy tijt noch machts van volck genoch en hadden. Ick gaf hen ooc meer Gouts dan it ontfangen heb/want ic liet stucken aen haer hals hanghen/daer haer Majesteyts Beelt op ghecontersreyt was/my beloovende dat zy altijts hiernaemaels haer onderdanen wouden worden.

Hoe dat Frãcis Sperron ende Hugh Goodwin met haren twyen wille' daer bleven.

Op wat maniere zy haer Goudt bewercken.

Ick heb oock uwe Ghenade van mijne Goude Mineralen gesonden/ de welck ick weet so goet te wesen/alsser eenighen zijn moghen/ de welcke daer heel overvloedich zijn/al en verhoopte men anders niet. Want sonder dat wy daer niet langher vertoeven en conden om de bergen te doorsoecken/ wy enhadden oock gheen arbeyders ofte instrumenten om de gront op te breckẽ: Maer nochtans wasser alles van een Goude en Silver coluer/het welcke wy ondervonden geen Marcasita te wesen/ maer dat de Spaengiaerts El madre del oro noemen. Na dat ic nu in Canuri en Aramaia alles vernomẽ had/ dat my moghelijck was/ ende een ghetrouwe beloftenisse van alle de voorneemste vant landt ontfanghen/datse haer Majesteyts onderdanen wouden worden/ ende de Spaengiaerts alle tegenstont doen/soo zy eenighen aenslach te weghen wouden brenghen/en dat zy alle de om liggende volckeren tot hen trecken souden/als die ontrent het Lack vã Cassipa ende die Iwarawaqueri; nam ick doen mynen afscheyt van den ouden Topiawari, ende nam zynen Soon tot een verbont tusschen ons/ en liet twee van de onse met hem. Ick geboot oock Francis Sparrowe met sulcke Coopmanschap (als ick hem daer liet) na Marcureguarai te reysen/ om daer alle ghelegentheyt van de plaets te vernemen/en so het hem moghelijck waer nae de groote stadt van Manoa te gaen. Daer na lichten wijt Ancker op/ ende voeren lancx de custẽ van Guiana, om dat wy aen

Afscheyt vã den ouden Coninck Topiawari.

aen de noortsyde quamen ontrent Saima en Wikiri.

Hoe zy met eenen Cassiqui quamen die hen eenen goudē berch woude toenen.

Daer quam met ons van Aromaia een Cassiqui Patima ghenaemt/ den Heer van Warapana (die de 9. Spaengiaerts op de Rivier Caroli dootgeslagen had) dese badt ons dat wy in de Haven van zijn landt wat wouden vertoeven/ ons belovende aen eenen Berch te brenghen die aen zijn stadt lach/ die steenen van Goude coluere hadde / als hy oock dede/ ende doen wy daer snachts gerust hadden/ des morgens trock ick te landt met de meestendeel van mijn Edelluyden na den Berch / ende marsseerden lancx den Rivier Mana ghenaemt / latende op de rechter hant een stadt Tuteritona ghenaemt/ die in het Provincie van Tarraco leyt. Daer voor by leyt noch een ander stadt zuytwaerts in de valley van Amariocapana, die oock alsoo ghenoemt wordt/ de welcke valleyen hem wel 60. Engelsche myplen uytstrecken oost en west/ ende is de schoonste Landou diemen met ooghen mach sien/ ende loopt lancx den Rivier daer allerley Visch in zijn/ en heeft hier en daer gheboomten alle met Dieren vervult/ van het welcke Irroparogata Heer is.

Hoe zy nae den berch door een ander rivier baren.

Van den Rivier Mana quamen wy in eenen anderen Rivier Ocaia ghenaemt/ die door de voorseyde valleye liep/ en rustede ons selve by een Lack die int midden van den Rivier lach / ende een van ons gheleyders onstekende een vierken van twee stocken/ bleven wy daer om ons hemden te droghen/ die door hitte seer nat gheworden waren/ ende daer na voeren wy nae't gebercht Iconuri, daer Putima ons van de myne ghesept hadde. In dit Lack sagen wy eenen grooten Visch/ so groot als een wijn vat die zy Manati noemen/ ende is uytermaten goet ende ghesont om eten. Maer doen ick vernomen had dat het noch wel eenen halven dach aen loopē soude so wy lancx die Rivier woude varen/ en ic selver niet machtich wesende om het langher te herden/ daerom sondt ick Capiteyn Keimis voortaen met ses schutters/ eñ beval dat hy niet weder na de Haven Putima keeren souden/ die Chiparepare ghenaemt wort/ maer dat hy aen eenen Rivier Cumaca genaemt/ comen soude/ daer ick hem woude verwachten. Putyma beloofden hem oock te gheleyden/ ende als zy voort gingen/ so passeerden zy Emparepana ende Caparepana / ende van't Huys van Putima marseerden zy lancx de valley van Amariocapana, ende wy comende weer den selfstē dach aen den Rivier / saghen wy veel rootsen al oft zy van Gout waren/ en aen de slincker hant sagen wy eenen Berch van die Mineraal steenen.

Saghen een visch soo groot als eē Wijn vat.

Hoe zy een vā de stroomen van dē Oronoque invoeren.

Van hier voeren wy den stroom af lancx de custen van Parino, ende doen wy zo ver af ghecomen waren als het Landt Ariacoa ghenaemt/ daer den Oronoque hem selven in drie schoone rivierē deylt/ sondt ic Capiteyn Henry Thijn en Capiteyn Greeneuile met de Galley den naesten wech henen / eñ nam met my Capiteyn Calfield, Edward Porten eñ Capiteyn Einos, ende voeren met de Booten ende de jacht dien streek van den Oronoque af / die Caraoopana ghenaemt is / ende streckt nae't Landt

Emeria

Emeria, 'tlandt van Carapana, na de Oostersche zee beyde om Cappiteyn Keymis daer te vinden / dien ick over landt ghesonden hadde / als oock om kennisse met Carapana te maken / die een van de treffelickste Heeren is van de Oronoqueponi, ende als wy aen de rivier Cumaca ghecomen waren (tot den welcken Putyma, Capiteyn Keymis belooft hadde te gheleyden) liet ick in den rivier Capiteyn Eiros ende Meester Porter, om hem daer te verwachten / ende wy roeyden voorts af den stroom nae Emeria.

In desen rivier Cararopana sagē wy veel schoone Eylanden / eenighe van 6. engelsche myplen / eenigen van 10. eñ oock van 20. mylen lanck. Doen het nu teghen den avont wirt / en de Sonne onderginck / quamen wy in een ander riuier in dē Oronoque loopende / Winecapara ghenaemt / daer my geseyt wirt van den Cristallen bergh / tot den welcken wy / om den verrē wech / eñ 'tquaet weer des jaers niet moghelijck en waren te gaen: maer wy saghent van verre ghelijck eenen hooghen witten toren liggen. Daer loopt over hem een machtighe rivier stroom / die gheen deel en raeckt van beyder zyden: maer loopt boven over den top daer van / met sulcken gewelt weer te grōdt vallende / dattet tiert ofter 1000. clocken tegen malcanderen luyden. Ick en denck niet datter in de gantsche werelt so vreemt eē rivier is om aen te sien. Berreo seyde my dat het Diamanten heeft / ende ander costelijcke ghesteenten / diemen seer verre can sien: maer wat het heeft en weet ick niet / nochtans en dorst hy noch geen van zijn volck

Van de Cristallen berch daer eē stercke rivier over loopt.

op den voorseyden top van den bergh gaen / om dat het omligghende volck zijn vyanden waren / ende den wech niet te gaen en was.

Op dese rivier Winacapora rustede wy ons een weynich / ende van daer ginghen wy in't landt tot een stadt na de rivier ghenaemt / waer van Timitwara Heer was / die my ooc presenteerde op den top van den bergh Wacarima te gheleyden. Maer doen wy eerst in't huys van desen Timitwara ghecomen waren op een van haer feestdaghen / vonden wyse so droncken als bedelaers / de canne nimmermeer onder hen rustende: ende wy die heet en moede waren van gaen / waren blyde van sulcken overvloet / nochtans ons met weynich ghenoechde / want haren dranck seer sterck ende hooftloopende is / ende doen wy wel versadicht waren / keerden wy te rugghe nae ons booten die op de rivier lagen / ende daer quamen tot ons alle de Heeren van de landen / met alsulcke spyse als haer landt is voorts brenghende / ende met haren costelijcken Wijn van Pinas, ende groote menichte van Hoenderen / ende alle andere provisien / ende die steenen diemen Milt-steenen noemt. Wy vernamen van dees Heeren van Wanicapara, dat haren Heer Carapana van Emeria, (dat wy nu in't ghesicht hadden) vertrocken / ende nae Cairamo ghevloden was / dwelck aen't gheberchte van Guiana lach / over de valleye Amario Capana genaēt / wāt de 10. Spaēgiaerts die tot zynē huyse lagen: haddē hem wijs gemaect / dat wy hem met zijn gantsche landt sochten te vernielen.

Hoe zy nae een stadt gaē daer zy alle het volck droncken vonden.

Hoe het landt Winicapara met harẽ Heer hem ons onderdanen wil wesen.

Maer doen de Casiqui van Winicapora eñ Sapocatana, zijn onderdanen ons voornemen merckte/ dat wy alleenlick als vyandẽ vã de Spaengiaerts ghecomen waren/ende gheen van alle de volckeren eenighe schade bewesen/jae al waren zy hen onderdanen/verseckerden zy ons dat Carapana, so ghereet soude wesen ons dienst te doen / als eenighe Heeren van alle de landen/ die wy voorby waren ghereijst/ om dat hy tot op den huydighen dagh met niemãt dorste kennisse houden / als met de Spaenjaerts/ naedemael zijn landen naest de Spaengiaerts open laghen / om lancks dien wech nae Guiana te reysen. Voorder seyden zy ons dat hy niet ghevloden en was om de vreese van onser comste : maer dat hy van alle Spaengiaerts vry mochte wesen. Want het Provincie van Cairoma leyt aen den voet van't gheberchte / die de valleyen van Guiana scheyden vande Oronoqueponi: waer door (soo yemandt zijn stadt soude innemen) mochte hy terstõt over't gheberchte in de valleyen van Guiana onder de Epuremei, hen selven bevryden/ daer de Spaengiaerts hem sonder groote macht niet souden dorven volghen.

Van de voorsienicheyt vã Carapana.

Maer ick laet my duncken/ dat dese Carapana (een wijs ende voorsichtich man/hondert jaren out zijnde/ ende daerom oock groote experientie hebbẽde) is alleenlick ghevloden / om aen te sien watter gheschieden mochte/ so wy machtich weerom keerende/om ons onderdanich te worden/ ende so niet/ mocht hy hem selven tegen de Spaengiaerts ontschuldighen/ segghende dattet door de vreese was van onser comste.

Beschryvinghe van eenighe rievieren die uyt dẽ Oronoque lopen.

Wy dochtẽt daerom noodeloos/verder den stroõ af te varen / om desen ouden vos te gaen soecken/ maer keerden van de rivier Waricopana, dat aen Emeria leyt wederom/en lieten nae het oosten leggẽ die vier rivieren / die uyt tgheberchte van Emeria in den Oronoque loopẽ/ende zijn Waracapari, Coirama, Akaniri, ende Iparonia, ende voorby die vier loopen noch alle dese stroomen uyt den Oronoque nae de oostersche Zee/waer van de eerste is Aratu-ri, de 2. Amacura de 3. Barima, de 4. Wana, de 5. Maroaca, de seste Paroma, de leste Winni: ende voorby dese tusschen den Oronoque ende Amazones zijnder 14. rivieren/die uyt tlandt nae de Zee loopen / en worden bewoont van de Arwacas ende Canibals.

Hoe zy van Emeria seyden.

Doen wy weder na't noorden keerden / vonden wy eenen swaerderen wech/om weder van de Custen van Emeria, nae't hooft van de rivier Cararupana te comen / van waer wy van de Galley eerst gescheyden waren/de welcke ick den naesten wech wees nae de haven van Toparimica, door de welcke wy eerst eenen inganck ghecreghen hadden.

Hoe zy van Patyma haren afscheyt nemen.

Den gantschen nacht wast heel doncker / ende maeckten groot onweder / met reghen ende donder dat wy bedwonghen waren lancks den oever in ons boodts te houden / niet weynich vervaert zijnde / van den vreeselijcken stroom des riviers. Inden morghenstondt creghen wy den mont van den Rivier Cumaca, daer wy Capiteijn Einos eñ

Edward

Edward Porter ghelaten hadden daer te verwachten om Cappiteyn Keymis, die aldaer over landt soude comen: maer doen wy daer ghecomen waren / hadden zy gheen tydinghe van hem vernomen / waer aen wy seer twyfelden wat hem wedervaren mocht hebben: Wy roeyden een leguas ofte twee dieper / ons roers altijdts afschietende / dat hy weten mocht dat wy daer waren. Den naesten morgen hoorden wy weer schieten / eñ doen wy hen inghenomen hadden / namen wy onsen afscheyt van haer ghelepder Patyma, die allermeest ons wech gaen beschreyde / ende presenteerde ons zynen soon mede te gheven / soo wy soo langh vertoeven conden tot dat hy weer nae de stadt sont: maer wy verschrickten ons den grooten oploop ende ghetier van den Oronoque te sien / so dat wy van daer moesten / ende keerden ten westen / tot dat wy weder de drie voorseyde afdeylinghe van den Oronoque vercreghen hadden / ende voeren dien stroom af nae ons Galley.

Hoe zy weer nae de Zee reysen.

Den naesten dagh landen wy aen het Eylandt Assipana, (de welcke scheyt de rivier van dẽ stroom die wy nae Emeria af voeren) ende aten daer van het beest Armadilla, dat wy tot Winicapara eerst gesien hadden / eñ den naestvolgenden dagh vonden wy de Galleye op ancker in de haven van Toparimica. Den selfsten avont scheyden wy van daer met schrickelijcken donder ende reghen / want den winter was al aen ghecomen: maer het beste dat wy hadden / was / dat wy 100. engelsche mylen daeghs den stroom af voeren. Nochtans door den wech dien wy ghecomen waren / wast ons onmoghelijck weder te keeren / naedemael den Rivier Amana, die aen 't Lack Guiana comt / men gheensins te rugge can seylen / om dat den stroom vande Zee soo geweldich daer loopt / ende daerom volchden wy een ander rivier Capuri ghenaemt / die uyt den Oronoque nae de Zee toe loopt / door de welcke wy oostwaerts van ons schepen quamen / ende soo voor wint creghen / het welcke wy noodelicks van doen hadden / want wy daer soo veel volle Zee over moesten varen eer wy tot ons schepen quamen / als tusschen Greveling en Dover, ende in sulcke booten als u ghenade verstaen heeft.

Hoe zy over de Zee met grooter vreesen weer na haer schepen comen.

Doen wy nu aen de Zeecant ghecomen waren / vreesden wy allermeest / want de swaerste reyse was noch voorhanden / soo dat ick voor Godt betuyghe / dat wy in eenen vertwyfelden staet waren. Want doen wy dien nacht in den mont van de Rivier Capuai op Ancker lagen / daer hy in de Zee loopt / stonter eenen gheweldigen stroom op in den mont van dẽ rivier / die daer een leguas breet was / soo dat wy bedwongen waren onder het lant met ons smal boten te loopen / ende brochten de Galley so naer als wy conden / ende zy hadde soo veel te doen alst moghelijck was haer van sincken te onthouden / wat my belanght / ick was onseker wat wech ick best soude moghen genomen hebben / oft ick in de Galley woude gaen / die seer geladen was / en moest over een sant twee leguas verre / daer

maer ses voeten waters waren / ofte in mijn Jacht ter Zee gaen in sulcken schrickelijcken tempeest. Hoe langher wy tryneerden / hoe ergher het was/ daerom nam ick met my Capiteijn Gifford, Capiteijn Calfield, eñ mijn cosijn Grenevile in mijn jacht eñ doen het nae middernacht begost op te claren/ staken wy op Gods bewaringhe uyt nae de Zee/ ons Galleye op het ancker daer latende / die voor den dagheraet met en dorst avontueren. Ende soo met droevich ghelaet voeren wy voort: maer den naest volghenden dagh/ontrent der neghenster ure smorghens sagē wy het eylant van Trinedado, eñ so om den naesten wech te cryghen / hielden wy lancx de Cust/ tot dat wy te Curiapan quamen / daer wy met grooter blyschap ons schepen noch op ancker saghen ligghen. Nu (nae dat het God belieft heeft ons wederom met gesontheyt tot ons schepē te laten comen) sal het tijdt wesen dat wy Guiana tegen de Son laten ligghen / de welcke zy eere aen doen/ ende teghen 'tnoorden ons schepen te stueren. Met corter woorden wil ick voorts een besluijt maken van de ontdeckinghe van Guiana, en noch een cort verhael van alle landen die wy in deser reyse ghevonden hebben/eñ hoe zy gestelt zijn. So haest wy den Amana ingheconien waren / die van den Oronoque in de Zee loopt / lieten wy de Canibals (een onmenschelijck volck) op de rechter handt van ons ligghen / op de Bay teghen Trinedado over/ die de rivieren van Guanipa en Berrese bewoonen. In de selfste Bay comt noch eenen anderen rivier / Aroe

Een nieu verhael van alle de landē die zy op de reyse nae Guiana gevonden hebben.

ghenaemt/die van Paria na Camona loopt/eñ wort van de Wikiri bewoont/wiens voorneemste stadt op dē rivier Sayma leyt. In dese Bay zijnder maer de drie voorschreven rivieren / de welcke in de winter sulcken overvloet van water afbrenghen / datmen drie leguas in de Zee van eenich landt versch water can scheppen. Op den wech van Guiana, in alle die Eylanden die rondtsom in de Oronoque ligghen / is maer een volck Tinitivas ghenaemt/ nochtans in tween ghedeylt / het een Ciawari, het ander Waraweti ghenaemt/ de welcke altijts crijgh teghen malcanderen voeren. Aen het opperste van den Oronoque leyt Toparimaca ende Wanicapora, daer het volck de Nopoios in woonen/en zijn Carapana, Heer van Emeria onderdanigh. Tusschen Wanicapora ende de Haven van Morequito, in het Landt van Aromaia, ende die in de valleyen van Amariocopana, zijn alle Oroniqueponi, die Moroquito eertijdts onderdanich waren / maer volghen nu Topiawari. Op den rivier Caroli ligghen de Canuri, waer van een Vrou overste is / ende erfghenaem van het landt: Dese Vrouwe quam heel verre om ons volck te sien / ende ondervraechden my veel dingen van hare Majesteyt / een groot behaghen hebbende van hare hoocheyt ende macht te hooren / ende en cost niet ghenoech verwonderen van alle haer deuchden die wy van hare Majesteyt verhaelden.

Beschrijvinghe van alle de Eylandē op den wech van Guiana ghelegen.

De Canuri hadden een vrouwe tot haer overste.

Aen het Lack Casipa / daer den Rivier Caroli zynen oorspronck neemt / daer woonen de drie machtighe

machtighe volckeren van de Cassipagotos. Nae het zuyden in't Landt/ zijn de Capurepani ende Emparepani, ende voorby dien aen Marcureguarai, de eerste van den Keyser Inga, ligghen de Iwarawakeri. Dese hebben al betuijcht vyanden te zijn van de Spaengiaerts ende de Epuremei. Nae't westen van Caroli zijn veelderley volckeren van de Canibals ende van die Ewaipanoma. Rechtelick teghen't westen zijn de Amapaias en Anebas, die oock seer rijck van Goudt zijn. Die nae Peru ligghen willen wy voorby slaen.

Aen de noordt zyde van den Oronoque zijn de Wikiri en Saimi, ende zijn alle doodelijcke vyanden van de Spaengiaerts.

Nae het zuyden aen den vollen mont van den Oronoque zijn de Arwacas, ende voorby hen zijn de Canibales, ende aen het zuyden van hen de Amazones.

Van haer custuymen ende Religie.

Om een verhael te maken van allerley beesten/ voghelen/visschen/ vruchten/ bloemen / Gommen/ ende hare soete houten/ van alle haer Religien ende manieren te beschryven/soude wel voor eersten soo veel boecken verheyssen/als die van Gesneri, ende van de reste noch een menichte van Decades. De Epuremei hebben de selfste Religie/ die de Ingas, de Keysers van Peru ghebruijckt hebben/alsmen lesen mach in Creca ende andere Historien vã de Spaengiaerts/ hoe zy de onsterffelickheyt van de Siel ghelooven / de Sonne eere bewysen / hoe zy haer allerliefste levendich/en haer schatten met hen laten begraven: het welcke zy oock in Peru in Oost Indien doen/ende in meer andere plaetsen.

Beschrijvinghe vande Orenoqueponi.

De Orenoqueponi, als zy doot zijn / en worden met haer Vrouwen niet begraven / maer willen hebben datmense begraeft met hare costelijckheden/Goudt/ clenodien ende juweelen/verhopende de selve hier naemaels wederom te ghebruijcken ende te besitten. De Arrowacas daer en teghen hebben voor een costuyme/ dat soo wanneer yemandt van haer Overheyt ofte Heer/jae oock hare eyghen Vrouwen sterven / nemen zy de beenderen nae de verrottinghe des vleesch daer van / ende drooghense / de welcke zy tot poeder stooten / eñ in alle haer dranken drincken. In de graven van de Peruvians, vonden de Spaengiaerts de meeste menichte van haer schatten: Het selfste men oock vinden can met alle volckeren in dees landen. Zy hebben veel Vrouwen/ eñ haer Heeren vijfmael so veel als tgemeijn volck. De Vrouwẽ eten nimmermeer met haer mans / noch onder eenigh gheselschap van mannen/maer dienẽse over tafel / eñ naemaels eten alleen by haer selvẽ. Die haer ionge jarẽ gepasseert zijn / maken haer broot eñ drincken / wercken haer Cattoene bedden / ende doen allen anderen arbeyt: want de mans doen anders niet dan jagẽ/visschen/ spelẽ en drinckẽ/als zy uyt den crijgh zijn. Ic en wil niet verder in't verhael treden van haer manierẽ eñ costuymen: eñ om dat ic de stadt van Inga niet gesiẽ en hebbe/can ic u van hooren seggen niet versekerẽ/ nochtans seytmen dat den Keyser Inga een schoone

Hebben veel Vrouwen/ dan eten met haer mans niet.

costelijcke triumphantlijcke Paleys te Guiana op gherichtheeft/als zy voorsaten binnen Peru haddē/ die om haer rijckdom / en voornementheyt door gansch Europa vermaert waren / jae van de gansche Werelt / uytghenomen China. De Spaengiaerts die ick by my had seydent voor warachtich te wesen: zy seyden my ooc / dat alle de omliggende Landen/ die maer Saluaios en zijn in aensien van binnen slandts/dat zy haer schatten begraven met hen / als ick oock daer in't landt onderricht was/ hoe dat een Casiqui van de valley Amariocapana was begraven gheweest/corts te voren eer wy in't landt quamen/met eenen setel van Gout seer fraey ghewrocht/ende was ghemaeckt te Marcureguawi ofte Manoa. Maer ick en woude haer in haer Religie niet quellen / noch daer eenighe opgravinghe ghedaen hebben / eer ick wist oft haer Majesteyt mynen aenslach soude aennemen ofte weygheren/ op dat ons niet aen ons voornemen ontbreken en soude/ende wijse zeghen ons wederkeer tot gheen vyanden hebben. Ende heeft Peru soo veel Gouts ghehadt/waer van de Ingas Princen waren/en dat zy haer genuecht daer in namen/ ic en twyfele niet/ maer dat oock den teghenwoordigen die te Manoa Keyser is/het selve overvloedich heeft / ende ick ben versekert dat daer meer Gouts in zijn landt is/dan in Peru ende alle de West-Indien.

Hoe dat hare sch atte met hen begraven worden.

Nu wil ick gaen beschryven die dinghen die ick selfs ghesien heb/en weet voor waer te wesen. Die begerich zijn veel Landen te gaen soeckē ende ontdecken/sullen in desen Rivier genoech vervult worden/naedemael hy veel stroomen heeft allesins tot ander Landen leydende/ meer dan 2000. Enghelsche mylen vanden oosten totten westen/en 800. engelsche mylen van't zuyden totten noorden/ eñ alle rijck in Gout ofte ander Coopmanschappen. Hier souden de ghemeyn Soldaten vechten om Gout/ ende hen selven betalen met stucken Gouts eenen voet lanck/daer zy andere Oorloghen haer beenen in stucken breken alleenlijck om de cost. De Bevelhebbers ende Regenten die na eere en Gout trachten/sullen hier meer rijcker en schoone steden vinden/meer kercken met allerley Goude Beeldē verciert/meer sepulturen met allerley schatten vol/ als Cortes in Mexico ende Patizaro in Peru dede: so dat de clare schijnende son van dese overwinninge/ soude alle de verscheyden Landen der Spaengiaerdē verduysteren. Daer en is gheen Landt dat sulckē ghenucht de Inwoonders gheeft/ als Guiana: het heeft so veel valleyen ende Rivieren / soo veel gevogelt ende allerley beesten/ daer is oock een dier Cama oft Ama ghenaemt in grooten overvloet / en is so groot als eenen Enghelschen Os. Maer te spreken van een yghelijck soorte int bysonder soude te lange vallen/eñ daerom wil ick het overloopen/ besluytende datter geē gesonder / rijcker en genuechlicker landt is/oft dat daer mede vergheleken can worden/tzy in't oosten ofte westen. Want de menschen levender meer dan hondert jaer / wy laghender oock in de open locht / en nochtans niemandt van

Van de bequaemheyt van Guiana

Hier is buyt te halen voor de Soldatē.

De genuechlijcke Landouwe van Guiana.

van de myne sieck en werde al dē tijt van onse reyse. Dit Guiana en heeft oock niet alleenlijck Gout maer ander Coopmanschap / als grootē overvloet van Bresili-hout nae't zuyden van den Rivier/dat in zijn schoonheydt alle de ander Indien te boven gaet/want hoe meer zijn schorsen ghewasschen zijn/hoe schoonder het is / ende de Vrouwē die vervender haer caken mede. Alle de plaetsen grooten overvloet van Cattoen voortbrengende/ van Zyde/en Balsem dat noyt van te voren in Europa bekent is gheweest/van allerley Gommen/ Indiaensche Peper/sonder noch alle andere dingen die ons onbekent zijn/want wy den tijt niet en hadden om alles te vernemen. Het Aerdtrijck is allesins met Rivierkens doorlopende / ende wil wel Suyker/ Gember en alle ander Specerijen draghen / als de West-Indien.

De vrucht-baerheyt des Landts.

Dese vaert is cort/wantmen met eenen ghemeynen wint in ses weecken seylen can / ende in den selfsten tijt wederom: men behoeft oock voorby gheen landt vyanden/custen/ rootsen ofte santplaten teseylen als in de West-Indien ende in ander plaetsen/daer men sulcke perickelen onderworpen moeten zijn / als in den canael ofte stroom Bahama die van de West-Indien comt/den welckē men in den winter niet varen en can / ende op ander tyden met groot perijckel: alle de ander Indien zijn oock met allerley sieckten ghequelt/ ende de Bermudas is een helsche Zee van tempeesten/Donder ende Blixem. Dit selve jaer waren seventhien Spaensche schepē in de Bahama verdroncken / ende de groote Philippus bycants gesoncken/ende aen de Bermudas was hy te rugghe ghedreven tot S. Ioan de Puerte Rico, ende so valt het alle jaeren ghemeynlijck/ het welcke in dees reyse niet te vreesen en is. Den besten tijt uyt Enghelandt te varen is de Maent Julius / so commen daer teghen den Somer van Guiana/die in Octobri/Novembri/ Decembri/ Januario/ Februario ende Martio daer is / en dan wederom keren in April/en in Junio in Enghelandt te zijn: soo salmen nimmermeer Winters-weer onderworpen zijn t'zy in't gaen/vertoeven/ofte wederom comen. Dit acht ick voor een groote troostinghe om een yeghelijck moet te gheven/die versocht hebben (als ick ghedaen heb) de reysen van de West-Indien/ wat groote tempeesten vuyl/weder / en contrarie windē men verwachten moet ende tot een besluyt Guiana is een landt dat noch maghet is / het heeft noyt gheviolcert ofte gheplondert gheweest: Sijn Aerdtrijck noyt ongghekeert / zijn kracht noyt ondersocht zijn graven noyt om het Gout gheopent/ zijn mynē noyt met pickē oft hanweelē op gehaelt zijn Beelden noyt in de kercken ter nedergheslort/ noyt met macht overlopen/ofte van eenigen Christen Prince verwonnen ofte ingehadt. Het is ooc sterck ghenoech om een yeghelijck wederstant te doen / somen twee stercktē op soude slaen in een Provincie die ick gesien heb/ so datter niet een schip op soude connen varen / oft het most eenighe van die twee voorby / de welcke oock het gansche Keyserdom

Wanneer de besten tijt is om na Guiana te varen.

Hoe dat Guiana noch een ongheviolcerde Maghet is.

serdom van Guiana souden wel beschrijven/ en noch een hondert Coninckrijcken daer toe/ die allesins in de rivier ligghen.

Hoe dat Guiana maer eenen inganck ter Zee en heeft

Guiana heeft oock maer eenen inganck ter Zee (so het dat noch heeft) met eenighe ghebaillaste schepen aen te comen. Daerom die het eerst in crijghen sal/ die sal bevinden/ dattet niet aencomelijck en is voor eenighe vyanden/ oft hy moet comen in schuyten/ booten/ Canoas/ ofte plat ghebodemde vaten: ende so wie het noch bestaet/ die sal bevinden datter bosschen zijn op den rivier 200. engelsche mylen langh/ ende soo dick dat een Muijs in een schuijt sittende/ niet ongheraeckt can blyven/ ende over landt ist noch onmoghelijcker aen te comen: want daer en is gheen landt onder de Son/ dat so sterck gelegen is. Het is aen alle canten met gheberchten omringelt/ noch op den wech en cannen niet ghevictualieert zijn/ het welcke de Spaengiaerts wel dicwils versocht hebben/ jae nimmer vijf jaerē stil gheweest/ sins dat zy Peru t'onderghebrocht hebben/ oft zy wouden dit Keyserdom oock haer eyghen gemaect hebben/ altijt gheleghentheyt soeckende/ maer noyt van 23. wister een/ om eenen Leger door eenige passagie te connen brenghen/ noch eenighe schepen ter Zee yet binnē het lant. Oreliana, waer vā de Amazones zynē naem neempt/ was de eerste/ ende Don Anthonio de Berreo de leste/ ende ick twyfele oft hy oft yemandt van de zyne noch eenighen bequamen wech derwaerts wete: want men nerghens gheen schepen aenbringē can/ als in een plaetse/ de welcke ick eens metter haest verhaelt heb/ dat ick verseker ben dattet geen volck en weet/ alwaert dat hyder altijts nae vernam.

De sterckte vā Guiana.

Men can oock met een goede sterckte ofte stadt/ het gantsche Keyserdom wel bevryden/ ende wat volck hier naemaels in't landt gheplant sal wordē/ 'twaer in twintich verscheyden provincien/ nochtans connen zy alle vereenicht zijn/ tzy by een rivier ofte oock te landt/ sonder eenighe bosschen ofte gheberchten: Maer in de West Indien/ daer zijn weynighe steden ofte Provincien die malcanderen hulp ofte bystant connen doen/ tzy te water ofte te landt: want te landt hebbenser deserten/ gheberchten/ ofte stercke vyanden: ter Zee (soo yemandt hen in't oosten overvalt) en connen die van't westen in veel maendē tijts tegē stroom en wint daer niet gerakē. De Spaengiaerts zijnder oock allesins verspreyt/ ende nerghens machtich/ dan alleenlick in Nueua Hispania. Haer eenige sterckten zijn de scherpe berghen ende vergiftighe doornen en prickelen/ de sandighe ende diepe wegen in de valleyen/ de versmoorende heete locht/ en ghebreck van water: daerom de volckeren die't bestryden willen nergens gevictualieert zijn/ noch yemandt hen bystant te doen/ soo dattet hen dient tot groote sterckten ende macht van volckeren.

Hoe de Oost Indië vele bequamer zijn dan de West Indië.

De West-Indien waren allereerst haer Majesteyts Groot Vader vā Columbo (een vremdeling) ghepresenteert/ in wien men bedroch mocht getwyfelt hebben/ sonder dat dochtment oock ongheloofflick/

Hoe de West Indien eerst aen hare Majesteyts Grootvader ghepresenteert zijn.

lick datter sulcke ende so veel Landen waren/daer-
men nerghens af beschreven vont. Dit Keyserdom
is haer Majesteyt van haren eyghen vassael ghe-
openbaert/ende van hen die haer meer getrouwen
dienst schuldich is dan een ghemeyn ondersaet/soo
dat het verre van daer sal zijn/ die so veel genade eñ
gunste van haer ontfangẽ hebbe/dat ic haer Hooch-
heyt misbruyckẽ soude met fabulen ofte imagina-
tien. Het Landt is alreede ontdeckt/veel landen tot
liefde ende onderdanicheyt van haer Majesteyt ge-
brocht/de Spaengiaerts die daer meest om arbey-
den uytgheiaecht/ verbaest ende versaecht/ die te
voren onwinlijck onder dees volckeren waren ghe-
acht. Haer Majesteyt mach in desen aenslach sulc-
ke Soldaten ende Edelluyden ghebruycken die de
jonckste Broeders zijn/ en sulcke Bevelhebbers die
gheen Officie en hebben/ ende de grootste oncosten
sal den eersten uyttocht wesen / om hen te victalierẽ
ende wapenen: want na het eerste ofte tweede jaer/
ick en twyfel niet/ oft men sal soo grooten contract-
huijs van Guiana te Londen sien/ als daer is in Ci-
vilien van de West-Indien. Ick ben oock versekert
datter maer eẽ cleijn Armade op de voet in Guiana
waer/na Manoa de hooft stadt vã Inga martseren-
de/hy soude terstont met accordatie haer Majesteyt
opgeven/om so veel hondert duysen ponden jaerlicx
te bestellen/waermen alle oncosten soude connẽ me-
de betalen/om den vyant allesins crijgh aen te doẽ/
en soude noch selver een garnisoẽ vã 3000. oft 4000.
Soldaten seer rijckelijck betalen/ om hem van alle
ander volckeren te bevryden. Want het is hem
niet onkenlijck/hoe zijn voorsaten z.jn groote Oo-
men Guascar en Acabalipa Soonen van Guanaca-
pa, van de Spaengiaerts uyt het Keyserdom van
Peru gedreven warẽ/ terwijlen dat zy om de Over-
heyt teghen malcanderen streden: Ende dat sint
dien tijt zy oock het Keyserdom van Guiana ghe-
socht hebben/ende dickwils haer wreetheyt aen de
omligghende Landen betoont. Soo dat sonder
twyfel hy geern tribuyt sal willen gheven / nade-
mael hy geen gheschut ofte yser gheweer en heeft/
dat hy dan lichtelijck t'ondergheb rocht can wor-
den. Ende ick betuyghe voor den Almachti-
ghen Godt / dat Don Anthonio de Berreo my voor
de waerheyt gheseyt heeft / als ick oock van an-
dere mede ghehoort hebbe / datter in eenighe van
haer voornaemste Kercken onder seeckere Prophe-
cyen (die't verlies van het Keyserdom voorseyden)
dat de Ingas ofte Keyseren van Peru in naecomen-
den tyden / hier nae van het volck van een Landt
Inglatierra ghenaemt/weer in haer rijck souden ge-
stelt wordẽ/en gansch bevryt van de Slavernie en-
de Tyrannie alle haerder overwinners. De welcke
nu hen lant t'onder ghebracht hebben/ eñ hen daer
uytgheiaecht/ende als ick niet weynich macht het
eerste garnisoen verdreven hebbe / ende uyt den
lande veriaecht/so hoop ic met de hulpe van Godt/
so haer Majesteyt voor de reste in goede ordre wou-
de stellẽ/dat zy seer haest het keyserdom tot tribuyt
soude brengen / oft het onder haer macht behoudẽ.

Want wat Prince die het eerst verwinnen can/ sal machtich wesen: ende so den Coninck van Spaengien het comt te besitten/ niemandt sal hem connen wederstant doẽ. Hier door sal hare Majesteyt haer faem onder alle volckeren vermeerderen/ aengaẽde haer groote machtighe en duechdelijcke daden: eñ als de zuydt-cust van Guiana nae de Amazones streckt/ die vrouwen sullen dan hooren van eẽ Maghet/ die niet alleenlick machtich is haer eygen landen en naebueren te beschermen: maer ooc so grooten Keyserdom/ eñ dat so verre gelegen is/ in te nemen ende te overwinnen. Langer verhael hier van te maken/ soude quellick zijn/ ende hope de Coninck aller Coningẽ/ eñ de Heer aller Heeren in haer hert sal willen gheven/ die een Vrou is aller Vrouwen/ het aen te soecken/ soo niet/ sal ick weerdich die Coninghen daer van achten/ die met consent van haer Majesteyt t'selve sullen bestaen.

Copye van eenighe Spaensche brieven, op Zee ghenomen, aengaende Guiana, ende de landen op de rivier Oronoque ligghende, met eenighe rapoorten, als zy daer van ghehoort hebben.

Tot den Leser.

DJe Brieven/ uyt de welcke de naestvolgende coppen vergadert zijn/ waren op de Zee als zy nae Spaengien voeren/ van Capiteijn George Popham, in't jaer 1594. ghenomen/ het jaer te vorẽ dat Sir Walter Ralegh Guiana ontdecte: en als hy op de reyse was na de West-Indien/ vernam hy de rapoorten die hier by ghevoecht zijn. De welcke hy terstont nae zijn wedercomst de secreten raet van haer Majesteyt te kennen gaf/ daerom dat ick goet docht by dit verhael te voegen. Nochtans moet den Leser ghewaerschout wesen: want oft schoon de Spaengiaerts schynen te glorieren van haer voorgaende possessie (want de volckeren daer ontrent en hadden doen noch van haer voornemen niet ghewetẽ) niet te min/ soo haest zy weer uyt 'tlandt ghescheyden waren/ de Indianen beter kennisse van de sake hebbende/ ende ghehoort van haer wreedtheyt/ hoe zy op ander plaetsen ghehandelt hadden/ hieten zyse so willecom (doen de Spaẽgiaerts op een andermael tien ghesonden hadden om verder versoeck te doen) ende waren met ander dinghen versien om hen te groeten ende te tracteren/ als zy te voren ghedaen hadden: want zyse doodtsloeghen ende begraefdense in't landt dat zy sochten/ ende so gavense in dat landt een volle besittinghe/ dat zy te voren maer versocht hadden/ ende zijn noch op dees ure so gesint/ om alle ander Spaẽgiaerts die't versoecken te tracteren/ ende hebben sints gheen possessie meer ghehadt: noch en willẽse (als zy betuyghen) hen opt verder besittinghe te laten ghenieten. Daer is noch een dinck in dees brieven weerdich te verhalen: Hoe dat de Spaengiaerts Guiana met alle de omliggende landen van den Oronoque by den naem Nuevo Dorado noemen/ om datter sulcken grooten overvloet van

Goudt

Goudt is: Alluderende oock met den naem El dorado, welckx naem van Martines tot de groote stadt van Manoa ghegheven was/ als voren verhaelt is. Hier mede heb ick den Leser willen waerschouwē/ so ick selver upt Cayworaco, de soon van Topiawari, nu overste Heer van Aromaia, die met my in Enghelandt quam/ verstaen hebbe. De reste in de brieven laet ick den Leser selfs oordeelen.

W. R.

Brieven op de Zee ghenomen van Capiteijn George Popham, 1594.

Brieven van Allonso van het groot Canarien, aen zynen broeder, (Commandeur van S. Lucas) gheschreven, aengaende El Dorado.

HIer zijn cortelinck brieven ontfanghen van een landt nu onlanghs gevonden / en Nuevo Dorado ghenaemt / van sekere inwoonders/ sonen deser stadt/ die daer mede gheweest hebben in de ontdeckinghe. Zy schreven datter grooten overvloedighen rijckdom in El Dorado gevonden wordt / en Goudt sonder ghetal.. Den cours daer na te nemen/ is 50. leguas voor wint van Marguarita.

Allonsos brief van de selfste plaets, aen sekere coopluyden te S. Lucas geschreven, aengaende de stadt El Dorado.

SEignieur wy hebben hier geen bysondere tydinghe die weert zyn om schrijven / dan alleenelick van een ondeckinghe der stadt Nuevo Dorado ghenaemt die de Spaengiaerts corts uptghevonden hebben / ende is twee daegh seylens voorwint van Marguarita. Daer is sulcken overvloet van Goudt alsmen oyt van te voren gehoort en heeft. Wy hebbent voor seker / van die het van daer ghescreven hebben aen hen ouders hier/ ende hebbe selve in de stadt gheweest. Ick ben van meyninghe (so het Godt belieft) tien ofte twaelf daghen te besteden om dit El Dorado te soeckē/ als ick voorby ben varende in mijn voyagie nae Carthagena, verhopende daer wel goet profijt te doen. Ick heb u heden hier een deel gheschreven / dat zijn Majesteyt den Coninck selver ghesonden was.

Sekere deelen van de Copye die zyne Majesteyt de Coninck van Spaengien (van de ontdeckinge van Guiana) ghesonden was.

IN de rivier Pato, anders Oronoque ghenaemt/ ende in't voorneemste deel daer van Warismero ghenaemt/ den 23. van April/ 1593. Domingo de Vera, opperste Velt-heer ende Generael voor Anthonio de Berreo, Stadt-houder ofte President van onsen Heer Coninck / tusschen de rivieren Pato en Papameni, *alias*, Oronoque ofte Maramnos, een van het Eylandt van Trinedado, in mijn teghenwoordicheyt Rodrigo de Caranca, register houder van de Zee/ gheboot alle de Soldaten by een vergadert te

 worden/

worden/ ende in slach ordre ghestelt. Den Velt-heer in't midden van de Capiteynen eñ soldaten/ sprack aldus: Ghy Capiteynen ende Soldaten/ ghy liedē hebt van langhen wel vernomen / dat onse overste Anthonio de Berreo, nu 11. jaerē versoecken eñ grootē arbeyt ghedaē heeft / waer door hy met groote oncosten wel van 100000. pesos Gouts/ de rijck-machtighe Provincie van Guiana eñ El Dorado ontdeckt heeft. Van de welcke hy possessie nam om het te heerschappyen: maer door tgebreck vā zijn volcks ghesontheyt ende noodlijcke ammonitiē / quam hy uyt aen het Eylandt Marguarita, ende van daer te Trinedado. Maer nu hadden zy my uytghesonden om't tselve te gaen ontdecken/ende de wegen te vernemen/ om allerbest het volck daer in te brenghen. Daerom ick oock van sin ben alsoo te doen in den naem vā zyne Majesteyt/ ende de voorsz. Generael Anthonio de Berreo, ende in teecken van diē begeer ic van u Fran. Carillo, dat ghy my bystaet dit cruijs te verhooghen dat op de grondt leyt/ dat wy het op setten nae het oosten/ende de voorsz. Velt-heer Capiteijn en soldaten/knielden ende aenbadent: Daer nae nam de Velt-heer een cop met water / eñ dranc het uyt/ ende nam meer / en wirp het lāckx de grōt/ ende track uyt zijn sweert/ tgras van de grondt eñ de tacken van de boomen af snydende/en seyde/ ick neme dit erfdeel in den naem des Conincks Don Philippi onsen Heer / ende van zynen president Anthonio de Berreo. Ende om datter eenighe questie maecken van dese besittinghe/ antwoorde ick tot hen aldus/ dat in dese onse werckē de opperste Casique Don Anthonio, anders Morequito genaemt/ tegenwoordich was / in wiens landt het geschiede/ ende gaf vryheyt ende oorlof/ eñ was bly daer van/ ende woude alle onderdanicheyt toonen aen onsen Heer den Coninck / ende in zynen naem Goeverneur Antonio de Berreo ghenaemt worden. Ende de Velt-heer knielde neder in zijn vryheyt met alle de Capiteynen ende soldaten / ende seyden dat zy't beschermen wouden / ende haer levē daer voor waghen teghen alle de gheen die daer teghen wouden spreken. Ende de Velt-Heer met zijn bloot sweert uytghetrocken/ sprack tot my / maeckt een register van die hier tegenwoordich zijn / geeft my geschrift ende ghetuyghenisse om my in dese besittinghe te verstercken/ dat ickt dit landt genomen hebbe voor den Gouverneur Anthonio de Berreo, ende soo het noot wesen soude/ wil ick van nieus aennemen. Eñ ick begeer van een jeghelijck die hier teghenwoordich zijn / het selve te ghetuyghen / ende dat ick soo voortaen wil varen / de possessie nemende van alle de landen die ick innemen sal. Onderteeckent dus en verseghelt.

Domingo de Vera, voor my Rodrigo de Caranca, Register Meester vande Armey.

Eñ int voorgaende van de selve besittinghe ende ontdeckinghē van de weghen der Provincien / den 27. van April in't selfste jaer/ quam de Velt-Heer allenskēs met zijn gantsche macht wel 2. leguas dieper int landt/ eñ quam tot een stadt van een overste/ ende

Een Pesos is 100. pont.

ende met hem spreckende / liet ick hem segghen door Antho. Bisante den Tolck/ dat zijn Majesteyt Anthonio de Berreo gesondē hadde om het lāt in harē naem te besitten/ eñ den Paep Francisco Carillo gaf hem sekere dingen door den Tolck van ons H. Catholique Religie/ tot den welcke hy antwoorde dat hy het wel verstōt / en woude geern Christenē worden/ en wilde gewillich t'cruijs laten opstellen ende verhoogen in wat plaetse der stadt dat wy't woudē hebben/ en Antho. de Berreo, zijn onderdaet wordē. Daer nae liet den Velt-heer een groot Cruijs nae het Oosten op stellen : en stelde zijn gantsche Leger tot ghetuyge/ en Don Domingo onderteeckēt dus:

Het is wel ende verseker ghedaen ende onderteeckent voor my Rodrigo Caranca, Regifter Heer vant Leger.

Den eersten dagh Mey voerē zy voorts in haer possessie/ en quamen aen de stadt Carapana, eñ van daer ginc de Velt-heer voorts nae de stadt Toraco, vijf leguas verder int landt dan't voorgaēde volck/ ende was wel bewoont / waer van Topiawari heerschapte/ eñ liet oock desen oversten door den Tolck verstaē/ dat zijn Majesteyt ende de voorseyde Corrigidor hen gheboden hadden de besittinghe van dat lādt in te nemē/ en dat het hen onderdaē mocht worden/ ende in teecken van diē/ woude hy eē cruijs int midden van haer stadt setten. Waer teghen de Casique seyde/ dat zy't (in wat plaets dat zy wouden) souden setten / eñ wilde haren Heer eñ Coninc altijdts onderdanicheyt bewysen/ ende Berreo vasael worden.

Den 24. Mey quamē wy in een Provincie / meer dan 5. leguas van daer/ aen alle zydē met veel volcx bewoont/ den oversten daer van/ Renato genaemt/ ende ontmoetede ons met alle vriētschap. Hy brocht ons in eē groot huys/ daer hy ons heerlick tracteerde / ende gaf ons veel Gouts. Eñ de Tolck vraechden hē vā waer het Gout quam / hy antwoorde uyt eē provincie niet verder dan eē dagh reysens/ waer so veel Indianē zijn die het aertric beschaduwē/ eñ so veel Gouts haddē/ als haer valleye houdē condē. In dit landt (als zy in de Barachera gaen) nemen zy van't Gout in poeder ghemaeckt / en overstrijcken haer selven daer mede / om dat zy te fraper souden zijn / ende op dat het Goudt hen te beter bedecken soude / bestrijcken zy haer lichamen met sap van slijmachtige cruydē: ende zy voeren krijgh met die Indianen. Zy beloofden ons/ soo wy tot hen gaen wouden/ souden zy ons ghelèyden / maer zy waren so groot in't ghetal/ dat zy verseckert waren/ zy souden ons alle dooden. Ende ghevraecht zijnde hoe zy't Gout creghen / seyden zy datse tot een seker leechte oft valley gingen/ eñ graefden tgras met de wortel op/ ende dese aerde deden zy in groote vaten/ eñ droeghense aen de rivier te spoelen / ende dat tot poeder quam / hieldē zy voor haer Baracheras, en de stucken wrochten zy tot Arenden.

Den 8. Mey marseerden wy van daer meer dan vijf leguas verder / eñ aen den voet van eenē bergh vonden wy een overste met 3000. Indianen / mans ende vrouwen al in vrede / met veel victualie (als

Hoenderen groote menichten van Venesoenen en veel soorten van Wynen) tot ons comende badt hy ons tot zijn huijs te comen/ ende dien nacht in zijn stadt te rusten/ daer ontrent 500. Huysen waren. Den Tolck vraechde hem van waer hy de Hoederen had/ hy seyde dat zy van eenẽ berch een vierendeel van een legua van daer ghebrocht waren/ daer so veel Indianẽ wonden als gras op der aerden/ eñ dat die luyden de scherpten van haer schouders hogher hadden als den cruyn van haer hooft/ en haddẽ overvloet van Hoenderẽ/ eñ voor elcke trompe souden wy twee Hoenderen crijghen: Wy gaven tot eenen Indiaen 500. trompen/ en hy brocht ons so veel Hoenderẽ/ dat wyse niet tellen en conde. Wy seyden dat wy derwaerts wouden gaen/ zy vertelden ons dat zy in haer Barachera waren/ en souden ons dootslaen. Wy vraeghde hem die ons de Hoenderen gebrocht hadde/ oft het oock so in der waerheyt was/ hy seyde/ het was verseker waer. Wy vraeghden hem hoe zy haer Barachera maecken/ hy seyde/ zy hadden veel Arenden van Gout/ die zy op haer borst hanghen ende Peerlen in haer oore/ ende dat zy dansten/ met Gout al overdeckt. Den Indiaen vraeghde ons oft wyse wilden sien/ en soo wy hem sommighe bylkens wouden geven/ soude hy ons van die Goude Arenden brenghen. Den Velt-heer gaf hem eẽ Bylken/ eñ woude hem niet meer geven/ op datse niet merckẽ en souden dat wy om Goudt quamen/ ende hy brocht ons eenen Arendt van goet Gout/ eñ woech 27. pondt. De Velt-heer toondent daer na zijn soldatẽ/ en wirpet van hem/ betonende oft hijt niet en achte. Ontrent midder nacht quãmer een Indiaẽ tot my/ en seyde: geeft my een pijck ende ick sal u seggen wat de Indianen met de hoochschouders meynẽ te doen/ den Tolc seyde het dẽ Veltheer/ de welcke boot datmẽ hem een gheven soude/ doen sprack hy eñ seyde dat de Indianẽ op de voet warẽ/ om ons doot te slaen. Hier op gheboodt ick den Veltheer datmen tvolck in slach ordre stellen soude/ ende soo aen marsseren. Den 11. dach Mey ginghen wy ontrent 7. leguas vã daer tot eẽ Provincie/ daer wy groote menichte van becleede Indianen vonden/ zy seyden so wy in den sin haddẽ te vechten/ souden zy de heele valleye met Indianen opvullen om met ons te vechten/ maer so wy in vrede quamen/ waren wy wilcom eñ soude van hen wel ghetracteert zijn/ want zy groote begeerten hadden om Christenen te sien/ eñ vertelden ons van allen haren rijckdom. Ick en set het niet hier om datter gheen plaets was/ maer het sal blijcken in de informatie aenden Coninck/ want so wy het hier bystellen woudẽ/ en soudent vier vellen pampiers niet connen begrypen.

Eenen Brief van George Barion, Britton, van het selve Canarien aen zijnen Cosijn eenen Frans man, wonende tot S. Lucas aengaende El dorado.

Seignieur

SEignieur eñ goede Cosijn daer zijn van laet sekere brieven ghecomen van een nieu gevonden Lant/niet verre van Trinedado, het welcke als zy betuyghen / Goudt in grooten overvloet heeft/de tydinge zijn seker / want het voor goet geacht wort van de beste van de stadt. De copije van de ontdeckinge voer na zijn Majesteyt in Brieven verseghelt/ende is waert om sien.

t'Raport van Domingo Martines van Iamica, aengaende de stadt El dorado.

HY seyt doen hy te Carthagena was / datter was eenen gemeynen roep van de ontdeckinge van't nieu Dorado, eñ dat een luttel tijts eer hy daer van quam/een Frigat van Dorado ghecomen was/ daer in eenen grooten Rues van Gout was/eñ woech 47. quintals/ die de Indianẽ voor haren Afgodt hielden. Maer nu onder de Christenheyt ende onderdanicheyt des Coninckx gecomen zijnde / sonden hem haren Afgodt in teecken dat zy Christenen geworden waren/ ende hielden den Coninck voor haren Heer. Die in de selve Frigat quamen/ seyden alle voor sekerlijck datter t'Gout met grooten overvloet was/ende Diamanten van grooten prijse/en menichte van Peerlen.

Het raport van een Fransman Bountillier genaemt van Sherbrouik aengaende de stadt Trinedado ende El dorado.

HY seyde doen hy in het jaer 91. te Trinedado was/ had hy van eenẽ Indiaen daer een stuck Gouts van een vierendeel pondts / op mangel van een Mes gecregẽ. Den Indiaen seyde hẽ hy haddet gecregen aen't hooft vã eenẽ Rivier die daer comt tot den Paracoa in den Trinedado, ende seyde in den Rivier Oronoque was het in grooten overvloet. Ende int jaer 1593. was de Stadt van de Spaengiaerden inghenomen / ende ghevanghen gevoert nae het Eylandt Madera, waer corts daer naer een schip van 40. tonnen van een nieu uytghevonden Landt quam/met twee millioenẽ Gouts/eñ tvolck daer van seydẽ dattet Gout in dier plaetse in grooten overvloet was / ende hietent Nueuo Dorado. Desen Fransoys quam in een schip van Spangiẽ/ en was wat op zijn Edelmans/eñ had groote ghemeenschap met eenen anderẽ in't schip die het mede uytgevonden had/ende spraken veel van den grooten overvloet des Gouts van El dorado, ligghende (als zy seyden) in den Rivier Oronoque.

tRaport van eenighe Cooplieden van Rio de Hacha aengaende Nueuo Dorado.

SY seyden (verheffende des Coninckx grooten schat in Indien) dat Nueuo Reyno veel mynen van Goudts voorts bracht / en was seer rijck: maer nu van late jaren een Provincie uytgevonden was/dat men seyde soo rijck van Goudt te wesen/dattet ongheloofl ijck was/ende met sulcken over-

overvloet: Het wordt Nueuo Dorado ghenaemt/ ende Anthonio de Berreo had het uytghenomen.

Het Raport van eenen Spaengiaert Capiteijn onder Berreo in de ontdeckinghe van Nueuo Dorado.

DAt de informatie aenden Coninck ghesonden/ was in alles waer / dat den Rivier Oronoque heeft seven monden in de Zee loopende / Las schietobacas de drago ghenaempt / dat de selve Rivier voor in't landt loopt in veel plaetsen seer breedt/ en dat Anthonio de Berreo te Trinedado lach / om El Dorado best te winnen/ ende zijn Volck daer in te crijghen.

FINIS.

Waerachtighe ende grondighe beschryvinghe

vande tweede Zeevaert der Engelschen nae Guiana, ende omliggende Landschappen: Waer inne seer bescheydelick beschreven worden alle de Zee-custen met de Eylanden / Hoofden / Voorghebergthen / Inwijcken / Havenen / Reeden / Diepten / Ondiepten / Clippen / verschepde Opdoeningen van Landen / de ghestaltenisse van winden / stroomen ende tyden des jaers. Met verclaringe vande rechte ghelegentheyt van 53. Rivieren / die aldaer inde Zee vloeyen / met benaminghe der steden daer op ghebouwet / van wat volcken die worden bewoont / wat voor zeden die selvighe hebben; hoedanighe Casiken ofte Vorsten daer te lande regieren / ende hoe menigherley costelijcke waren aldaer vallen.

Alles met groote neerstigheyt ontdeckt, ende beschreven inden jaere 1596. Door den cloeckmoedighen ende vermaerden Zee-vaerder Capiteijn *Laurentium Keymis*.

t'Amstelredam, by Cornelis Claesz. op't VVater, in't Schrif-boeck, A°. 1598.

TOT DE LIEFHEBBERS VAN DE VOIAGIE NAE GVIANA.

IN dinghen die seer begeert zijn (al zijnse noch so seker,) nochtans twyfeltmen; ons eyghen vernuft meer gheloofs ghevende, datmen sulcke hooghgeborene nuttige vervoorderers noch met ontrouwe beschuldicht, ende selver moetwillichlick in luyicheyt levende. So dat wanneer eenen aenslach met goedē raedt aengheleijt wordt, is gheacht als half volbracht te zijn: Maer ick in dese myne zeloers opinie (belanghende het rijck Keyserdom van *Guiana*,) en achte het niet begonnen te zijn, de wyle het niet volbracht en is. Ende om dat ick dit Tractaet laet uyt comen (goedtwillighe Leser, is meest om datmen alle Vijgh-bladeren van ons ongheloove wech doen souden, op dat wy mochten alle onwetentheyt af legghen, ende wie niet en wilt, dat ick ten minsten onschuldich mocht ghehouden worden. Ende so yemandt mijn doen soo verstaen soude, dat ick den Spaengiaert leere, waerschouwe eñ wapenen wilde, so segge ick wederom om hem te voldoen, datse so onwetende niet souden wesen: want hy onse schepen daer ghenoech siet, de welcke hem wel informeren, dat onse herten derwaerts gheneijcht zijn, als oft hem door eenen verrader te doen verstaē was, die ghehuert waer om anders gheene dinghen te doen dan sulcks te schryven ende aen te gheven. Voorder so den aenslach op haer Majesteyts oncosten bestaen waer, dan mochtment bedecken soo veel als men cost tot haer Majesteyts believe, en niet eer ontdecken, voor dat het verwonnen was: maer nademael het versoet den goeden wil ende gheneghentheyt van veel auenturiers, die van haer goet ende leven soo prodigael niet connen wesen, om iet nae te jaghen, daer zy noit van te voren af ghehoort en hebben: daerom met goede redenen, daermen hulpe begeert, de oorsaeck voort te stellen om hen daer toe te bewegen. De Spaengiaert en is niet so slecht ende onseker in zijn voornemē, als op onse woorden te bouwen, ofte van ons schryven stercten te makē, noch eenen President van onse vervoorderinge te verwachten. Zijn voornemen is door zijn eyghen volcks versoeck ghenoech versterckt, die meer dan 60. jaeren rondtom dit bosch ghejaecht hebben. Want zy hebben wel betoont haer neerstigheyt ende vlijticheyt in schepen te seijnden, nu lest in Februario om des Conincks volck te landen, ende ons te verneſtelen: naedemael hy alle zijn cracht ende macht in't Gout stelt, ons betoonende dat wy slap eñ traech waren in alle onse handelingen, om dat wy niet weerts in twaelf maenden tijdts volbracht hadden, als onse voorsaten plegen te doen, die seer neerstich waren om eere te vercryghen. Zijn leste provisie in Iunio van een nieu vergaderinghe van heel huijsghesinnen tot 600.

 menschen

menschen toe, die alle voor *Guiana* verbonden waren (ende en hadden de schepen die hen ghevoert souden hebben niet tot asschen verbrant geveelt in het plonderen van *Calis*) souden zy het weer bestaē hebben, wat beduijt dan sulcke hare neersticheyt? dan alleenlick dat *El Dorado*, onder hen voor warachtich bevonden is, ende het stantvastich ghelooven, het welcke op ons wijst, dat wy onderwylen datmen van *Guiana* stil willen vernemen, het selve vergheten, ofte anders niet en waer dan eenen ghenuechlijcken droom van een gouden tuijn. So wy ons selven ondervraghen hoe dit comt, al oft schoon wy de overhandt ghecregen hebben, ende dat *Berreo* 'tvoorleden jaer uytghedreven is, het landt gansch ontdeckt, ende de inwoonders haer Majesteyt geern onderdanich willen zijn; wat moghen wy dan dencken? sullen wy meynen dat zy haer vaderlandt liever verlaten souden dan wy? Haer *Peruleri* als zy naeć van Spaengien na *Peru* reysen, keeren binnen drie jaeren tijdts seer rijck wederom, het welcke haer meyninghe wel betoont. Sullen wy seggen datse meer volcks te sparen hebben in sulcke exploiten dan wy? Het is gheen secreet dinck het contrarie te weten. Zijn zy meer aermoede onderworpen? In alle plaetsen van Christenheyt daer gelt is, daer is geen ghebreck. Maer willen wy steedts slapen, om dat het niet en cost; den teghenwoordigen tijt omhelsende, om dat hy ons troetelt met bedrieghelijcke gherusticheyt; de sorgheloosheyt ons wel behaeght, om dat wy niet verder in en sien, daerom so de Heere God ons om zijn genade daer van niet by en staet, ende gheve ons een verstandich hert ende ghemoet om verder in te sien, ende dat te soecken dat tot onsen vrede dienen mach, so mogen wy sekerlick het quaet verwachten dat ons ghenakende is.

VVaerachtighe ende grondige beschryvinghe vande tweede Zeevaert der Enghelschen nae Guiana / ende omliggende Landtschap: Waer inne seer bescheydelick beschreven worden alle die Zee-custen mette Eylanden/Hoofden/voorgeberchten/inwijcken/havenen/reeden/diepten/ondiepten/clippen/verscheyden opdoeninghen van Landen/de gestaltenisse van winden/stroomen/eñ tyden des jaers/ &c.

1596. Januarij 26 DEn 26. Januarij / in't jaer 1596. voeren wy van de Reede van Portlandt, in het schip / de lustighe Maghet van Londen ghenaemt / hebbende den Ontdecker, (zijnde een cleijn Pinas) met ons int geselschap / d'welck wy op Zee door onweder verloren. Des vrydaeghs den 13. Februarij / quamē wy ontrent de Eylanden van Canarien , daer wy de
Febru. 13. Pinasse (als wy hen gelooft hadden) seven oft acht daghen verwachtede. Hier namen wy twee boots/ ende voeren zuydt / ende zuydtwest henen nae de Eylanden van Cabo Verde. Van daer voeren wy
Febru. 28. den 28. Februarij / ende namen onsen cours zuydtwest ten westen. Lancks desen streeck vonden wy een effen Zee met schoon weder/de wint meest oost noordtoost. Ontrent 300. leguas van dees Eylanden/quamē wy in een volle Zee/de verhevende wateren sulcken geraes makende / al haddender twee afvallende stroomen tegēs malcanderen gevochtē.

Den 12. Maert hadden wy sandigen grondt op 47. vademen. Ontrent middernacht quamen wy op ancker/hebbende 12. vademen waters eñ sandighen grondt. Den 14. des avonts/ontrent 6. leguas van den Oever / saghen wy een legh landt aen de leeghte van een Bay. Van dē 9. Martij tot op desen tijt toe/ hieldē wy gemeynlick eenē z. eñ z. w. cours. Wat cours wy hielden. Het water in dese plaets is effen/nochtās drabachtich/eñ van eē bruijn root coluer. Van de west zyde van C. Verde tot dese Bay/ist ontrent 550. leguas. Het scheen onse Zeevaerders eenen leegen oever te wesen/ want wy maer 7. vadem hadden: eñ om dat den stroom altijdts ontrent 'tlandt so sterck niet en gaet / sochten wy alle nacht op drie ofte vier vademen te anckeren. Ende sonder twyfel / Godt is wonderlijck in alle zyne wercken / ende bermhertich in zyne voorsienicheyt: want onder de leeghe Cust voor den meestendeel ooste winden wayen/ die de schepen selden in perijckel brenghen / ende dat het swaer dick water met sulcke machtighe beweginghe niet opghewor pen en wordt.

Met een omkeer scheyden wy van alle de Bayen/ ende de eerste plaetse daer wy Anckerden/ was in den monde van den Arrowaria, eenen schoonen ende grooten rivier/ende leyt op een graet/ en veertich minuten: want wy vielē so verre zuydewaerts door u Genade directie. Buyten de palen heeftet te minstē drie vademē op de lechste plaets/en alst legh water is/die diepte binnen is acht ende thien vademen/ het water altijts brack. Wy vonden gheen inwoonders in dese plaetse ontrent de Zee cust. Ick gae voorby de namen te verhalen van de omliggende volckeren/haer steden/Capiteijnē/ ende van de profijten die haer Landen voortbrenghen/ ende hoe de Custen ligghen/ etc. Denckende nutteljicker te zijn haer verscheyden verhalen tot op een plaets te brenghen. Als wy voort voeren hielden wy altijts den Oever in't ghesicht/ ende voorquamen de vloedē altijts/ Anckerende ter nacht op drie ofte 4. vademen. Doen wy quamen aen het hooch landt ten noorden van dese bay (die wy Casio Cecilli noemden) saghen wy twee hooghe Bergen gelijck twee Eylanden/ met het landt hem nochtans voegende. Langhs dese streeckē/ noort ende noortwest ontrent 60. leguas vallen in de Zee alle dese verscheyde groote rivieren/ Arrowari, Iwaripoco, Maypari, Caanawin ende Caipuroogh. Wy Anckerden op twee vademen ontrent dees Berghen/ ende vulden ons vaten met versch water/ want op andere plaetsen en canmen op 30. Enghelsche mylen van eenighe Rivieren gheen versch water ghecrijghen. De tweede Bay streckt hem meer dan 30. leguas nae't westen/ en alle dese rivieren in hem begrypende/ Arcooa, Wiacopo, Wanari, Caparwacka, Cawo, Caiane, Wia, Macuria, Cawroon, Cerrassaiwimi. Het schip hier op ancker latende/nam ick met my in den boot Ihon. Prouost mynē Indiaenschen Tolck/ ende Ihon. Lijnsey met noch acht oft neghen om de Rivieren te gaen ondersoecken/ende met eenige Indianen ter spraecke te comen. In Wiacopo aen den voet van den oosterschen berch/daer den rivier in de Zee valt/ vonden wy twintich ofte dertich huysen/ maer niet bewoont. Wy vertoefden daer maer eenen nacht/ wy quamen over Wanari om dat den inganck rotsich is/ende niet diep. In Capperwacka seylden wy ontrent 40. engelsche mylen/maer conden geen Indianen te sien comen. Aen een van haer Havens onder den cant van eenen Berch namen wy so veel Brisieli-houdt in/ als onsen Boot draghen cost. Onder ander boomen velden wyer eenen tot een teecken/ die ick in der waerheyt achte te wesen een soorte van Caneel/die inde Magallanische straet oock ghevonden wort. Van Caperwacka quamen wy nae Cawo, en ons ontmoetede een Canoa daer twee Indianen in waren. Wy en costense in langhe niet crijghen om tot ons te comen/want zy dochten wy waren Spaengiaerts: Maer doen mynen Tolck hen seyde dat wy van Engelandt ghecomen waren/ sonder langher vertoeven brochten zy ons by haren Capiteijn/die ons seer vriendelijck aenhaelde/ daer nae

Hoe zy in een riviere comē daer zy by Capiteynen ofte overste comen te geraecken die hen toeghedaen waren.

Hoe het volk vande Jaos van de Spaēgiaerts weer verdreven waren.

vertelde

vertelde hy ons dat hy onlancks van de Spaengiaerts van Moruga verdreven was / een van de naestligghende Rivieren Raleana ofte Oronoque: ende hadden zijn huijs ende Hof verbrant/ en hadden zijn Landt ende steden den Arwacas te besitten ghegheven / die een Vagebont volck onder de Indianẽ was/ eñ geen seker plaetse hebbende / volghden ende dienden ghemeynlick de Spaengiaerts. Hy toende my dat hy van't volck van de Iaos was/ die een machtich volck zijn/ende waren Heeren gheweest van de Zee custen/ zo verre als tot Trinedado het welcke zy oock besaten. Maer nu t'samen ghemeyn raet gheslagen hadden/ om hare woninghe te veranderen / ende hen voor den meestendeel aen den rivier van Amazones te onthoudẽ/ om dat den Spaengiaerts haer Wyven begosten te ontnemẽ. Maer de meeste oorsaeck van de veranderinghe van haer plaetse was / om dat twee ofte drie jaren voorledẽ daer twintich Spaengiaerts in zijn stadt gecomen waren / eñ wouden zijn alderbeste Huysvrouw van hem nemen: Maer zy ontweldichden haer noch de selvinghe / ende vercreghen noch boven dien de overhandt/ ende sloeghen de helft van hen doot / de reste seer ghewondt zijnde/vluchtede wech. Om dese oorsaecke docht hy voort beste verre ghenoech van hen te gaen woonen. Owen Indiaenschen Piloot Ferdinando die u ontrent Amana ghelepde/ende nu hem onthout naer thooft van Dissekcebe, ende is een van zijn ondersaten: Door den welcken dese Heer (alst schijnt) goede

Waerom zy haer woo-ningen ver-anderden.

kennisse van haer Majesteyt ende t'landt ghecregen heeft. Want hy ondervraeghden ons int bysonder wat macht met ons ghecomen was / my verseckerende dat de Spaengiaerts te Trinedado waren/en dat de Indianẽ onse vrienden met groote eernst tusschen hope ende vreese onse wedercomst van Enghelandt dees vier ofte vijf maenden verwacht hadden. Doen ick hem nu verantwoordt hadde/dat wy in ons afscheyt geen Spaengiaerts levendich ghelaten hadden om hẽ schade te doen/ ende dat wy alleenlick nu gecomen waren om verder te soecken/ ende met de Inwoonders te handelen: daer en teghen soo haer Majesteyt een groote macht volcx ghesonden had/ daer gheen vyanden waren om teghenstant te doen/ souden de Indianẽ moghelijck gedocht hebben/ dat wy meer quamen om selfs t'landt in te nemen/dan het te beschermen. Hier op vervolchde hy mijn woorden ende seyde: dat desen roep wel over een quam met het rapoort/ dat zy van onser Princesse gerechtichent ghehoort hadden/van haer uytnemende groote dnechdẽ: die machtich was om de Spaengiaerts te overwinnen ende t'onderbrenghen; soo goet ende barmhertich/ om de verdruckte Indianen tot hulp te comen ende te beschermen: En dit was so gemeyn/ dat de volckeren verre ende naer alle te vreden waren/hen met ons te vereenighen/ ende ons met alle macht aenvallen om den Spaengiaerts te verdryven/ende in alle deelen des Landts uyt te roepen: Eñ dat wy bedrogen warẽ/ so wy meyndẽ dat het

Hoe zy op ons comst ghewacht hebben.

landt

landt niet breedt ghenoech en waer / om ons oock wooninghe te gheven/sonder de Indianen quellick ofte moeyelick te vallen/ die gheen woonsteden ghebreck hadden / en soo wy in het eene niet leven en wonden/mochten wy een ander verkiesen/want zy onse teghenwoordicheyt geerne saghen / ende ons nootsaeckelick van doen hadden om hen tot allen tyden by te staen / haer vryheyt te behouden / dat hen meer weert was dan't landt ofte erfdeel. Daer nae badt hy ons / dat hy ons gunste teghen de Arwacas mocht ghenieten/die niet te vreden en waren ons landt ende huysen in te nemen / maer hadden ons vrouwen ende kinderē ontweldiget / de welcke so zy noch leefden/gheen beter gheluck te verwachten en hadden / dan in eewighe slavernye onder de Spaengiaerts te leven. Wy maeckten hem goede hope te hebben: en om dese vriendtschap aen ons te verdienen/gaf ons eenen oudē Piloot mede om ons tot de Rivier Raleana te brenghen. Doen wy nu ghereet waren om wech te gaen / vraechde hy ons ofte wy Vrapo ontbraken/dat gemeenlick van hier nae Trinedado ghevoert wordt/ende van de Fransoysen opghecocht; ende vraechde ons oft wy ons schip in zijn haven woude brengen / ende vullender ons schip mede: Maer om dat onse vaten met ysere banden niet ghebonden waren / ende soo wyse verroert hadden / alle onse Cidre ende dranck ghestort mocht hebben / seyde ick hem dat ick tot op een andermael vertoevē wonde / denckēde het op ditmael ghenoech te wesen mijn boots daer mede gheladen te hebben/de welcke wy daer nae (door't quaet weder in eenen donckeren nacht) over boort moesten werpen eer wy aen ons schip conden geraken / ons selven wel geluckich achtende ons leven behouden te hebben / ende in 7. daghen derwaerts ghecomen te zijn. Al den tijdt en conden wy nerghens eenen voet aen landt setten: maer bleven in onse boots altijdts nat/die dickwils in perijckel van sinckē was. Want wy in dees plaetse meer reghens/ windts en golven hadden/ dan wy te voren opt ghehadt hadden: so dat mijn volck siech ende onmachtich wirden/ende hadden wy langher vertoeft (het hadde te duchten geweest) ofte de meestendeel van ons volck weer aen boordt souden gecomen hebben. Ick vernam nae mynen Indiaenschen Piloot / dat dit onweer door't gantsche jaer ontrent het Eylandt van Oneario ghemeen is / en leijt in de Zee ontrent 6. leguas van de rivier Caperwacka, ende dat zy meynen het Eylandt van eenen quaden geest bewoont te worden / eñ houden voor een geloove daer ontrēt s'daeghs te slapen (tzy nae veel drincken) dat de mensch terstont sterven moet. Den besten tijt datter minst regē valt (als ick van hen vernemen cōde/ want zy de tyden met de Mane rekenē) is ontrent onse winter Solstitium. De voornaemste wint van dees custen is ghemeijnlick noorden ten oosten / tzy als de Son is aen dees zyde van den Equinoctiael, en dan is hy dickwils zuydtlick / maer meest in de nacht. Dese onse Piloot was van de Iaos, die hen selven teeckenen/om dat zy van de ander volckeren onder-

Vrapo is Bresili hout.

Hoe zy weder met groot perykel nae haer schip voerdē.

Wat voor winden hier meest waē.

onderkent souden worden/ in deser manieren. Zy nemen een tant van een cleyjn beest gelijck een Rat/ hier mede crabben eenighe haer aengesichten/ eenighe haer lichamen/ op diversche manieren/ als oft met een spel gheschrapt waer/en het litteecken daer van en vergaet niet so langh zy leven. Doen hy nu met eenighe Indianen die met ons van Engelandt quamen/ ghesproken hadde/ begeerde hy van zijn eygen vrywillicheyt ons landt te sien. Zijn vermoghentheyt/ghetrouwicheyt/ ende wetenschap acht ick sulcks te zijn/ soo de voorghenomen reyse van Guiana gheluckt/en twyfel ick niet/u Ghenade sult hem in alle dingen expert vinden: Want sonder zijn uytnemende wetenschap van alle Custen der Indiaensche steden en wooninghen/ spreeckt hy alle haer talen/ en is gheboren in Guiana, broeder van Putyma, die de Spaengiaerden in haer wederkeer van Manoa doot sloech/ ende weet veel goude mynen/ ende wil niet bestaen/ of hy salt volbrenghen.

Van een Meyr met veel Eylanden.

Dese Bay westwaerts heeft veel bequame reedē onder cleyne Eylandekens/ waer van tgrootste is Gowateri ghenaemt/ eñ van de Shebaios bewoont: eñ heeft allerley vogelen/ visschen/vruchtē/ verckēs ende dieren in overvloet/ daer den Caiane in de Zee valt/want het light in den mont vañ Wia eñ Caiane, de schepen hebbēder 4. oft 5. vademē waters/ so dat het eenighe groote schepen gheballast/ bergen can. Op al dese custen en vernam ick gheen beter havē/ daerom vereerde die plaets/ ende noemdense Howorts-haven. De drie hoeckighe Eylanden die westwaerts de uyterste van alle de andere zijn/ ende in vijf graden bestaen/ hebben oock groote menichte van visch/ voghelen/ dieren ende Iwanas, maer onghelijck meer als de voorgaende/ die oock de schepen voor de tempeesten beschermen conden. De berghen ende hooghe landen zijn de palen aen alle zyden van dit Meyr: want oostwaerts voorby/ en wordender gheen meer ghevonden/ ende westwaerts voorby den bergh Hobbeigh seer weynigh. Alsmen de gheberchten voorby is/ daer vintmen alle haer Bresilie hout/ ende allesins wast Cattoen/ Peper/ Syden/ ende Ballsem boomen in grooten overvloet. De wortelē van't cruijt Wiapassa zijn hier ghenoech/ende ondervinde gheen onderscheyt in smaeck met den Genghber/ en seer goet voor de loop ende hooft-pijn. Alle dese Rivieren/eñ oock alle de andere naerder Raleana, vallen alle uyt de valeyen van't Keyserdom over rotsen/ als den rivier Caroli in den Raleana doet/ende in veel plaetsen in het uyterste van de bosschen/ ende binnen s'landts is de valeye sonder gheboomten/ met cort dick gras/als 'tlandt van Arromaia. De naestliggende rivieren zijn dees/ als Cinimiamma, Vracco, Nawari, Mawarparo, Amonna, Marawini, Oncowi, Wiawiami, Aranatappo, Camaiwini, Shurinama, Cupanamma, Inana, Curitini, Winitwari, Berbece, Wapari, Maicainini, Mahawaica, Wappari, Lemerare, Dissekebe, Caopui, Pawrooma, Moruga, Wami, Barima, Amacur, Aratoori, Raleana.

Namen van rivieren/ eñ hoe zy liggē.

Van Cape Cecylli, de naeste custen strecken 200. engelsche mylẽ w.n.w. tot Raleana. Onder alle dese verscheyden rivieren Amonna, onder alle andere stort hem selven in de Zee met eenen diepẽ stercken stroom / ende can alle gheballaste schepen in zynen mont wel berghen: want de haven Burley leyt tot goede hope. De inwoonders nae het oosten comen nimmermeer verder dan tot Berbice te handelen.

Vergaren al hier menichte van Honich.

Boven Curitini in de bosschen vergaren zy groote menichte van Honich. Verder oostwaerts heeft noyt Spaengiaert gheweest / dan tot Dissekebe: Want ick noyt Zee-caert ghesien en hebbe / vã die Custen die wel gheteeckent waren: daerom docht ick het goet sekere plaetsen in Enghels te noemen / te meer vryheyt daer toe hebbende / naedemael wy in d'ondeckinghe van dese landen so seer ghearbeyt hebben: want men moet bekennen dat een jegelijck hen werdich eere geven moet / die sulcke liefhebbers zijn / ende hope dat zy de selve sullen altijdts blyven / om den aenslach te vervoorderen. De Indianẽ om de weerdicheyt van de Rivier Dissekeebe te toonẽ / noemen hem den broeder van de rivier Oronoque: want hy is groot / en heeft veel Eylanden in zynen mont. Nae't zuyden leyt het te landewaert / ẽn van zynen mont tot den oorspronck ofte thooft comẽ zy in 20. daghen: dan moghen zy nemen hen provisie / ende draghent eenen dagh reysens verre: daer nae keeren zy weder om haer Canoas / om die te brenghen aen den cant van't Lack / dat de Iaos Rapanowini noemen / maer de Charibes noement Parime, ende is van sulcker groote / dat zy geen onderscheyt tusschen de selvighe ende de volle Zee weten. Daer zijn ontallijcke menichte van Canoas in dit Lack / ende als ick my laet duncken / dat het geẽ ander en is / dan daer Manao op leyt. In dese rivier die wy nu Devoritia noemẽ / hebben de Spaẽgiaerts voor hen genomen een stadt te maken. Het was in Moruga daer zy Wareo met zijn volck jaechde / een half jaer geleden. Arromaiarie behaelden groote eere int overwinnen de Tivitivas van Amana, ende vry makende de passagie van die rivier: maer is nu weer in onghenade ghecomen / om dat de Charibes van Guanipa den meesten deel van zijn ondersaten ghedoot haddẽ / zijn stadt verbrant / en was tegẽwoordigh met hem / ende namen veel vrouwen wech van dier plaetse. Eenẽ anderen Indiaen Arracurri ghenaemt / van't volck vã de Arwacas, Barema bewoonende / was oock teghenwoordich / ende gheleyde de Spaẽgiaerts tot alle de wooningen der Indianen. Zy en waren niet van't volck van Anthonio de Berreo, die desen buet volchden / maer het waren Spaengiaerden van Marguarita ende de Carackas, met de welcke Santiago, (zynen Gouverneur Berreo verlatende) hem selven met hen voechden. Om de welcke daet hy nu in ketenen te Trinedado leyt / ende dagheliicks de sententie des doots verwacht. De oorsaeck is als volcht.

Desen Spaẽgiaert verstaet de Guianiesche spraeck / en wordt gheseyt een sufficent man te wesen.

Doen Berreo al zijn volck verlorẽ hadde / en was met Fassihardo tot Cumana alleen ghelaten / ẽn geen middel meer hebbende / om tot zynen voorgenomen

Hoe andere Spaẽgiaerts dochtẽ Berreo van zijn auctoriteyt te setten.

aenslach

aenslach van Guiana te gheraecken: sloeghen de Gouverneurs vã de Caraccas en Marguarita raedt te samen / ende sonden met allen spoet nae Spaengien/ om den Coninck te doen segghen / dat Berreo gansch machteloos was om den aenslach te vervoorderen/ dat hy het verlaten hadden/ ende ginck nu in zijn oude dagen nae zijn huijs Fasshardo, nergens meer op denckende / dan zijn plesier ende ghenuecht te nemen. Zy onderwesen den Coninc noch verder van wat grooter ghewichte dese sake was/ want eenen enghelschen Edelman van grooter aẽsien (als zy u Ghenade noemden te wesen) hadde te Guiana gheweest / ende hadde den staet vernomen/ vriendtschap met de omligghende volckeren ghemaeckt/ als Topiawari die out en wijs was om hem van alles te onderwysen/ en tot eẽ stantvastich verbondt/ had zynen eenighen soon mede nae Enghelandt ghesonden/ die nae zijns vaders doot t'Ryck moeste beerven: Daerom wast blijckelijck / dat hy die soo verre ende in sulcken ghevaer ende perijckel reijsde om het landt alleen te besien/ ende de sekerheyt daer van te crygen: soude voortaen sulcken Goudt-rijcken landt niet onversocht laten om tselve door alle middelen te verwinnen: bovẽ dien was het sonder twyfel/ dat hy corts hier weer soude wesen: ende binnen dien tijdt had hy desen ouden Heer in't leven ghelaten / om eenen block in den wech te wesen: maer was al te crancken wederpartye om zijn Majesteyt wederstant te doẽ/ die hem lichtelick t'onderbrenghen conde: en daerom soudt het noodich wesen/ dat zijn Majesteyt het bevel van Berreo wederriep: ende haren dienst te ghebruijcken / die ghereet ende ghewillich waren sonder eenich vertoeven het bevel uyt te richten. Dese nieuwe tydinghe seer breedt ende overvloedich aen den Coninck overghelevert zijnde: Domingo de Vera, Velt-heer van Berreo, die 5. maenden (eer ghy te Trinedado aen quaemt) nae Spaengien ghesonden was / met een menichte Goudts dat hy uyt Guiana gebrocht hadde om volck op te nemen / om 500. soldaten toe te rusten: ende hebbende daer wetenschap ghecreghen van desen vont/ vervoorderde hy de saecke tot Berreos behoef / datter terstont ordre ghegheven mocht worden / om 10. scheyen met volck ende alle provisie te versien / ende nae Berreo ghesonden te worden: Jae 't Gout was van sulcker gewicht/ dat de Coninck ghebood 18. van zijn schepen te Trinedado te vertoeven / ende niet verder te trecken, tot datse die plaetsen vry van alle vyanden saghen.

Hoe zy den Coninck onderrichten.

Berreo selfs twyfellende/ door dien dees Gouverneurs met sulcken haest nae Spaengien sonden/ datse hẽ niet wel en vermochten/ al presen zy schoon zijn sorghe ende standtvasticheyt/ dat hy hem noyt begheven woude uyt den swaren last van dẽ quaden teghenspoet die hem druckte/ dat hy oock noyt zijn vyanden in vrede liet/ noch hem selven/ om zynen asem te verhalen. Hier op keerde Berreo na zijn haven Carapana alleenlick met vijftiẽ man die verstroyt waren/ ende u Genade onlancks van Trinedado verjaecht. Dese Goevernueren vervolchde hẽ/

Berreo moesten vluchtẽ: maer zijn vyanden quamen tot niet.

hen selven versekerende dat zy dien dienst van den Coninck souden vercrijghen/ verwachtēde den tijt niet / dat de Ghesanten uyt Spaengien wederom souden comen om hen de bootschap te brenghen/ maer namen Guiana in / ende hadden gansch in dē sin genomē/ om Berreo met zijn volck doot te slaen.

Zy brachtender twee ofte drie om / maer Berreo ontvluchtede nae Caroli, ende vertoefden daer/ verhopende hulpe van zynen soon Anthonie de Cemenes te ontfanghen / die de rivier af van Nuevo Reyno de Granada soude comē. Dese Marguaritanes waren seer besich in haren aenslach / eenighe doorsochten 't landt / d'andere victualie brenghende van die rivieren die oostwaerts ligghen / van de welcke dees waren die te Moruga met 20. Canoas binnen quamē. Santiago die voer op na Topiawaries landt/ ende nam ghevanghen Francis Sparraw, dienaer van Sir George Gifford, die om zynen grooten overvloet van Goudt zijn leven randtsoende/ ende is nu rechtevoort te Cumanaw. Nae alle dit keerden zy te Trinedado, ende begosten haer stadt daerop te bouwen/ doen de 28. schepen tot hare cleyne vruecht aenquamen/ ende namen Santiago ghevangen. De andere hier op die dees daden volbracht hadden verdweenen alle wech / en met haer Canoas vercreghen weer Marguarita eñ Cumanaw. Achtien van dese schepen (alle dingen in goede ordre latende) voeren wech van Trinedado, om haer ander bevelen te voorderen/ ende tien blevender noch tot Conquerabia, het selve versterckende/ ende op onser comste toe legghende / om ons te overvallen. Dit bysonder verhael had ick van eenen Indiaen / die ick inde rivier kreegh/ eē dienaer van Berreo, en conde spaēsch spreken. Hy is van de volckeren van de Iaos, ende van zijn kintsheyt onder Berreo opghevoet. Ick gaf hem gelt om een Canoas te coopen / om hem tot huijs te brenghen / ende soo maeckte ick hem blyde dat hy ons ontmoetet hadde.

Van de Indiaen die de Engelschen dit verhael openbaerde.

Nu de Indianē van Moruga, die van haer wooninghen ghedreven zijn/ soecken alle middelen die zy moghen/ om alle de volckeren met malcanderen in vrede te brenghen / ende soo de Arwacas te overvallen / die de Spaengiaerts gheleyden / de steden en landen hen toonende ende verradende. Want zy versekert zijn/ soo zy dese Arwacas van haer landen eñ uyt Trinedado verdryven / dat de Spaengiaerts van noots wegen van broodt / bedwonghen sullen zijn verder haer wooninghen te maken/ ofte ten minsten moestē metter tijt vergaen ende te niet comen.

Hoe die van Moruga alle de volckeren soeckē tot vyanden te maken teghen de Arwacas.

Op den sesten dagh van April quamen wy te anckeren in den mont vande rivier Raleana, hebbende drie en twintich daghen verquist in het ondersoeck van de custen. De Canael van de Rivier is ses ofte seven vademen diep / neghen ofte tien enghelsche mylen daer van in de Zee/ verspreyt de ondiepten noch meerder / soo dattet met leegh water maer twee vademen waters heeft. Het vloeyt niet boven vijf voeten/ oft het moet springhvloet wesen. Wy anckerden den eersten nacht tien vademen

Hoe zy in dē rivier van Raleana comen.

demen

demen / ende des smorghens daer nae quamender twee Canoas tot ons met allerley victualie versien tot toerustinghe voor den krijgh. De namen van hare Capiteynen waren Anaura en Aparwa. Dese Casiques waren gheweest binnen s'landts onder haer ghebueren de Iwarewakeri, doen de Spaengiaerts haren lesten intocht in die landen deden/ waer door zy eenighe van haer vrouwen verloren (want oft schoon de Spaengiaerts Christenē willen zijn / houden veel van hen tien ofte twelf vrouwen / hen selven genoech salich achtende/ hoe zy leven/soo haer stadt ende huysen wel met cruycen beset zijn) daerom hielden zy dertich Canoas/ verhopende teghen onse wedercomst / die zy langh verwacht hadden / het verlies weer op hen te verhalen/ende meest op de Arwacas, die in haer af wesen dit ghewelt ghedaen hadden. Zy toonden my dese hare voornemen / ende begeerden met ons in verbont van vriendtschap teghen onse vyanden vereenicht te worden. Doen ick nu so veel van hen van den staet des landts gheleert hadde / als zy selver wisten : ondervraeghden zy my oft ick gheen meer machts mede ghebrocht hadde als een schip ? Ick antwoordense als de voorgaende / dat wy alleē gecomen waren om met hem te handelen / niet wetende tot nu toe / dat de Spaengiaerts in Guiana waren : ende dat tegen ons wedercomst ons gantsche vloot soude haest maecken om voorts te comen / ende dat wy onderwylen onse vriende wouden gaen versoecken / ende hen helpen soo veel ons

Hoe zy versochten met de Enghelschen te vereenighen.

moghelijck soude wesen / in eenighe saecken die zy meest van doen souden hebben. Nae langh verhael (want haer voornemste man al den nacht met ons bleef) dede hy my in mijn rechter handt spouwen/met ander ceremonien na haer gebruyck/ als zy vriendtschap verbinden : daer nae ginck hy aen den oever / en sondt een van zijn Canoas / om die ander twintich voorts te brenghen / en gheboot een ander de rivier voor ons op te gaen om wetenschap van ons te brenghen. Daer nae/al haer gheselschap te samen gheroepen hebbende / maeckten zy cleyne vieren / ende in haer Hamaccas sittende/ een jeghelijck voechde een Cameraet neffens zijn zyde / verhalende onder hen selven de uytnemenste daden / ende van hare ghestorvene voor-ouders/ haer vyanden seer spytelick versoeyende / en haer vrienden met d'allerhooghste tytelen diemen verdencken mocht verheffen. Dus sittē zy al coutēde/ Tobacco drinckēde ontrēt 2. uren lanck/ tot dat alle haer pypē uyt zijn (wāt daer door zy harē tijt wetē van haer solēnele by een comsten)en niemāt machse ondertusschen quellick zijn. Dit is haer religie ende gebeden die zy nu celebreren/ houdende eenē bysonderen vasten dagh ter eeren die groote Princesse int Noordē. Haer Canoas gereet zijnde / wesen ons de ondiepte vande rivier. Jc leerde vā desen Capiteijn dat Muchikeri den naem zy van't landt daer Macureguarai leyt / d'eerste stadt van Guiana, ende is in een schoone groote valeye gestelt / aen de hooge berghen/die ten n.w. strecken / eñ is drie dagh reysens

Van hare ceremonien.

Wat redens zy met de Engelschen gebruyckte.

Dat is de Coninginne van Enghelandt.

van Carapana zijn haven: ende dat Manoa maer 6. dagh reysens verder is. Dat zy selver in drie dagen in't landt van Iwarawakeri lancks den rivier Amacur comen / het welcke oft schoon niet den rechten wech zy / nochtans ist de gemackelickste na Marcureguarai; want den wech die voorby de woonstede van Carapana gaet/ is moeyelijcker eñ vol geberchten. Dat een beleet volck (de Cassanari ghenaemt) niet verre van dier plaets woonen / daer den rivier eerst den naem van den Oronoque neemt/ ende dat zy verre binnen s'lands woonen / ende aē een Zee van sout water (Parime ghenaemt) palen. Dat een groote rivier/ Macurwini ghenaemt/ door't landt na den Oronoque loopt. Dat Manoa 20. dagh reysens van den mont van Wiapoco leyt / sestien dagh reysens van Barima, 13. daghen van Amacur, eñ 10. daghen van Aratoori. Dat den besten wech niet en is voorby Macureguarai, om dat het in veel plaetsen rotsich ende moeyelick om gaen is. Dat onder alle anderen de Charibes, die hoogh op den Oronoque woonen/ kennen meest alle de inlanders/ ende datse geen ander tael spreken dan die geen die uwē Tolc verstaet. Hy versekerde my van de menschen die sonder hoofden zijn / dat haer monden seer wijt op haer borst staen. De naem van dat volck in de Charibes spraecke wordt Chiparemai ghenoemt / eñ de Guianiens noemēse Ewiapanomos. Wat ick voorts van een ander volck gehoort hebbe / gae ic voorby/ om datse qualick te crijghen zijn. Ten lestē vertelde hy my noch van een inlandsche rivier / Cawioona

Dese menschen souden lanckworpighe hoofden hebben als honden/ ende alle dē dagh inde Zee woonē/ ende de Charibes tael spreken.

ghenaemt/ ligghende aen Aratoori; ende dat de geberchten Cuepyn, daer Carapana woont/ niet te gaē en is. Dat de Amapagotos beelden van Gout hebben / die ongheloofflick groot zijn / ende een groote menichte van de Caraccas peerden/ die sonder maen zijn / eñ dat zy vijf dagh reysens op den Rivier Caroli woonen. Doen wy nu niet verre en waren niet onse Canoas van de haven Carapana, hoorden wy segghen dat 10. Spaengiaerts met veel coopmanschap tot Barima ghegaen waren (daer dees Indianen woonden) om't broodt, Cassana ghenaemt / te coopen/ ende dat nae twee daghen twee ander Canoas hadden ghedacht by de rivier Amana tot Carapanas haven te comen. Op dese oorsaecke vraeghden zy ons raedt/ ende ten lesten begeerden zy verlof om weder na haer huysen te keerē/ op dat de Spaēgiaerts hen van huijs niet vindende / souden dencken dat zy alwillens hen absenteerde/ ende daerom haer vrouwen mochten ontnemen ende haer wooninghen plonderen. Zy hadden oock voorghenomen / soo zy eenichsins mochten/ de Spaengiaerts doot te slaen: het welck zy nae volbrachten: want doen zy allesins in haer huysen verdeylt waren om Cassana te soecken / waren zy subytelick alle op een mael allesins overloopen/ so datter niet een ontquā. Carapana die't feyt volbracht hadde / sont ons terstont de tydinghe/ doen wy de rivier weder af keerden. De twee ander Canoas / die van Trinedado lancks den Amana quamen/ hadden ons schip ghemerckt eer wy hen saghen / ende in aller haest ginghen

De Amapagotos hebben groote ongelooffelijcke beeldē van Gout.

ghen

gen zy Berreo van onser comste bootschappen. Op den staenden voet sont hy twee bodē na Trinedado, een van haer Canoas ontmoetede met onsen verspieder die de Indianen van Barima met ons ghelaten hadden / zy ontnamen hem zijn victualie/ gaven hem messen daer voor/ ende lieten hem gaen.

Hoe sy nae de haven vā Topiawari seylden/ dat de Spaengiaerts nu besaten.

In 8. daghen steets voor wint seylende / quamen wy tot de haven Topiawarie, in welcken tijdt ons gheen Indianen aen boort quamen die wy kendē. Want den tijdt van u wedercomst (die u Ghenade hen belooft hadde) was lang voor by / ende daerom haer hope gansch uyt was / ende hebbē haer selven onder de andere volckeren verstroyt. Hier hebbē de Spaengiaerts haer Rancerra gestelt van 20. oft 30. huysen. Het hooghe rotsighe Eylandt/ dat int midden van die rivier leyt tegen den mont van Caroli, is haer sterckte ende toevlucht als zy hen in haer stadt niet vertrouwen/ ofte kennisse hebben van eenighen aenslach teghen hen : maer nu verlatende beyde de stadt ende het Eylandt/ hebben hen selven te samen ghevoecht / ende in den mont van de Rivier Caroli een heymelijcke loopschans ghemaect/ om de passagie tot de Mynen te beletten/ van waer ghy't leste jaer u witte steenen van de Goude mynen ghehaelt hadt. Het verdroot ons niet weynich dat wy van ons voornemen so gheschut waren/ ēn ons hope gantsch te niet. Doen wy nu gheroeyt hadden om een musket schuet verre van haer stadt te anckeren/ quam daer eenen Indiaen tot ons met maghere kaken/ dun hayr/ en schele oogen/ om ons te vermanen datse sterck waren / dat Berreo zynen soon by hem hadde/ en dat zy alle dagh twee cleyne Pinassen van Trinedado verwachtēde warē: maer zy quamen meest om ons schepen ende provisie te bespieden / ende allermeest oft Gualtero (den soon van Topiawari) met ons ghecomen was.

Hier vernemen de Enghelschen vā eenen Indiaen/ hoe het met Berreo gestelt is

Desen mans wesen betoonden dat hy niet oprecht was/ daerom beyde met dreyghementen ende beloften maeckten wy hem de waerheyt te seggen. Want daer nae bekende hy ons dat Berreo maer 55. man by hem en hadde/ waer van de 20. corts vā Trinedado quamen/ 20. van Nuevo Reyno, ende de rest brocht hy met hem ontrent 6. maenden nae dat hy van de haven van Carapana ghevloden was/ en was bedwongen hem niet zynen cleynen hoop int voorseyde Eylandt te onthouden/ ontrent de rivier Caroli. Ende oft schoon zijn getal nu vermeerdert is/ nochtans en dorst hy niet de dichte bosschen verlaten ofte eē half legua van zijn sterckte nae de valleye gaen. Dat eenighe Arwacas noch by hem bleven. Dat hy daghelicks zynen soon van Nuevo reyno, verwachtende zynen Velt-Heer van Trinedado, ende peerden van de Caraccas. Dat Topiawari doot is. Dat de Indianen daer allesins gevloden zijn/ ende onder alle volckeren verspreyt/ sonder den soon van eenen Curmatoi, ende een ander groote vrouw'/ die de Spaengiaerts ghevanghen houdē/ om dat zy mede ghewilchden in de doot van die negen Spaengiaerden/ daer den H. Paep onder was ten tyden van Morequito. Desen Curmatoi is nae

Guanipa

Guanipa ghevloden / en is groot gheacht onder de Indianen. Dat Iwiack Conane de naeste bloetgewant van Gualtero den Soon Topiawary heeft het beween des Landts gehadt/ by de toe stellinge van zijn Vader/ sint dat ghy inden rivier waert. Datter thien schepen zijn/ en veel Spaengiaerden te Trinedado, dat de Indianen (onse vrienden) vreesden dat alle u volck verslaghen was/ ende dat uwe schepen te Cumanaw ghesoncken waren (want de Spaengiaerts haddent so uyt laten gaen:) dat eenige van Gualteros vrienden met Putijma onder t'gheberght ontrent den Berch Aio waren. Dat Berreo om ses stucken grof gheschuts gesonden had / die hy docht te planten/ daer hy de Rivier best mocht bedwingen. Doen wy nu hier twee daghen vertoeft hadden / en overlegghende datter gheen hope meer en was om yet goets te doen/ eñ mochten eer in schade comen dan profijt te doen: Nam ick voor my Putyma in't gheberght te gaen soecken/ ende den Rivier afvarende met de macht des strooms/ twintich enghelsche mylen in ses uren. Den naestvolghenden morgen voer ic aen landt met 10. roers / denckende ofte de Indianen te machteloos waren / van de Spaengiaerts te verdryven: ende hem te werck stellen dat zy ons greynen Gouts voor Bylen ende Messen souden leveren/ ende de witte steenen van die plaets/ daer wy hen wijsen souden. Doẽ wy totter plaets quamen daer zy hen meest onthielden/ saghen wy dat zy daer geweest hadden/ maer en conden met gheen van hen comen te spreken: ick geloove dat het door vreese was / meynende dat wy Spaengiaerts gheweest hadden. Mynen Piloot Gilbert presenteerde my hier / ons te brenghen aen de myne van de witte steenen ontrent Wanicapora, oft aen eẽ Goude myne / die Putyma hem gewesen had/ een daghs reysens over Landt / van de plaets daer wy op Ancker laghen. Ick sach van verren den Berch die aen de Gonde myne lach / ende haer paden wel gemeten hebbende t'leste jaer/ conde het gheen vijfthien Enghelsche mylen wesen. My gedenckt noch doen ic met Putyma t'voorgaende jaer lancks desen wech quam: Dat hy my wees met teeckenen nae dien berch om met hem te gaen. Ick verstont zijn teeckenen/ merckte de plaets/ maer ick en wist zijn meyninghe niet/ want ick docht dat hy my toonen woude den overval des riviers/ Curwara ghenaemt. Mynen Indiaen toonden my hoe zy t'Gout sonder graven vergaderen in't sant van een cleyne Rivier / Macawini ghenaemt / die zynen oorspronck neemt uyt de rootse daer de myne leyt. Voorder seyde hy my dat hy met Putyma was/ doen Morequito van de Spaengiaerts omgebrocht wirt/ eñ dat een van Morequitos beste vrienden met hen op dat mael te raden quam ende versochten/ so zy het leven van haren Capiteijn Morequitos verlossen conden/ soudẽ zy hen die myne tonen/ maer hen bewysende datse in dese saeck onbeweecht souden zijn/ ende dat het niet alleenlijck een middel soude wesen haren Coninck te verliesen/ maer oock t'gansche Landt: Daerom hebbent van

Hoe zy eenighe plaetsen gaen besien daer mynen zijn.

hen

hen tot op dese ure toe verborghen / so dat sy onder alle de andere de rijckste ende overvloedichste zijn. De outste des landts om dat sy het van de kennisse des ghemeyn volcx souden houden / hebben een fabel verciert datter eenen schrickelijcken Draeck alle die plaetsen omjaecht ende vernielt alle die daer ontrent comen. Maer onsen Indiaen seyde dat hy teghen ons wedercomst (soo wy sterckten wijn mede brochten die sy uyt der maten beminnen) wil op hem nemen den Draeck soo tam te maken / dat hy ons geen quaet sal doen. Ick soude seer geern van desen Berch wetenschap ghecregen hebben om de oorsaeck dat ick van huijs gecomen was/ eñ groote moeyte in mijn reyse ghenomen tot weynich voordels: Maer bedenckende dat niet eenen Indiaen van ons bekende vrienden tot ons quam: Dat Don Iuan de Cosijn van Gualtero hier nu lest van de Spaengiaerts afgheweken was/ en stont in de verkiesinge om overste Commanduer van alle de Indiaensche stercken daer ontrent te worden/ soo dat hy ons gheen goet vriendt can zijn/ om Gualteros wil/ dien hy soeckt te verstoten / ende selver de plaets te ghebruycken: Dat de Spaengiaerts te Wanicapara waren met haer thienen/ en eer wy yet souden connen uytrechten ende weerom keeren/ mochten eenige van Berreos volck te hulp crijgen/ ende ons den wech ondergaen. Voorder dochten wy/ datter gheen middelen en waren onse ontdeckinghe aen den dagh te brenghen dan door ons eyghen wedercomste/ ende soo wy niet wederkeerden/ de hoope van de naervolghende Voyagie (tot onser groot ongheluck) soude te niet gecomen hebben. Sonder dit alles om datter soo veel bespieders uyt waren/ die de Spaengiaerts hielden om te besien wat wy al dedē/ en wel wetende so wy in twee ofte drie plaetsen geschut wirden (het welcke sy met weynich volcks souden connē doen) soude ons hart gevallē hebben om ons schip uyt de rivier te brengen/ oft sy mostē eerst verdrevē zijn. Daerom docht ic het best (alle ander mogenthedē aen een zyde stellende) my van alle toevallende perijckelen met den eerstē te bevrydē/ eñ de quade weghen te schouwen.

Wat voor een fabel de Indianen voor wendē.

Terwylen dat wy aen landt waren om de Indianen te soecken/ hadde mijn jachtboot een Canoa ghecreghen met drie luyden daer in: Den eenen was een dienaer van Berreo (als voorseydt is) de twee ander Coopluyden van Cassana. Sy hadden eenen brief van den Gouvernuer om tot Trinedado te bestelle/ dien ick ontfinck. Daer was ooc een groote Bijl met twintich Messen daer in/ waermede den Indiaenschē dienstknecht een Canoas soude coopen / om met ghehuerde Indianen nae Nueuo Reyno te varen. Dit was een van de Canoas die met noch vier andere soude ghesonden worden om den Soon van Berreo met alle zijn gansche macht af te brengen/ de welcke (als my wel voorstaet) wel over drie jarē toegerust soude geweest hebbē. Daerom so dese zijn vijf booten genoech waren / om zijn volck en haer provisien te voeren (als het schijnt) voorwaer so en can zijn macht niet groot wesen.

Wat in haer afwesen geschiet is doē sy aen lande waren.

L Desen

Berreos dienstknecht oper[b]aert de Enghelsche[n] vā alle Berreos voornemen.

Desen dienstknecht als hy ghetrou was in alle zijn saecken voor Berreo, soo had hy een diep insien (alst wel scheẽ) in alle zijn voortgaen. Hy onderwees my dat de Indianen / die om dese messen ghehuert souden zijn / soo verre op moesten varen / als eenighe van de Cassanari, die in cleijn dorpkens woonden. Dat Berreos voornemen was / als zy daer ghecomen souden zijn / hen daer te laten / ende tot overste officiers over de ander Indianen te stellen: daer en teghen souden eenighe Cassanari in haer plaetsen wederkeeren / de welcke Berreo woude tot overste ende Raedts-heeren over die van Guiana maken: dat hy oock voor hadde meestēdeel van alle de outste inwoonders van Trinedado te versetten / ende alle die ghewillich waren onder de Cassanariens van Guiana te stellen. Dat de Arwacas souden ganselh Trinedado bewoonen / ende de Rivier Raleana. Dat hy alreede van 60. Negros versien was / om in de Mynen te wercken / ende dat Berreo door dese middelē verhoopte dees verscheyden volckeren in vyātschap teghen malcanderen te houden / om hen so te dienen / ende dat zy nimmermeer soo sterck souden vereenicht worden / datse hem mochten wederstant doen. Verder onderwees hy my dat Topiawary, na dat wy van daer ghescheyden waren / vloot nae de gheberchten / nemende Hugh Godwijn met hem / eñ liet een stadt-houder in zijn plaets als voorseyt is: maer de eerste tydinghe die daer gehoort was / vernamen zy dat Topiawari doot was / ende den engelschen jonghen van eenen Tygher verslonden.

Maer de Spaengiaerts ghelooffden d'een noch d'ander. Dat int lest van Junius / als men in de Rivier niet varen en can / de tien schepen weer vā Trinedado sullen wech gaen. Dat Berreo anders niet ghedaen en heeft / al den tijt van zijn wedercomst in Guiana, dan alle victualie by een te hoopen: want de Indianen haer huysen verlatende / en hebben in een half jaer niet gheplant op haren grondt / so dat de Spaengiaerts bedwonghen zijn gheweest verder af broot te soecken / ende hen selven met eẽ weynich te vreden te stellen.

Hoe zy de rivier op, nae Carapanas haven voerẽ.

Doen wy nu den rivier opseijlden / voeren wy voorby de haven Toparimacco, die in een plaets heel ondiep is. De Canael leijt heel naer het landt: daerom keerden wy eenen anderen wech aen de zuydtzyde vande rivier / ende bevonden den stroom breedt en diep / sonder alle perykel. Doen wy un naer Carapanas haven ghecomen waren / sont hy vijf ofte ses verscheyden Canoas, ons beloofdē dien dagh / ofte den naestvolghenden tot ons te comen / ende met ons te spreken. Dus vertoefden wy ses oft seven daghen / maer hy en quam niet. Ten lesten sont hy een van zijn outste dienaers / om ons te doē weten dat hy sieck / oudt ende crachteloos was: dat de weghen ontrent zijn wooninghe quaet te gaen waren / ende daerom badt ons / dat wy hem onschuldich wouden houden / dat hy niet comen en conde. Desen ouden man openbaerde ons / dat Carapana (op hoop van ons wedercomst) altijdts hem selven onder de geberchten onthouden heeft / midts

dat u

Beschryvinghe van't ghene dat ons den ouden Indiaen openbaerde.

dat u Ghenade in zijn landt ghewéest is / daer de Spaengiaerts qualijcken eenighen wech connen vinden om hem te overvallen / maer hebben van hem ende van zijn volck veel vrouwen ghenomen / om datse hen alle broodt ende victualie weygerden: Dat Don Iuan (ofte anders Eparocono ghenaemt) heeft tghebieden over alle zijn ondersaten / sonder alleenlick eenighe uytvercoren mannen / om een Guarde voor die plaetse daer hy woont) te houden. Dat hy berouw heeft van zijn ambitie ofte eergierichheyt / dat hy opt middelen van de Spaengiaerts versocht heeft / om zijn volck ende tlandt vermeerdert te hebben. Want het is waer dat hy in't eerste niet meer en was dan een gemeyn Heer van macht onder hen / tot dat hy met Berreo in vriendtschap getreden was: want de Indianen op datmael allesins haer wooninghen verlieten / eñ veel haer Heeren afvielen om zijn ondersatē te worden / om daer door de Privilegien ooc te vercrygen / op datse met de Spaengiaerts om bylen ende messen mochten handelen / de welcke voor groote ende seltsame clenodien onder hen gheacht worden. Dat hy nu gheen ander verkiesinghe sach / dan dat de Indianen moesten (soo zy wel wonden) sonder eenich verder gheveynstheyt van haren noot / om ons als vrienden aen te nemen / ofte ten minsten voor de Spaengiaerts haer vyanden wijcken. Want den overvloet van't Goudt in't landt was nu al bekēt ende ontdeckt / ende ten was haer niet moghelijck dat langher te bewaren. Aen d'een zyde conden zy gheen grooter miserie ende noot verwachten / dan zy verseckert waren te vinden / so de Spaengiaerts de overhandt soude crijghen / die met ghewelt alles van hen ontroofden / hen als voetsletten handelende / om te loopen / te roepen / te gheleyden / haer sware packen te draghen / ende dat t'beclaeghlijckste van allen is / dat zy haer vrouwen moeten hen laten / soo zy hen leven behouden willen / als een Spaengiaert eens de oogh op haer gheset heeft te begeeren: Op de ander zyde en conden zy gheen beteren staet ofte tractement hopen ofte gewenschen / van haer Majesteyts ghenadelicke regieringhe / ende haer Princelijcke duechden hen beloven eñ verseekeren. Wāt seyde hy / doen wy't voorleden jaer onder de bergen ghevloden waren / ende u wercken met der Spaengiaerts doen in de selve saecke over een weghende / dochten anders niet dan dat uwen overstē (die sonder twyfel machtich ghenoech was) ons tot het uyterste vervolcht soude hebben / om dat wy zijn vyanden (de Spaengiaerts) onderhielden / eñ soude ten minsten / so hy ons niet had connen genakē / onse steden inghenomen hebben / ende ons onse vrouwen en kinderen doen rantsoenen. Maer wy bevonden gansch anders / dat niemandt van zijn wel ghemaniert volck / dorst ons eenich schade ofte ghewelt doen: jae en liet hen gheen dieverye toe / het welcke zy sonder eens te weten souden connen volbracht hebben. Wy beloofden daerom alles warachtich te zijn / dat uwen oversten Capiteyn van zijn Princesse vercondichde / ende hieldent voor een

goede proeve van haer Conincklijcke ghebodt eñ wijsheyt/die haer ondersaten tot sulcke onderdanicheyt brocht/ende u Ghenades gheluck/dit selfde ghenietende. Desen Carapana overweghende den beleefden ende vriendelijcken handel in ons voortgaen / begeerde seer ootmoedelick van haer Majesteyt haer gũste/ eñ genadelicke bescherminge voor hem selven ende zijn volck/ gelijck de ander Indianen/die zy soeckt van hare vyanden te bevryden/eñ haer gunste genieten : eñ dat Carapana dit niet gedaen en heeft / als een die van een jegelijck verlaten is/ofte van de Spaengiaerts verworpen:maer om dat hy haer ongherechticheden weet/ haer wreedtheyt haet/en daerom heeft veel liever haer vriendtschap te verachten. Het was een dinck weert om mercken/hoe desen President verhaelde uwe goede duechden en moderatie/waer over zy hen verwonderden / soo dat hare herten van de Spaengiaerts gantsch vervreemt waren/ en met ware liefde ende ghetrouwe tot onswaerts ghenegen. Want goede regeringe is den bandt van ghemeijn vereeninghe: maer die menschen die sonder wet leven / zijn tegen malcanderen. *Omnes hoc iure molesti, quo fortes*, tot die selvighe segge ick dit / die altijts in oproer leven / in vreese / in twyfelmoedicheyt / in wangheloove / in heydensche wreedtheyt/ tot die gheen die nummermeer gerust en slapen/maer altijts dronckẽ zijn ofte malcanderen soecken te dooden: onder dit volck die gheen goede ordeninghe en hebben/hoe cander vrede zijn/al soeckent zijt schoon/zy en condent niet gevinden. Want de Indianen in alle plaetsen buyten ende binnen Guiana, haren dienst daerom presenteren/ende beloven alle victualie te besorghen / ende al wat haer landt voorts brenght/alleenlick begherende dat eenighe macht volcks by hen blyven mach / om hen van alle tyrannie ende verdruckinghe te bevryden / ende hebben onder malcanderen gheaccordeert (al oft zy schoon bylen ende messen begeerden) met de Spaengiaerts niet meer te handelen. Voorder desen ouden man toonde my van waer haer Goudt meest comt / dat op soo veel manieren ghewroocht is/vã waer die costelijcke Miltsteenen ende andere ghesteenten in grooten overvloet zijn te crijghen/ waermen het Gout in't sandt van de rivieren vergadert/ van wat plaets de Spaẽgiaerts door haren handel ende anders veel Gouts vercreghen hebben. Dit sprack hy (als ick niet en twyfel) met Carapanas vrywillicheyt / verhopende ons daer te brenghen dat wy wederom souden comen. Want haer Wet is/ die de secreten openbaert met de doot te straffen / als vyandẽ vã haer vaderlandt:eñ ic bevont in desen man geen schrupuleusheyt / maer dat hy vrymoedich alles uyt sprack.

Hoe de Ghesant van Carapana ons onderwees vã waer het het Gout eñ den Miltsteẽ in groote menichte te crijghen waren.

Ende op dat wy weten mochten / dat wy gheen hulp van doen souden hebben/ in eenighe van onse aenslaghen / soo wy nae den oorspronck ofte thooft van den mont souden opvaren : want hy bewees ons dat de Spaengiaerts geen Indianen hadden daer zy op vertrouwen mochten / dan de Arwaccas die niet veel en waren/ende daerom van weynighe

Alle de Indianen zijn de Enghelschen toegedaen.

machten

machten. Dat de Charibes van Guanipa, de Ciawannas onder de Tinitivas, de Chebaios, Iaos, Amaipagatos, Cassipagatos, Purpagatos, Samipagatos, Serowos, Etaiguinami, Cassamari, met alle de ander volckeren verre en naer/ die alle bereyt waren tegen de Spaengiaerts (aen wat zyde hy soude willen comen) te stryden. Dat de Pariagotos, door wiens lãt zy eerst moestẽ passerẽ/ machtich genoech warẽ met hen te strydẽ/ sulcx is de macht van dat lãdt/ ẽn de cloeckheyt van't volck. De Indianen meynẽ dat zy groote toovenaers zijn/ en datmẽse niet wonden can. In't geberchte daer zy woonen vintmen witte steenen/ die soo hardt zijn datmense met geenderley const ofte middel can doorbreken. Zy meynen dat de Pariagotos niet te quetsen en zijn door't eten van dees steenen. Daer na vertelde hy ons hoe dat de Iwarawakeri hebben allesins gras gesaeyt/ daer eenighe passagie is/ wel 3. jaeren geleden/ dat alreede so hoogh gewassen is als eenige boomẽ/ het welcke zy in brandt sullen setten/ so haest den Spaengiaert daer onder sal comen. Ten lesten onderwees hy my dat Wariarimagato (die des Keysers opperste Capiteijn was in die plaetse) veel duysendẽ van de Epuremei te hoop versamelt heeft/ om de landtpalen vã het Keyserdom wel te beschermẽ/ ẽn dat hy nu lach aen de zuydtzyde van de geberchten/ een dagh reysens ofte meer van de Spaẽgiaerts. Hy versekerde my oock dat zy alle voorghenomen hadden gheen Spaengiaerts meer aen te soecken (want zy haer schieten vreesden) maer haer eygen te beschermẽ ẽn

Hoe zy gras gesaeyt hadden teghens de aencomste der Spaengiaerden om tselve in brãt te steken.

onse comste te verwachten. Ondertusschen als zy eenige bequaemheyt verkrygen/ ẽn eenige van hen op den wech van den hoop gescheyden vinden/ doẽ zy alle neerstichheyt om haer ghetal te minderen.

De plaets daer wy op ancker laghen/ was maer een dagh reysens van Carapana: Daerom wierp ick desen Capiteijn voor/ dat hy met twee ofte drye van zijn volck int schip woude blyven/ en zijn volck gebieden dat zy my met mynen Tolck tot eẽ woonninghe van Carapana wouden geleyden. Hy daer entegen seyde dat het niet goet soude wesen soo te doen/ want het een bespieder ghewaer mocht worden/ ẽn tselve de Spaengiaerts aengheven/ waer door Carapana in groot perijckel soude mogen comẽ: want zy dickwils versochten door veel middelen hẽ weder te versoenen/ maer hy altijdts den tijt uytstellende/ en geeft hem niet voor haren vyandt uyt/ noch ooc hen eenich vriendtschap betoonẽ. Voorder vermaẽde hy my/ dat de Spaẽgiaerts door eenige middelẽ souden comen te weten/ dat ghy met elcanderen gesproken hadt om hem te vervolghen als openbaer vyãdt/ die zy nu niet meer en vreesen/ om dat hy een oudt man is die hen geen schade can doen/ ende om deser oorsaeck en heeft Carapana niet dorvẽ comen.

Om daer langher te vertoeven/ docht ick het onnoodich/ dan soude wel 7. dagẽ verquist willẽ hebbẽ om met hem te spreken/ daerõ versekerde wy haer/ dat wy seer corts soude weder keeren/ hen belovẽde grootẽ overvloet van bylen/ messen en Coralẽ mede te brengen/ so zy ons broot ẽn Goudt wildẽ besorgẽ.

Ick begeerde van den Capiteijn/dat onse vrienden van Trinedado weten mochten dat wy in den Rivier waren / ende dat wy voorghenomen hadden hen te verlossen / so haest alst moghelick was. Het welcke hy beloofde my in Carapanas naem dat het niet vergheten soude worden. Een van de Capiteynen van de Cyawannas die nu ontrent Trinedado in den Rivier Arawano woonden/ nam oock op hem dat hyse sonder twyfel daer van verseeckeren soude. Ick droegh te meer sorghe daer in/ om datter so veel schepen waren/soo dat ick twyfelde datse ordre soude nemen/ dat geen Indiaen met ons soude comen te spreken/alst oock ghescheide.

Desen Capiteijn van de Cyawannas quam oock insgelijcx om met ons te vereenighen / ẽ was van vijfthien Canoas om dier oorsaeck versien. Haer wooninge was niet lang geleden in Macureo, daer de Spaengiaerts hen op eenen nacht overvielen/ ende sloegen twintich van hen doot/en setten haer huysen in brant/om dat zy Goude beelden met veel hoofden hadden/ẽ wouden met de Spaengiaerts niet handelen. Ick sondt een present van yser tot Carapana ende daer nae seylden ick van daer.

Hoe zy weer van Carapanas haven vertrecken.

Wy verquisten acht daghen om den rivier weer af te seylen / in veel plaetse vande Canael vonden wijt twintich vademen diep / ende daer het alderondiepst is/hadden wy twee vademen ẽ een haelf/ ende dat maer in twee ofte drie plaetsen. Wy hebben dese Rivier Raleana ghenaemt/om dat u Ghenade de eerste was onder ons volck/ die hem in gevaren heeft/ ende ick laet my duncken dat zy niet veel slechter is als den Amazones, dienẽ best kent by zynen naem Orelcana,om dat hy de eerste was die hem ontdeckte. Het is seker ghenoech dat den Canael wijt ende diep is/seer goet en bequaem/ ẽ comt met ons hope wel over een/om dat te volbrenghen daer wy so langhe na getracht hebben: want wy eenen verren wech deden sonder roeyen / ende teghen wint/in sulcken corten tijdt. Doen wy nu buyten den mont van de Rivier ghecomen waren/ quam onse Pinas weder tot ons die wy ontrent de custe van Enghelandt verloren hadden. Sy viel met dit lant wat te zuydewaert van Cabo Cecilli, ende had drie weecken en eenighe daghen lancx de custe gheloopen / doen wyse ontmoetede. William Down, de Meester daer van/ onderwees my datse dese vier Rivieren inghevaren hadden/ende doorsocht. En doen zy daer in warẽ/ haddẽ zy geen andere middel om Raleana te vinden / dan waren bedwonghen teghens haren danck eenen Piloot te crijghen: dien ick daer nae weerom woude gestuert hebben/hem te vreden stellende/maer hy en woude niet weder keeren.

Hier quam ons Pinas weder by ons die wy ontrent de custe van Enghelandt verlorẽ hadden.

Ons Engelsche sullen mogelick haer derwaerts willen haestẽ/ om de eerste seggeninge van een nieu ghevonden landt te vercrijghen/ maer zy moghen my wel dancken voor dese waerschouwinghe/ soo zy het in nemen sullen. En moghen versekert zijn/ dat dit volck ons gheensins schade socht te doen/ maer trackteerde ons volck met alderbeleefthey t/

maer

maer daer en tegen zijn zy oock ongeduldich eenich ongheliick dat hen ghedaen wordt te lyden / als wanneer eenich van haer volck met ghewelt van hen ghenomen wordt / sullen zy sonder twyfel het selve altijts soecken te wreken. Het selve exempel was op de custen van Guiana in't jaer 1566. eñ oock tot Dominica daer een Raedts-heer van Londen (Wats genaemt) met zijn schip haest in de loop ghebleven hadde/het welcke mach dienen tot een goede waerschouwinge / in sulcke eē saeck niets beters te verwachten/tot dat zy van het onghelijck te vreden ghestelt worden.

De Indiaens zijn goet/ voor die gene die haer goet doen.

Doen wy alle de Victualie (die in de Pinas noch overghebleven was) in ons schip ghenomen hadden/setten wyse in brant om datse ons niet langher dienen en conde/ende teghen stroom varende / begaven wy ons na den wint en ebbe lancx de custen/ tot dat wy sesthien leguas oostwaerts waren: van den mont des riviers / ende voorts nae de Zee stuerende / vielien wy met 24. urens seylens op Punto Gallero aen't noordtoosten van Trinedado. Maer om dat wij't Eylant Tobacco eerst int gesicht cregen/voerē wy derwaerts. Dit Eylant is overvloedich van alle dinghen/ende een goet aertrijck. Het wort nu niet bewoont/ om dat de Charibes vā Dominica quade nabueren zijn. Die van Trinedado hebben derwaerts voorghenomen te vlieden/alsoo zy Trinedado niet langher connen behouden. De Gouverneur van Marguarita was corteling in een Pinas daerwaerts ghereyst / om het Eylandt te gaen besien. Gilbert mynen Piloot die eertijts daer ghewoont heeft/seyde dattet t'beste en vruchtbaerste is/dat hy weet.

Hoe zy nae het Eylandt van Tobacco varen / eñ van zijn bequaemheyt.

Van daer keerden wy weer nae Punto Gallero, ende anckerden thien vademen diep aen de noordtzyde van het Eylant/ontrent vijf ofte ses engelsche mylen van de voorseyde punt. Het ghetye van de vloet loopt lancx de cust nae het oosten seer sterck. Wy schoten een stuck grof gheschuts los / eñ daer na voerē wy met ons schuyt aen lant/maer daer en quam gheen Indiaen tot ons. Ick soude geerne Iohn van Trinedado ghesonden hebben/ om hen te bewillighen met ons te comen spreken: maer hy was onghewillich/ seggende dat haer wooningen verre van daer onder t'gheberght waren / ende dat hy dien streeck van het Eylandt niet en kende. Van daer setten wy t'seyl nae S. Luce, maer vielen op de Granadas, het welcke wy niet bewoont vonden/ende conden S. Vincet nauwelicx ghecrijghen/ door het keeren onder de leechte van het Eylandt. De Tobaco van die plaets is uytermaten goet/ eñ die Indianen (zijnde Canibales) beloofde ons ghenoech daer van te brenghen/maer zy van dagh tot dagh vertoevende/sochten ondertusschen alle middelen ons te verraden/ ende op te eeten / als zy niet langh geleden alle het volc van een Fransch-schip verslonden hadden. Doen dese schelmische Verraderie van een van haer slaven in't openbaer ghecomen was/wouden zy niet meer tot ons comen.

Hoe zy weer van het Eylandt van Tobacco voorts vaers.

Haer wyse is de vreemdelingen te setten op leege

stoelen

stoelen/ al oft zy hen alle beleeftheyt wilde betoonẽ/ maer het ghedijt hen ter doot soo zyse betrouwen. Tot Matalmo en vonden wy gheen inwoonders. Ten lesten quamen wy tot Dominica, maer wy en conden daer gheen goet Tobaco ghevinden. Maer kennisse ghecreghen hebbende van een Spaensch-schip / dat hem van versch water besorchde aen de noortwest zyde van het Eylandt / trocken wy terstondt ancker op om hem te gaen soecken: hy ons siende / maeckte hem door in de nacht. De Indianen van dese plaets hebben voorghenomen te vertrecken/ ende hen met die van Guanipa te gaen voeghen teghen de Spaengiaerts/ die corts alle twolck uyt een Eylandt ghesonden hebben/ ende doen wy daer noch waren/ quam daer een van haer Canoas tot Guanipa; dese versekerden ons / dat de thien Spaensche schepen van Trinedado, eenighe van daer voeren nae Conquerabia, ende de reste nae de cleijn Eylanden. Van hier stuerden wy't noordt oost/ den naesten wech nae huijs nemende.

Hy doet zijn reden tot zynen Heer Walte Ralegh ende de ghemeijnte.

Dus heb ic u gelt verquist / mynen tijt en arbeyt versleten/ om u Ghenades bevel te volbrengen/ om tot volle kennisse van de custen eñ rivieren te comẽ. Aengaende de voyagie die gheen voyagie geacht mach worden / om dat ick niet en hebbe om u tot uwen dienst te connen presenteren. Maer wat my belanght/ ick betuyghe / dat de overlegginge van't ghemeyne welvaren / onse hope niet vergifticht en hadde / ick soudet liever met mijn cleyne middelen ende machten bestaen hebben te doen niet perijckel / dan alleenlick weder te keerẽ met welvaert/ ende oft schoon mijn betuygen / in sulck een saeck (daer geen twyfel in en is) noodeloos zy: nochtans de ghewichticheyt van de sake/ en verwachtinghe van andere/ schijnt van rechts weghen te begeren/ eenighe dinghen van my verhaelt te worden / den welcken uwe ganst eñ Ghenade vertrout ende belieft heeft in dese saecke te ghebruijcken. Het bysonder verhael tot u alleenlick belanghende / heb ick het voor u behouden/ die't meeste weet / en daerom het best gebruijck daer van condt maken. So veel int ghemeen belanghende is / verhope ick datse de ghedachtenisse van de gheen versterecken sal / de welcke desen heerlijcken aenslach aengaet / wantse betuijcht u sorghe en groote oncosten in't selve te vervoorderen. Op dat hier naemaels (als de waerheyt ghelooft sal worden) een jeghelijck van den grooten rijckdom verwonderende / dat de gelegẽtheyt deser plaetse bouen alle andere soo begaeft is/ als de voorneemst schat-camer/ so dat/ wanneer zy sullen de profyten by een versamelen tot haerder droefheyt / dan sullen zy wel segghen: Sir Walter Ralegh was in zynen tydt de allersubtijlste onder alle menschen / die tghemeyne welvaren socht te voorderen/ ende aen sulcken oneyndelicken schat te helpen. Daer en is in dese tweede voyagie niet alleẽ een openlicke incomste in den Raleana ghevonden (dien de Indianen Oronoque noemen) waer door mẽ de kuere heeft meer dan van veertich verschepde groote rivieren / diemen al met cleyne vaten beseylen

seylen can/eñ seer nuttelick zijn voor alle Cooplupden daer te handelen. Want ick verseker hen goede hope / die de neerstichept willen doen int ondersoecken/van Goude mynen/Miltsteenen/ en andere costelicke dinghen/eñ oft schoon dese dinghen in alle haer Landē niet gevonden en wordē/nochtans is onse hope niet gansch uytgeblust / want ick verseker hen dat mijn ooghen selver ghesien hebben/ dat op dese rivieren Breſieli hout/Honich/Cattoen en Balsamum overvloedich is / om veel meer af te werpen dā de oncosten zijn derwaerts te varen En op dat sonder een beginsel daer geen profijt en can ghedaen worden: daerom alle de gheen die dit eerst onderstaē sullen / wil ic seer geern de selue kennisse gevē/die ic van de Indianen gecregen hebbe.

Ick heb mynen corten tijdt in de Raleana gansch geoeffent/so dat alle mijn gedachtē staē in dien aenslach. Want dat te vervorderen is oprecht/profijtelick ende noodelick. Oprecht/ om dat het voorghenomen wort tot bescherninghe van het onnoosel volck/ die met veriaginghe eñ alderley verdruckinghe geplaecht wordē/ en daerom begerē haer selvē onder haer Majesteyts bescherminge te begheven. Profijtelick/ als mē merckelick bevindē cā uyt veel Spaensche brieven die onder wegen gecregen zijn geweest/eñ oock door tversoecken / dat in't verhael van de eerste ontdeckinge geopenbaert is/daer nae doort seggen van de Indianen selver / eñ ten lesten door de groote provisie die de Spaengiaerts dagelicx doen om ons daer van te schuppen. Het is noodelick/als de eenige middel eñ hulp/om eenen toom in den mont van de moetwillige Spaengiaerts te steken / den eenighen wech om in zijn schatten van Nueuo Reyno eñ Peru te comen/de eenige oorsaeck om de verdructe Indianē weer moet te geven door onse hulpe eñ bystant/ op dat zy haer weer wreekē mochten de moordadighe wreetheyt/ die zy van de Spaengiaerts geledē hebben/dat sy alle haer naecte stedē/die sy daer binnen slants in der Indianen voor ouders bloet gebout hebben/ ganschlick weer mochten plonderen ende uyt den gront verdelgen.

De macht die de Spaengiaerts alreede na Trinedado gesonden heeft/ om het geweldich te makē/ eñ de passagien van den rivier op te sluyten/ zijn openbare teeckenē genoech/ dat dē Coninck twijfelt eñ vreest voor de toevallende saecken van dese ontdeckinge. Hoe can het dan een cleijne saecke wesen ofte heeft hy geen gebruyck voor zijn schepen / dat hy 28. schepē te vergeefs soude seynde / om ons van Tobaco te onthouden. Want Trinedado en heeft anders niet bysonders van andere dinghen / want men claerlick bevint dat het Gout het welcke Berreo den Coninc uyt Guiana sont/seer rijckelijc conde betalē/eñ dat de Spaēgiaerts daerom nu voortaen meer sorge dragen/om dese plaetse te verwervē dan haer andere landen te behoudē/ het welcke zy in saecken van cleijn gewichtē so lichtelick niet vorderen souden. Wederom ist wel te dencken dat gheen ontsinnighe dolheyt de Gouvernuers van Marguarita ende de Caraccas beweeghde / om daer

leven in perijckel also te brenghen: want zy teghen tghebodt van haren Coninck/ Guiana sochten in te nemen/ ende Berreo met alle zynen aenhanck te dooden: maer dat alleenlick de Peerlen van Marguarita, ende de goude Mynen van de Caraccas voor hen schenē saeckē van cleyn gewicht te wesen: daer en tegen Guiana was alleen in haren sin rijck/ overvloedich/ en machtich ghenoech gheacht/ om alle haer schulden en misdaden voor den Coninck/ (hoe groot zy ooc geweest conden hebbē) te betalē.

Hoe de Spaēgiaerts 63. jarē lanc nae Guiana gestaen hebben.

De verscheyden aenslagē van de Spaengiaerts die in groote macht ende eere saten/ hebben dees 63. jaeren wel ghetoont/ dat zy seer ghearbeyt hebben om haer rijck van Spaengien met dit machtich groot Keyserdom te verbreydē/ het verlies van haer levē betoont ons haer begeerten tot sulcke een weerdighe saecke. Maer om dat wy meynen dat wy het lichtelijck sonder veel moeyte soude connen crijgen/ onse voornemē schijnt daerom van geender waerdē te wesen: so zy daer en tegen haer voornemē volbrenghen/ sullen zy dat met Tyrannie houden/ het welcke zy met den sweerde vercreghen hebben/ het welcke de Indianen wel wetende/ nae onse wedercomste seer verlanghen.

Veel neuswyse hebbent willen weder sprekē om ons voornemen te verhinderē/ de welcke men lichtelijck verantwoorden can met dese gewisse getuygen. Andere hebben dese ontdeckinge voor fabulen geacht/ als ofter sulcke Landen niet en waren: Andere ghelooven wel datter sulck Landt gevonden is/ maer dat het niet soo rijck soude zijn als wy wel meynen/ sonder twyfel den Coninck vā Spaengiē soude het by desen tijt al ingenomen hebbē. Maer so wy overdenckē hoe de Spaengiaerts Mexico ē Peru met so veel ander Conincrijckē ē Provincien gewonnen hebben: So moghen wy wel antwoorden/ dat hy nae zijn macht ende tijdt hy ghenoech uytgherichtt heeft. Ende nochtans het is gansch openbaer dat soo veel verscheyden Spaengiaerts op soo verscheyden tyden dit selve Keyserdom aengesocht hebben/ wiens namen in een Register verhaelt staen. Daerom mach de werelt ten rechten wel verwonderē hare grote stantvasticheyt/ en wy mogē ons schamen van onse luye vertwyfelde genegentheyt/ dat wy aenschouwē een onvruchtbaer verhongert volck soo veel van de Werelt te besittē: en wy ligghen en pleyten en twisten onder ons selven/ dat wy onbequaem en niet sterck ghenoech en zijn/ om een Provincie (alreede ontdeckt) te vercrygē/ daer wy versekert zijn vā haer liefde t'onswaerts en dat alle haer Oversten haer Majesteyt onderworpen willen zijn/ ende de reyse so cort/ sonder perijckel en vry van sieckten gedaen can worden. So de vreese van't perijckel onse harten daer van mocht trecken/ de hope van't Goudt sal haren arbeyt wel weer te vreden stellen: Men can lichtelijck mercken dat alle die letsels die zy ons voor worpen meer tot achterdeel strecken: want wy soecken maer eenen blootē tijtel van voorsichticheyt te voerē. Men seyt/ dat eenen Indiaen/ Calanus genaemt/ een droogh/

Hy keert tot zijn wederpartye/ en beweeght een jegelijck tot de reyse vā Guiana.

stuck

stuck leders voor dẽ grootẽ Alexander op de gront wirp/ eñ tradt op d'een eyndt/ so dat het ander eynt hem verhief. Op dit exempel woude de wyse man betoonen een ghelijckenisse van zijn Coninckrijck/ het welcke om dat het soo groot ende wijt was/ en conde allesins sonder wederspannicheyt eñ oproer niet langhe wesen/ uytghenomen ontrent des Coninckx woon plaets. Het welcke het eynt naemaels betoonde/ doẽ dit keyserdom (van so veel verscheyden volckeren zijnde) niet langher sonder scheydinghe gehouden conde worden. Gheen Potentaet in de werelt en can so getrouwe Raets-heeren hebben als in voorgaende tyden/ de welcke ons tot exempelen in de Historien naegelaten zijn. Wy moghen daerom oock wel vrymoedich dencken/ dat alle de Spaensche Regenten op eenen ongewissen gront gebout staen/ nademael den Coninck noch soo veel nabueren heeft die so machtich zijn als hy can wesen die niet verdeylt en zijn/ maer haten te horen de stem van eenen vremdelinc. De Coninc van Spaegien can selfs wel mercken/ dat alle Coninckrijckẽ/ die dus van malcanderen verdeylt zijn/ vergelijckẽ de leden van een schricklijck monster/ die met cabels aen een gebonden is: want so men wech neemt den Coophandel van de onnodelicke profijten die uyt Spaengien gebrocht worden: De groote Indische Landẽ die geen verbont/ Wet/ ofte Religie en houden/ die oock machtich genoech zijn/ hen selven sonder uytlandische coopmenschappe te onderhoudẽ/ en zijn so slecht niet dat se haer eygen macht niet en sullen kennẽ/ eñ dat zy de Spaengiaerts liever onder hen jock sullen brengen/ dan dat zy de Spaengiaerts onder worpen souden zijn. De Coninck weet oock wel/ dat Spaengien aen alle zyden met machtige vyanden omringelt is/ de welcke siende dat het rijc eñ niet volcrijck en is/ die nochtãs hoveerdich moetwillich eñ sonder alle bequame middelẽ alles willẽ wagẽ/ daer om het wel comẽ mocht dat de nabueren tsamen vereenichden/ eñ hem om zijn dertele moetwillicheyt straften/ die allesins den vreden verstoort/ andere Princen soeckende uyt te roepen/ ende hem selven daer in te stellen/ ende niet verder gaende als Spaengien/ en dat te doen beyẽ/ zynen hooch verheven moet ter neer worpẽ/ zijn listige aenslagen te ontdecken/ eñ de banden in stuckẽ te breken/ daer mede hy so veel Coninckrijckẽ soeckt tot slavernije te brengẽ/ eñ alle Christenẽ/ vã gansch Europa hem onderdanich te makẽ. Voorder zynẽ Raet mach hem wel informierẽ/ dat het uyt seynde van zijn volck hem onmachtich maeckt/ om de hope van Guiana te vercrygen/ twelck een sterck ende ryck lant is/ eñ van de inwoonders den Engelschẽ gepresenteert. Hy mach ooc wel wetẽ/ dat het maer crancke eñ ongewisse middelen zijn/ om zynen staet te behouden/ eñ zijn bloothcyt te bedecken/ soeckende ons met zijn oude geruchten vervaert te maken/ als oft hy Engelant in soude nemen en overvallen/ om ons daerom thuijs te houden. Het waer hem veel beter dat hy de machtige landẽ die hy alreede onder hen heeft te versterckẽ/ dan de overwinninghe van

ge van Guiana te soeckẽ/dat so verre van zijn ander Indiẽ verschepdẽ lept / waer door hy veel ongeluck ghehadt heeft/ende daer hen de inwoonders sulcke vyanden zijn/waerom soude hy dit so dickwils bestaen hebben / dan dat dese eenige plaets niet overbloedichept van Goudt alle ander Coninckrijcken overtreft. Ist niet een beclaghelijcke saecke dat wy onsen tijt so verquistẽ/door dien hier so veel vruchtbare landẽ leech liggen/ die haer presenterẽ om ons onderworpẽ te worden. So wy oock bemerckẽ hoe Berreo in alle zijn voornemen qualick ghevaren is/ als wy wetẽ. Wie can lochenen dat de hant Gods teghen hen ghestreden heeft/ende wil zijn werck in dese plaets volbrengẽ/ dat hy genadich is dit volck voor't Paeps ghebroetsel te bevryden/en licht van zijn heylich Evangelium onder dit volck te laten schijnen. Het volbrengen hier van/sal een costelicke Croon van eewige gedachtenisse tot al ander segeningen wesen / dat God van de beginne over haer Majestept / de uytnemende ghenade van alle volmaecktheyt ghestort heeft. De Castilians hebben de Religie voorgewent / als oft zy vierich gheweest warẽ om het selve daer te plantẽ/ maer metter daet hebben niet anders gepredickt dan giericheyt / dieverye/bloetstorten/moorderyen/en verdervinge tot die onnosel bloote schepselen Godts/ Beelden ende Triumphen van victorien hen selven oprichtende in het bloet vergieten van so veel hondert duysent onnosele menschen/gaet dit geschrey van dit slecht oprecht volck niet inden Hemel? heeft God vergeten ghenadich te wesen aen zijn creaturen die hy geschapen heeft? sonder twyfel Godt sal haer moordadige feyten door hare Majesteyt te huys soecken ende hen van zynen uytvercorẽ dienaer laten straffen. Want Aliquando manifesta, aliquando occulta, semper iusta sunt Dei iudicia.

De rivier van Raleana heeft vry ende opẽ passagie om eenich volck/peerden/munitie/ ende alle victualie te connen aenbrengen/ eenige machten volck die daer sullen mogen gesonden worden te spijsen/ oft schoon de Spaengiaerts het selve soecken te belettẽ/eñ oft schoon de rivier jaerlicx eens overloopt.

Ick spreeck het in der waarachticheyt / dat ick in dese tweede voyagie door hulp des tijts ende andere gelegentheyt/alles wel doorsien hebbe/nochtans can ick niet bevinden/dat ons yet in de wech soude moghen zijn/maer dat haer Majesteyt met een behoorlijcke macht/ dit Goudtrijck Keyserdom voor haer selven eñ hare nacomelingen/soude connẽ crygen ende behouden Contra Iudeos & gentes. Men soude dit lant wel connen overlopen en t'Gout beroven/maer het soude hier namaels tgemeyne welvaren niet nut eñ profijtelick wesen.

So den noot ons niet vordert tot desen aenslach laet t'profijt daer van ons beroeren eñ voortstuerẽ/ in aensien van so veel Edelluyden / Soldaten ende joncxste broederen / de welcke (om dat mense niet te ghebruycken en heeft/ende selver gheen middel om te leven) dickwils schandelicken eñ onbehoorlijcke weghen aennemen en tot alle verderven comen/ en

in aen-

en aensien van soo veel ambachts luyden / die van stercke lichamen zijn / die in armoede moeten leven van hant inden tant. Hier door comt het datter soo veel zijn die haer kinderen den Belial op offeren / eñ soo het landt met haer eyghen bloet besmet wordt/ om dat de wet Gods het selve ghebiet/ende de gherechticheyt volbracht moet worden. Daerom gheluck en welvaert zy hem/ diese in een landt planten ende stellen sal/ daer zy overvloet van alles sullẽ genieten/daer zy tot goet moghen opwassen ende toenemen: driemaels salich zy zijn ghedachtenisse ende memorie/die so medelydende gheweest is / om sulck een barmhertighe daet te volbrenghen.

By den Beleal meynt hy Tyberne de Galge.

Tot besluijt: uwe Ghenade hebt selver tot u eyghen oncosten dese ontdeckinghe volbracht / eerst door u eyghen persoon/ende daer na door my. Ghy hebt het al bereyt ende ghereet ghemaeckt voor haer Majesteyt de seghel aen te hanghen. Soo nijt ofte onwetẽtheyt de hope niet en beneẽt/ het welcke so't gheschiet/wy in corte jaeren sullen gewaer worden / het groot verlies ende schade dat haer Majesteyt ende dit Coninckrijck sal overcomen/eñ tgheluck dat de vyant daer door vercryghen sal. Wy hebben meer volcks/meer schepen / ende beter middelen/nochtans en richten niet uyt. De Coninck vā Spaengien heeft eens soo soeten smaeck van ghehadt/dat/ of hy schoon Heer van so veel Keyserdōmen ende Coninckrijcken is/ en oft hy oorloogh in Vranckrijck ende Nederlandt voert / ende dit selve jaer in zijn eyghen landt eenen inbrueck gheleden heeft / nietemin sont hy 28. schepen nae Trinedado, waer van tien van de selve nae Guiana voeren/ende hadde noch veel andere schepen te Cales ghereet/ so zy niet verbrandt gheweest en hadden.

Nu met een woordt / de tijdt dient nu / ofte nimmermeer ons selven rijck te maken / ons naecomelinghen gheweldich / ons Prince veel machtigher dan de vyanden/ons landt te doen bloyen / ende in vrede te brengen. Och laet sulck een onweerdicheyt op ons nu niet langher blyven/ om sulcken heerlijcken aenslach door valsche rapoorten om te werpen/ te slapen in sulcke een ghewichtighe saecke / te verwerpen sulcke eere/macht/ rijckdom/ en hoogheyt die door dese overwinninghe te vercryghen zijn/ en latent alles voor de Spaengiaerts.

Tafel

Tafel van de namen der Rivieren ende Steden die in dese tvveede voyagie ont deckt zijn, met samen de volckeren, Casiques ofte Capiteynen diese bewoonen.

	Rivieren.	*Volckeren.*	*Steden.*	*Capiteynē.*
1	*Arrowari.* groot.	Arwaes Pararweas. Caribes.		
2	*Iwaripoco.* seer gro.	Mapurwanas. Iaos.		
3	*Maipari* groot.	Arricarri		
4	*Caipurog* groot.	Aricurri.		
5	*Arcooa* groot.	Marowānas *Cha.*		
6	*Wiapoco* groot.	Coonoracki. Wacacoa Wariseaco. *Cha.*		
7	*Wanari.*			
8	*Capurwacca* groot.	Charibes.		
9	*Cawo* g.	Iaos.	Icomana	Wareo.
10	*Wia* gr.	Maworia *Charib.*	Paramōna *groot.*	Mashwipo.
11	*Caiane* g.	Wiaça.*C.*	Canawi *groot.*	

1. Dese zijn vyanden van de Iaos, haer gelt is van witte ende groene steenen. Zy spreken de Tinitivas tale. Insghelijcks doen de volckeren van de Arricarri, die groote meniehte van dit gelt hebben / als eenighe andere.

2. Hier schijnt het dat Vincent Pinzon, eē Spaēgiaert/ zijn costelijcke steenen (Emaraldes ghenaemt) ghecreghen heeft.

3. 4. 5. Dese met de voorgaede schynen armen te wesen van de groote Rivier Amazones. Doen wy eerst op het landt vervielen / waren wy maer een dagh reysens (soo ons de Indianen seyden) van de grootste rivier/ontrent die custen.

6. De eerste berghen diemen in't landt siet / ligghen op de oost zyde van de rivier. Van den mont van dese rivier varen de Inwoonders met hare Canoas in 20. dagē tot het soute Lack daer Manoa op leyt. Het water heeft wel cataractes/als den Caroli, maer zijn verder van malcanderen. Daer het in de Zee valt / omringelt aen beyde zyden de berghen.

10. De soete Rivier schiet nae de Zee met groot ghewelt/zy verheft haer dickwils oft rotsen waren/maer anders niet dan hooghmoet ende cracht van getyde. Rondtom het Meyr / ende soo verre als de berghen strecken

	Rivieren.	Volckeren	Steden.	Capiteynē
—	Gowateria een gr. Ey.	Shiebaios.	Orinikero.	Parawarreo.
12	Macuria.	Piraos. Char.		
13	Cawroora			
14	Manmanuri.	Ipaios Charib.		
15	Curocy.	Shebaios		
16	Curassawini.	Shebaios	Musiwara. groot.	Ocapanio.
17	Cunanama.	Iaos. Arwaccas.	Waritappi.	Carmamari. Curipotoore.
18	Vracco.	Arwaccas.		Marwabo.
19	Moraga.	Arwaccas.		Eraimaoa.
20	Mawarpari.	Arwaccas.	Awaricana.	Mahahonero.
21	Amonna. seer gr. Caleppo groot.	Charibes.	Iaremappo seer g.	
22	Marawini gr.	Paracuttos.		
23	Owcowi.			

streckē/daer is groote menichte van Bresilie hout:het eē is donckerder van couleur als het ander. Hier zijn oock veel ander soorten van goede houten.

14. Zy spreken de tale van de Indianē van Dominias. Zy zijn weynich / maer wreet teghen hare vyanden/ want zy bindense ende etense levendich op. Dese tormenten zijn noch grooter / dan die doodelijck wonden ofte quetsuren die met pylen (die vergiftigh zijn mettet cruijt Wapototo) gheschoten worden. Dese Indianen/ om dat zyse op eeten die zy doodē/ en gebruijckense gheen fenijn. De Zee-custe wordt nerghens met volck bewoont / want door dē krijgh die zy malcanderen aen doen / zijn zy seer verminderr: maer nu allesins/ so verre als de rivier Oronoque streckt/ leven zy in vrede ende eenigheyt.

21. Ontrent het hooft van dese Rivier comt Capeleppo met Curitimi uyt de valleyen in de Zee ghelooppen. Eenighe van de Guianiens bewoonen dese rivier.

Wiawiamē

	Rivieren.	Volckeren	Steden.	Capiteynē
24	*Wiawiami.*			
25	*Aramatappo.*			
26	*Wiapo.*			
27	*Macuruma.*			
28	*Carapi.*			
29	*Vracco.*			
30	*Charimawini.* g.	Curepini. *Chari.*		
31	*Eurowto.*	Vpotōmas.		
32	*Pawro.*	Arwaccas.	Maripōma.	Capona iarie.
33	*Shurinama.* gr.	Carepini. *Chari.*		
34	*Shurama.* groot.	Carapini *Gharib.*	Cupari.	
35	*Northūbria* oft *Cupana* seer gr.	Arwaccas.		
36	*Wioma.*			

29. Dese Rivier/als ooc de meestendeel van de andere/ en canmen niet boven ses dagh reysens beseylen / om de rotsen wille. Het is tien dagh varens nae't hooft daer de Guianiens woonen. Hier vintmen Honich/ Cattoen/ Syde / Ballsem / Bresili bedden in grooten overvloet/ ende so voorts al de cust lancks nae het oosten. Men can oock op dese custen eenige beelden van Gout / Mildt-steenen ende dierghelijcke kryghen: maer zy warderense wat extraordinaerlijck / om dat allesins zijn goet ganckbaer gelt is. Zy cryghen haer stucken Goudts met wissel / nemende voor elck van haer grooter Canoas/ een stuck ofte beeldt van Gout met drie hoofden / ende naevenant gheven zy haer minste Canaos om min Gouts. Een Bijl is de ghemeyne prijs van een Canoa. Zy hebben allesins diverse soorten van Drooghen / Gommen ende wortelen/de

	Rivieren.	Volckeren	Steden.	Capiteynē.
37	Cushwini	Necke-ari.	Tauroo-romene.	Neper-wari.
38	Inana.			
39	Curitimi. groot.	Carapi-ni. Arwacas Parawi-anni.	Owari-poore. Mawro-onoma. Maiapo-ore. Cariwac ca.	
40	Winit-wari. gr.		Aneta. Manaco beece. Eppora. Parwia-annos.	
41	Berbice g.	Arwac-cas.	Lupulce	Warawa-roco.
42	Wapari.	Sebaios. Arwacas	Mada-wini.	Benmur-wagh.
43	Maicawi-ni.	Panapi. Arwaccas	Iteweе.	Capora-co groot Capiteyn.
44	Maha-waica.	Arawac-cas.	Mabure-sa groot.	
45	Lemerare groot.	Waca-wayos.	Mabure-sa groot.	

len/ de welcke so sy ondersocht worden/ sullen sonder twyfel seer medicinael bevonden worden.

Namen vande vergiftighe cruyden.

Ourari.	*Carassi.*
Aparaepo.	*Parapara.*

Cruyden die goet zijn teghens tfenijn.

Turara.	*Cutarapama.*
Wapo.	*Macatto.*

Den 29. Junij quamen wy op de Reede van Porlandt / de reyse volbracht hebbende in vijf maenden tijdts.

? So genaemt om de Graef van [illegible]

	Rivieren.	*Volckeren*	*Steden.*	*Capiteynē*
46	*? Devoritia*, oft *Dessekebe.* seer gr. *Matorooni.* *Coowini.* *Chipanama.* *Arawanna* *Itorebece.*	Iaos Shebaios. Arwaccas. Charibes. Maripai. Wocowaios Iwarewakeri.	Caiaremappo. Waroopana.	
47	*Pawraoma* groot. *Aripacoro.* *Ecawini.* *Manuriwini.*	Iaos. Panipi.	Maripa. Chiparíparo. Towrwi Sarinbugh. wariwag	Macapowa. Shuracoima.
48	*Moruga.* groot. *Piara.* *Chaimeragoro.*	Iaos. Aawaccas-	Coopa-roore *gr.* Awlapari. Topoo.	Manarecowa. Iarwarema.

	Rivieren.	*Volckeren*	*Steden.*	*Capiteynē.*
49	*Waini* gr.	Charibes.	Tocoopoimag.	Parana.
50	*Barima* groot. *Caitooma.* *Arooca.*	Charibes. Arwaccas.	Pecwag. Arwaki.	Anawra. Aparwa. Arracurri.
51	*Amacur* groot. *Aratoori* groot.			
52	*Cawrooma* groot *Raleana* of *Orenoque.* *Maipar.* *Iracaponen.* *Owarecapater.* *Warucawasse.*	Eylandē in den mōt van Raleana.		

Volghen

Volghen de namen vande eerweerdighe Spaengiaerden / die by alle middelen ghesocht hebben om Guiana te ontdecken: ghetogen uyt de schriften van Iuan de Castellanos Clerigo, diese in een boeck / (Primera parte de las Elegias de Varones illustres de Indias) versamelt heeft.

1 DEn aenslach was aevaert van Diego de Ordas van het Coninckrijck van Leon, in't jaer 1531. Hy was een van de Capiteynen van Cortes, in het innemē van Mexico. Desen Ordas maeckte zynē inganck lanct de rivier Amana, eñ versleet 15. dagen eer hy aen de rivier Oronoque conde comen / daer wy in 15. dagē quamen. Hy noemde de rivier / Viapari, den welckē naem het noch stil behout in de spaensche beschryvinge. Het leyt in't zuydē vā Trinedado, ontrent 5. leguas. Hy brocht uyt Spaēgien 1000. soldaten. Hy stierf op zee in't wederkeeren nae Spaengien.

2. Iuan Corteso quā met 30. man inde rivier Amazones, eñ troch voorts in't landt: maer hy met zijn volck en keerden noyt weder.

3. Gaspar de Sylva eñ zijn 2. broeders vertrockē vā Tenerife, met 200. man / om Diego te hulp te comen. Zy sochten El Dorado lancks de rivier Amazones, maer bleven daer een weynich tijts / eñ quamē weder na Trinedado, daer zy alle drie begraven warē.

4. Iuan Gowzales voer af van Trinedado om Guiana te ontdeckē / hy stelde zijn geloove meer op de leyders / dan op zijn cleyne macht. Hy bevōt / hoe verder hy trock / hoe overvloediger van volck / victualien / rijckdom eñ Gout het landt was. Eñ om die proeven die hy met hem brocht / om zijn fame te verbreyden / hebbē andere zijn voetstappē gevolcht.

5.6. Philip de Vren, eñ nae hem Pedro de Limpias, die door successie overste waren van de Almanies. Dese waren de leyders in den aenslach / maer Limpias wirdt ghedoot van een Indiaensche Cassiqui / Putyma ghenaemt.

7. Ieronymo de Ortal nam het lancks den wech van Marecupana, na alle zijn reysen / eñ doen hy zijn goet verquist hadde / stirf subitelick te S. Domingo.

8.9. Ximenes, broeder van Don Ximenes de Quesida dē Lantado, eñ Pedro de Osua, haddē beyde op verscheyden tyden ooc een versoeck ghedaen.

10. Sala een Moninck / nam alleenlick met hem eē medegesel / en eenige geleyders van Indianen ende troch int landt van Guiana, keerēde wederom met goede kennisse daer van / eñ brocht met hē Arenden / beelden van gout: Hy socht insgelijcks de tweede rivier te passeren / maer wirt doot gheslaghen. 1560.

11. Heruandes de Serpa nam het ooc op hē / maer sloegen hē doot / eñ verjaechden zijn volck.

12. Daer nae Diego de Varges met zijn soon Don Iuan wilde dit ooc bestaen / maer wirden verslagen.

13. Caceres nam d'ontdeckinghe aen van Nuevo reyno de Granada, maer quā niet voorder dā tot de Matachines, eñ verbulden daer 'tlandt met volck.

14. Het werdt ooc bestaen van Alonzo de Berreo, op twee

op twee verschepde tyden. Hy verdroech groote armoede/ maer quam een legua verre in't landt. Hy socht het by Viapari ofte den Anama, ende wirt ten lesten verslaghen van een volck/ by der Indianen Laguas ghenaemt.

15. Het wert oock aenvaert van Antonio Sedenno, met de welcke Herera en Augustine Delgado voechden in het innemen van Trinedado, tegen Bawounar, eenen treffelijcke Coninck van dier plaetse. Hy trock voorby Marecupana, in't jaer 1536. met 500. uytghelesen mannen om Guiana, el Dorado te gaen ontdecke. In dese reyse vercregh hy veel Gouts/ en nam veel Indianen ghevangen/ die hy in ysere ketenen sloot/ van de welcke veel stirven by den wech/ als zy ghelept werden. De Tyghers om dat zy met dese doode lichamen seer gevoet waren/ besprongen de Spaengiaerts soo gheweldich dat zy hen qualick conden ontsetten. Sedenno was begraven binnen de palen van't Keyserdom/ ontrent thooft van den rivier Tinados, ende meestendeel van zijn volck verginck oock daer.

16. Augustine Delgado ondersocht tlandt tē zuyden van Cumanawgoto met 53. mannen te voet/ eñ drie te paerde. Den oorlogh die doenmael onder de Indianen was/ doen die van de leechten teghen die van de ghebercchten groote vyanden gheworden waren/ het welcke hem tot zijn voornemen wel diende. Waer door hy middelen vont so verre te comen als tot eenen Indiaenschen Cassique, Garamentall ghenaemt/ die hem met aller beleeftheyt ontfinck/ ende schonck hem tot een present eenighe costelijcke juweelen van Gout/ ses fraey pagien/ tien jonge slaven/ ende drie seer schoone nimphen/ die de namen droeghen van de drie provincien/ van waer zy ghesonden waren tot Garamental den oppersten bevelhebber van dat landt. Haer namen waren Guanba, Gotoguane ende Maiarare. Dese Provincien zijn ghetempert/ gheven ghesontheyt/ ende hebben een vremde influentie om schoone vrouwen voorts te brenghen. De Spaengiaerts naemaels om haer beleeftheyt die zy so mildelick van hen ontfanghen hadden/ te vergelden/ namen ende droeghen noch met hen wech al het Gout dat zy conden kryghen/ alle de Indianen daer zy de handen aen costen slae/ vervoerden zy hen wech in ketenen na Cubagua, eñ vercochtense voor slaven. Desen Delgado was naemaels in d'oogh gheschoten van eenen Indiaen/ eñ stirf daer van.

17. Diego de Losada, quam in zijn broeders besit. Hy had veel meer volcks/ die naemaels door oproer onder hen selven malcanderen ombrochten/ ende de overgheblevene keerden weder nae Cubugna.

18. Reynoso nam oock dees reyse aen: maer groote quellagie verdraghen hebbende/ gaf het met ongenuecht over/ eñ was in Hispaniola begraven.

19. Pedro de Vrsua, in't jaer 1560. ginck het met 400. Spaengiaerts lancks de rivier Oreliano soecken. Hy scheepte zijn volck in't landt van de Motylones. Doen zy de rivier af voeren/ vonden zy Caneel boomen. Zijn eyghen volck vermoorden hem.

Dese

Dese liet zijn Huijsvrouw (Madamme Anes ghenaemt) naermaels onthoofden/ de welcke harē man ende Heer in alle zijn reysen totter doot toe niet en verliet.

20. Den Moninck Francis Montesinos, was in de Provincie van Marecapena met hondert soldaten/ die alle voor Guiana verbonden waren: doen Lope Aguirri, de tyran in al die deelen van Indien oproer maeckte. Hoe dese reyse vergaen is/ en vintmen niet beschreven.

In dese onse ontdeckinge muecht ghy lesen van Oreliana, die den rivier Amazones ontdecte/ Anno 1510. ende insghelijcks van Berreo, ende meer andere/ die op de selve padt ghetreden hebben/ maer hen selven verloren in't soecken/ om dit landt te vinden.

VERMANINGHE TOT DEN LESER.

IN dit cort Tractaet heb ick alleenlick de namen verhaelt/ die verleijt zijn gheweest met den gemeenen roep van Guiana, ende daerom alle neerstichept ghedaen het selve te ontdecken om in te nemen. De Historien zijn alle te langh om die metter haest in onse tale over te setten/ als wyse in haer Elegien beschreven vinden. Het mach moghelijck vreemt ende ongheloofflelijck schynen/ dat so veel Cavalleros al mis gheschoten hebben van dit eenich wit/ daer nochtans veel weynigher in corten tijdt gheweldighe saecken in andere deelen van de Indes uytghericht hebben/ ende groote Keyserdommen onder hen ghebracht. Hier om docht ic het goet eenige redenen te verhalē/ als wyse uyt de omstandicheden hebben connen vergaderen/ die de Spaengiaerts in haer aenslaghen ende voornemen altijts belet hebben.

De eerste redene mach wesen de verheyt ende wyde van haer plaetsen Rondevow van El Dorado: de welcke vier schynen te wesen/ als ten eersten Nuevo Reyno, de mont van den Amazones ofte Oreleano, Cubagua, ofte de Custen van de Caraccas ende Trinedado.

1. Van Moiobanda daer den Rivier Oreleano ofte Amazones zynē oorspronck neemt nae zynen mōt/ rekenē de Spaengiaerts 2000. leguas. Raleana begint ontrēt de bergen Moiobanda, ēn loopt inde Zee ontrent de andere rivier. Guiana is omringelt met beyde dese soete zee-stroomē/ daer zy van harē oorspronc wijdts zijn: Het wordt met ongaendelijcke berghen aen alle zyden beschermt/ uytgenomen in't landt van Tapiawari. Het is dan gheen wonder datter so veel Spaengiaerts haer cracht/ macht ende leven verdaen hebben/ die van Nuevo reyno (sulcke langhe desolate weghen) ghecomen zijn.

2. Ende het landt van Cubegna by der Zee te gaen soecken met eenighe vaten van ballast/ is eenen swaerderen

swaerderen arbeyt/dan van Spaengien daer regelrecht nu te seylen/en over landt van daer te trecken is een sware reyse/om dat de Indianen de custen van de Carackas ende Guiana bewoonen/die door de dagelicsche inbrueckẽ de Spaẽgiaerts haer lytsaemheyt in ongeduldicheyt verandert hebbẽ/so dat zy gansch weygeren eenige Spaengiaerts meer door haer lãdt te laten trecken/wãt doen de Spaengiaerts in haer landen reijsden/eñ 'tGout niet na haer meyninge en vonden/beswaerdẽ zyse met allerley verdruckinge/ tyrannie ende wreetheydt/ niemanden aensiende noch Mans/Vrouwen/vriendẽ/ noch vyanden. Daer het welcke ofte zy doen voor den tegenwoordigen tijt tot haer meyninge van profijt quamen: nochtans heeft het hen groote schade gedaen/ om dat de volckeren daer door verhardt eñ desperaet geworden zijn.

3 Van de mondt van den Oreliano met veel volcx eenen inganck te soecken / is al even veel als een gat door tgebercht te willen booren. Ick en heb oock noyt connen vernemen dat yemandt die lancx dien wech ghenomen heeft veel van zijn ghenuechlicken ende rijcke reysen heeft connen spreken.

4 Maer van Trinedado om dat dien wech cort is/belooft het de meeste sekerheyt. Nochtans ist onmoghelijck met eenighe gemeene schepen van last daer eenen wech te vinden nae de rivier Raleana.

Ten tweeden. De Spaengiaerts hebben altijts verre gheweest om malcanderen te helpen/ende hebben noyt eenighe mackers ofte medehulpers in dese saecke van Guiana, van de beginne tot het lesten willen toelaten. Ic heb oock noyt anders connen bevinden/maer dat zy altijts twist/ tweedracht/oproer/ ende schandelijcke moorderien onder malcanderen gehadt hebben / als zy op het allersekerste waren om Guiana te vercrygen.

Ten derden/hebben de Spaengiaerts alle van dat voordeel gemist/het welcke hen in alle haer verwinninge voormaels te bate plach te comẽ/als namelick/dat de Indianẽ altijts onder hen inlandtsche krijgh ghehadt hebben/ alsmen wel mercken can in het exempel van Acawcania in Peru, Want de Indianen vã dat landt hebben 30. jaeren tegen de Spaengiaerts geoorlooght/eñ in spijt van haer/haer lãdt behouden.

Wat voor grooten voordeel de Spaẽgiaerts door den twist der Indianen vercreghen hebben.

Ende hoe seer de Spaengiaerts hen beroemen in hare exploiten eñ mannelijcke daden onder dese Indianen: nochtans haer eygen schriften betuygen/dat/ sonder dat de Indianen onder hen seluen verdeylt waren/Mexico, Peru, eñ andere landen/souden noyt spaensch geworden hebben. Ten lesten/ en can ick't geen saecke so seer toeschryven/als alleenelick de Goddelijcke voorsienicheyt/wãt door hem hebben de Princen bevel/ende nae mijn ghelooff (ten zy dat wy verwachten van den Hemel ghewaerschout te zijn) behoeven wy gheen voorder versekeringhe/dan wy alreede betoont hebben / dat het God belieft heeft uyt zijn enckele ghenade ende barmhertichheyt/ dit Keyserdom voor ons te behouden.

FINIS.

CR

both titles in facsimile

